

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Dissertationes Juridico-Theologicæ De Jure, & Justitia

Karchne, Simon

Augustæ Vindelicorum ; [Graz], 1714

Dissertatio III. De modis acquirendi dominium

urn:nbn:de:hbz:466:1-40013

DISSERTATIO III.

De modis acquirendi Dominium?

ARTICVLVS PRIMVS.

De modo acquirendi Dominium per prescriptionem,

§. I.

Quid sit prescriptio, usucapio, & an valeat in foro conscientie

166. **D**ico primò prescriptio hic sumpta est acquisitio Domini rei alienæ per possessionem ejus certo temporis spatio legibus definito bonâ fide continuatam. Est communis conformis *legi tertia ff. de usucapion.* est quidem quædam differentia inter prescriptionem, & usucapionem, defacto tamen communiter confunduntur, nisi quod usucapio rebus duntaxat corporalibus conveniat, prescriptio verò cadat etiam in res incorporales; deinde hæc est de rebus etiam immobilibus, at usucapio de mobilibus: ideo triennis prescriptio, qualis est inter res mobiles, frequentius in jure dicitur usucapio.

Prescriptio est introducta utroque jure, civili quidem *L. 1. ff. eod.* ob pu-

blicam utilitatem, ne rerum Dominia semper essent incerta, litæque infinitæ orirentur circa earum proprietatem; Ap- probat canonicum *cap. fin. de prescrip- tion. Definimus*, inquit Concilium lateranense, *ut nulla valeat absque bona fide prescriptio.*

167. Dico secundò prescriptio completa legitimè, id est post terminum temporis à lege præfixi transfert Dominium tam in foro conscientie, quam externo absque onere restituendi rem priori Domino postmodum certe cognito, ita communiter Doctores contra Adrianum, & Medinam requirentes culpam ex parte Domini prioris. Probatur primò Authoritate allegati utriusque juris. Secundò ratione: est justa lex Principis adimens uni Dominium, & in alium transferens, quan-

quando ita postulat bonum commune : tunc enim prior Dominus est irrationabiliter inuitus, esto fuerit inculpabilis, sed hoc fit in casu præsentis ad evitandas lites, & sedandas conscientias, angorésque ferupulorum. Conclusio intelligitur non solum de Dominio utili immobilium, sed etiam de directo contra Bartolum, Baldum, Abbatem, quia jura indefinitè loquuntur.

168. Pro solvendis nota primò disparitatem esse cur res per sententiam materialiter injustam adjudicata tibi, sit à te restituenda, postquam rescis esse alienam, quod iudex non conferat parti Dominium, sed declarat, quis sit juxta leges verus Dominus, lex autem præscriptionis conferat Dominium. Nequit etiam lex facere Religiosum ex non Religioso, idcirco Religio non potest præscribere contra prætendentem, quod nulliter sit professus, licet jam sit elapsum à professione quinquennium.

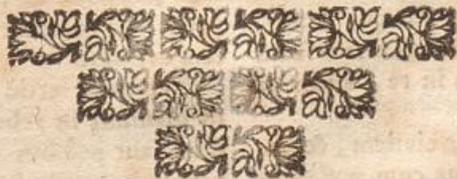
Secundò lex naturalis dicitur rem Domino suo restituendam, quamdiu manet Dominium penes illum; finitè autem legitimè præscriptione non manet; quare Regula juris 48. *locupletari non debet quis cum alterius injuria vel læsura*, intelligitur de locupletatione injusta circumveniendò alterum in contrariis, secus de justa, ut in bello justo, præscriptione legitima, &c.

Tertiò Privatio Dominij per præscriptionem non est proprie pœna, unde non debet supponere culpam contra adversarios.

Quartò dum dicitur: si præscriptio expedit bono communi, ea debetur jure naturali, sed non debetur, aliàs independentè à lege positiva præscriberetur. *Resp.* Nego majorem, etsi enim jus naturale dicitur expedire bono communi, ac inclinet, ut jus positivum id statuat, at tamen non est tale jus naturale, quod obliget ante jus positivum, ut hic fiat, uti dictum est de divisione rerum in primordio.

Quintò quando finitur tempus præscriptionis, bona fides ante id tempus erronea incipit esse fides bona vera, quia incipit res esse præscribentis.

Conclusio limitatur, ut contra minores, seu nondum attingentes 25. annos non habeat locum, uti nec contra Ecclesias ac loca pia, nisi cum remedio restitutionis integrum intra triennium post completam præscriptionem rescitam. Vide de hoc Less. *Lib 2 c. 6. dub 18. & Haunol. rr. 5. à n 344.* negantem probabilius hoc beneficium majoribus intra quatuor annos, si ex ignorantia invincibili non petierint restitui. Nomine autem restitutionis in integrum intelligitur reductio in eum statum, in quo quis erat prius, quam læderetur; reparat enim id, quod læsio abstulit.

§. II.

*De prima conditione nempe possessione ad prescriptionem
requisita, & recensentur possessionis commoda.*

169. **Q**uatuor conditiones legitima
prescriptio includit. Prima
est possessio rei tempore à jure præfixo
continuata. Secunda est fides bona. Ter-
tia iustus titulus. Quarta ut res sit capax
prescriptionis, ita communis. Incipi-
mus à prima, cujus necessitas constat ex
Regula tertia juris in 6. *sine possessione
prescriptio non procedit*: unde tritum
illud: *prescriptum tantum censetur,
quantum possessum.*

Possessio sumitur pro actu, vel jure
possidendi: Hinc dividitur primo in pos-
sessionem facti tantum, in possessionem
juris tantum, & in possessionem juris, &
facti simul. *Possessio facti tantum est
solus actus possidendi, seu rei detentio
sine jure insistendi*; possessio juris tan-
tum est ipsumet jus possidendi rem solo a-
nimo retentum, ut dum quis suam rem
ipso facto non amplius possidet, attamen
de jure, & solo animo possessionem
retinet ac continuat: unde possessio inclu-
dens utrumque seu tam jus, quam actum
possidendi, dicitur possessio juris, & fa-
cti simul, qualem habet quisque Domi-
nus per corporalem insistentiam rem suam
possidens, id est, tam in re, quam de
jure possidens.

Dividitur secundo in civilem, & na-
turalem, hæc convertitur cum possessio-

ne facti tantum, talem habet possessor rei
alienæ, si eam possidet bonâ fide, id est,
si habetur pro Domino, ac ipsemet bonâ
fide putat esse suam, dicitur Possessor bo-
næ fidei: malæ vero, si scienter alienam
retinet, ut fur, civilis autem est eadem
cum possessione juris tantum; unde etiam
absens à rebus suis easdem tamdiu civiliter
possidet, quamdiu non perdit animum ad
illas revertendi. Ex his

Deduco definitionem possessionis ju-
ris & facti simul: *quod sit detentio rei
vera vel ficta corporis, & animi juris-
que adminiculo*, ita Haunold. *trac. 3.
num. 202.* ex Glossa communiter recepta
*L. 1 §. de acquirenda vel amittend. pos-
sess.*

Dicitur primò rei sine adjecto cor-
poralis etsi communiter adjiciatur à juris-
consultis ut Theologi comprehendant res
etiam incorporeas per *num. 14.* talium e-
nim sumus quasi Possessores *Argumento
cap. cum Ecclesia de causa possessionis.*

Dicitur secundo *detentio*, quia ut
actu eam possideat, est necesse ut eandem
per se vel per alium occupet, aut occupet
tam detineat.

Dicitur tertio *vera, vel ficta*; vera
fit manibus in rebus mobilibus corporali-
bus, aut pedibus in immobilibus v. g.
pedem ponendo in fundum, &c. appre-
hend-

henditur autem fictè, quando ex dispositione juris acquiritur Dominium sine reali, ac physica apprehensione, ut si prius possessor ostendat rem eminus E. g. aedes, aut tradat ad eas claves, aut instrumentum continens jus in domum emptam, aut donatam, aut post donationem significet se deinceps possessurum nomine donatarij, aut rem donatam sibi cum consensu donatoris nomine proprio signet, &c. De his vide jura apud Laym. Lib. 3, tract. 1. c. 7.

Dicitur quartò *Corporis & animi*, copulativè enim requiritur adminiculum utriusque, aliàs quidquid manibus apprehenderem, vel pedibus calcarem possiderem, requiritur igitur etiam intentio detinendi rem ut suam, seu nomine suo (idcirco depositarius, commodatarius non sunt possessores, quia possident alieno nomine) sic ut possideas feras non sufficit animus eas capiendi, nisi eas re ipsa capias: imo nec hæc duo sufficiunt, quando lex detentionem, & intentionem detinendi reddit inefficaces relate ad effectus juridicæ possessionis, uti reddit circa res aliquas nempe sacras, aut commoditati publicæ deputatas, ut pontes, flumina, vias, & ideo.

Dicitur quintò *juris adminiculo* id est jure non resistente: unde fur rem fur, tivitam legitimè non possidet, & civiliter, quia rem detinet contra jus, & fas, nec acquiri potest possessio civilis rei immobilis cujus possessor est absens, Laym. L. 3. tract. 1. c. 7. n. 4.

Deduco secundò ad prescriptionem non sufficere possessionem pure naturalem, sed requiri saltem civilem, Laym. c. 8. n. 5. & ideo nequit prescriptionem inchoare rei alienæ occupator, quamdiu

Dominus absens eam civiliter possidet, Abbas in cap. *vigilanti* num. 4. de *prescript.*

Deduco tertio non posse præscribere depositarium, commodatarium, inquilinum, colonum, &c. quia rem alieno non suo nomine detinent.

170. Quæres, quid commodi, ac privilegij conferat possessio? Resp. Conferre plura, ac præclara: Primò quod cum bona fide continuata acquirat Dominium. Secundò Possessor bonæ fidei subotto dubio, an res sit sua, aut aliena, si post diligens examen dubium vicini non potest, potest retinere, donec constet rem esse alienam, quia per Regulam juris 65. in 6. *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*: unde judex ex litigantibus de rei proprietate, si omnibus consideratis dubia sit proprietas, adjudicabit rem possessori. Confirmatur, possessio in judicio parit præsumptionem Dominij, unde in tali controversia non tenetur probare rem esse suam, sed eam repetens, & nisi hic probaverit, nihil obtinebit §. *retinenda Instit. de interditiis*.

Unde si quis tibi E. g. pallium violenter rapuerit, & eum accuses in judicio, si reponat se rapuisse propter jus in illud, non debes illi ad hanc oppositionem respondere, quia deduceret te ad judicium petitorium, in quo contenditur de proprietate, & in dubio ei adjudicaretur, sed debes solum urgere, quod iniquè te possessione spoliaverit. Quidquid sit de jure ab eo in pallium prætenso, ad quod respondere non debes, priusquam in possessionem reponaris per *cit. §. retinenda*.

Z 2

Exci-

Excipe casum in quo actor habet intentionem suam fundatam in jure, tunc enim non actori, sed Reo incumbit onus probandi; quia contra eum est juris præsumptio: unde si constat de Ecclesia, quod existat in territorio meæ Diocesis, illaque prætendet exemptionem, sufficienter probo non esse exemptam, ex hoc quod sit in meo territorio *C. cum Venerabilis* de Religiosis domibus.

Tertiò quod bona fide rem alienam possidens, eamque absumens resciscens fuisse non suam, nihil teneatur restituere nisi in quantum est exinde factus ditior.

Quartò repertus tempore contestatæ litis in possessione, est à judice defendendus, nisi vi, clam, aut precariò ab altero possessionem attraxerit: tunc enim est possessione privandus.

Quintò si Possessor privatâ violentiâ est à possessione deturbatus, ante omnia debet fieri spoliati restitutio, nec prius audiendus est occupator allegans titulum, volensque probare rem esse suam *per cap.*

in litteris, & sequentia de restitutione spoliatorum. Post restitutum spoliatum, pars adversa primum audiri debet *Argumento cap. primi & cap. conquestibus eod.*

Sextò Possessor in vasorum possessionis potest etiam armis repellere cum moderamine inculpatae tutelæ, quousque possessionem etiam civilem perdidit. Unde si quis fundum injuste occupavit, re intellectâ potest etiam armis causa necessariæ defensionis eum iterum dejicere, modo id in continenti faciat *L. i. Cod. unde vi.*

Si quæras quantum temporis designetur per *ly incontinenti*: *Resp.* Tantum, quantum pro qualitate rei necessarium est pro conquirendis auxilijs ad ejiciendum injustum occupatorem *E. g.* si ejectus ex fundo intres urbem animo conquirendi auxilium, si in hoc conquirendo hæstisti triduo, aut quadriduo, censis adhuc in continenti invadere. Vide *Molin. to. 1. tr. 2. Disput. 16.*

§. III.

De necessitate bonæ fidei ad præscribendum.

171. **F**ides bona communiter definitur, quod sit credulitas, seu iudicium, quo quis prudenter existimat aliquid esse suum (hæc est fides positivè bona) aut non esse alienum, & hæc est fides negative bona. Mala igitur fides est, dum quis possidet sciens, aut credens rem esse alienam, aut non iudicans esse suam,

aut culpabiliter utrumque ignorat ignorantiam mortaliter malâ.

Fides bona est talis, aut Theologicè, aut juridice, seu civiliter, quando possides sine peccato saltem mortali, est fides Theologicè bona; bona juridica superaddit priori, quod possessioni etiam lex non resistat: si enim à lege reprobatum pos-

sessio, licet careat peccato, nequit res usucapi: cum enim usucapio sit legis beneficium, ultra legem nequit extendi.

Dico primò ad præscribendum est necessaria aliqua fides bona. Per *Reg. 2. jur. in 6. Possessor male fidei nullo tempore non præscribit*; quod verum est etiam in præscriptione longissimi temporis, nempe 30. vel 40. vel 60. vel 100. annorum. Confirmatur *ex cap. fin. de præscript. postulante in quavis temporis parte conscientiam peccato mortali carentem*; unde *lex 3. & 7. cod. de præscript. 30. annorum*. Contenta solum longissimi temporis continuatione absque bona fide sub initium est cassata à jure canonico: hujus enim solius est disponere in rebus concurrentibus animæ salutem.

Imò conclusio procedit etiam in præscriptione immemoriali: quia teste Apostolo: *omne quod non est ex fide (id est conscientie conforme) peccatum est.*

Dices cum Bald. & communiori Juristarum quod in possessione longissimi temporis fides bona præsumatur, dummodo jus commune non contradicat nec alius antiquior Possessor appareat. *Resp.* Negando assumptum cum Fachin. *Lib. 2. contr. c. 32. ex L. fin. c. unde vi.* Ibi: *Omnes scire debent, quod suum non est ad alios modis omnibus pertinere, ergo tenens alienum, nec probans ullam causam, ob quam credatur esse suum, non est in bona fide.*

172. Dico secundò ad inchoandam præscriptionem requiritur fides positivè bona; ad continuandam autem satis est negativè bona. Lugo ex communi *Disp. 7. num. 17.* Probat per *numerum 169.* requiritur ad possessionem ut res apprehen-

datur juris, & animi adminiculo: ubi per animi adminiculum intelligitur intentio faciendi rem suam, qualis repugnat, nisi positive judicet rem fieri suam; ut autem semel sic cepta continuetur, sufficit negativa bonitas: quia hæc non comparitur secum conscientiam rei alienæ, quæ sola impedit vel interrumpit præscriptionem *per cit. cap. finale.* Oportet, inquit, *ut is, qui præscribit, in nulla parte temporis rei habeat conscientiam alienam.*

Porro ignorantia fundans bonam fidem, id est, falsam opinionem inculpata, est, aut juris; aut facti, dum nescimus quid circa talem actionem, v. g. contractum cum pupillo jus statuatur, dum hoc eum invalidat sine Autoritate tutoris, habemus ignorantiam juris, quando autem id, quod ignoramus consistit in facto, ut si accepimus donum à pupillo, vel fure, &c. Nescientes esse talem, dicitur ignorantia facti. Utraque potest esse, aut inculpabilis, qualis est invincibilis, uti si diligentia pro qualitate negotij sufficienti præmissa ad veritatem assequendam vinci non potest: aut est culpabilis, seu vincibilis eaque, aut mortaliter mala, uti est ignorantia supina, sive crassa, ut quando est nulla, vel ferè nulla adhibita industria (si major, quam ferè nulla adhibetur insufficientis tamen pro qualitate negotij, dicitur vincibilis non crassa adhuc tamen mortaliter culpabilis) à fortiori est mortale peccatum ignorantia affectata qualem habet de industria affectans ignorare. Quod si sufficiens examen præmittitur, deficiens tamen in modico, dicitur ignorantia leviter culpabilis. Ex quibus colligitur, quod fides fun-

fundata in ignorantia mortaliter culpabili sit mortaliter mala proinde insufficientis ad præscribendum.

Difficultas duplex restat enodanda. Prima an fides bona fundata in ignorantia juris sufficiat seu Theologicè bona, etsi jus ignoratum ei resistat, proinde non sit bona juridicè. Secunda an fides venialiter mala præscriptioni obstat, sive in initio, sive in decursu ejusdem, ut si non plene advertit ad obligationem inquirendi, an res sit aliena.

173. Dico igitur tertio malitiam venialem non impedire valorem præscriptionis ita Lugo à n. 36. Probatur quamdiu manet fides simpliciter bona, non impeditur præscriptio: quia stat credulitas persuasiva, quod res sit sua, sed nisi sit mortaliter mala, manet simpliciter bona per Cit. Cap. finale. *Definimus*, inquit, Innocent. III. *ut nulla valeat absque bona fide possessio, cum generaliter sit omni constitutioni & consuetudini derogandum, que absque peccato mortali non potest observari*, ergo, nisi sit mortaliter mala, non impedit.

Dico quarto fides ad præscribendum est sufficienter bona. Primo radicata in ignorantia invincibili facti. Secundo radicata in ignorantia invincibili juris non clari, sed dubij, id est, habentis plures probabiles sensus. Tertio in ignorantia invincibili juris clari quoad personas imperitas juris, idque procedit probabiliter non solum in foro poli, seu conscientie, sed etiam in foro fori, seu externo Haunold. *tract. 5. n. 197.* Lugo à n. 32. contra Less. *lib. 2. Cap. 6. à n. 17.* Laym, *L. 3. tract. 1. c. 8. n. 11.* Molin. *Disput. 64.* quibus tamen assentior quoad personas, in quibus jura non tollerant ignorantiam juris cla-

ri, ut in jurisperitis; Haunold. *n. 198.* dicens, *n. 195.* post Medinam Lugo &c. in foro conscientie ignorantiam juris universim sufficere ad præscribendum, proinde posse à præscribente retineri possessam rem, donec per Sententiam judicis cogatur restituere; consentit Krimer *de Constit. n. 823.*

Pars prima est certa; bona enim fides præscribens fundatur in aliqua ignorantia inculpabili, ergo saltem in ignorantia facti.

Pars secunda est recepta inter Theologos, & ferè omnes Juristas teste Haunold. *n. 206.* contra Harprecht, quia æquiparatur errori circa factum, cum fas sit sequi practicè probabilem interpretationem juris operanti favorabiliorem, ergo non obstat bonæ fidei.

Pars tertia quoad juris imperitos probatur; ignorantia etiam juris clari nequit obesse bonæ fidei personarum, in quibus secundum jus tolleratur ignorantia juris etiam clari, sed invincibilis ignorantia juris etiam clari tolleratur in imperitis, uti in militibus, & minorennibus, non necet etiam in acquirendo per *L. 1. & 2. Cod. de juris & facti ignorantia* quibus plures accensent mulieres, & Rusticos. Sed Zoësius ad dictum titulum negat jis passim subveniri, sed solum in aliquibus casibus.

Eadem pars tertia quoad peritos probatur: non potest etiam in foro conscientie acquiri ullum Dominium beneficij præscriptionis, nisi sub ijs circumstantijs, sub quibus jus positivum statuit id acquiri sed jus statuit acquiri sub circumstantia ignorantie facti, secus clari juris ex *L. 4. ff. de juris & facti ignorantia, juris*, inquit, *ignorantia negatur prodesse facti verò ignorantiam prodesse constat.*

Respon-

Respondet cum Adversariis: hanc legem, & similes fundari in præsumptione malæ fidei præsumunt enim juris scientiam, quæ generat malam fidem: contra est quod Responsum sit contra legem secundam §. 15. ff. pro emptore, ibi: quod si scias pupillum esse: putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies usum: quia juris error nulli prodest, ubi lex supponit in contrahente cum pupillo errorem juris vetantis contractum cum pupillo, ergo nequit præsumere scientiam ejusdem juris.

174. Infero primò Præscriptionem inchoari non posse cum prudenti dubio sive speculativo sive pratico, an res quam incipis possidere sit tua: quia per n. 171., & sequentes ad inchoandam præscriptionem prærequiritur fides positivè bona.

Est autem tunc intellectus speculative dubius quando præmissâ diligentiam sufficienti ad veritatem indagandam hæret suspensus, vel circa rem, ut si dubites an res, quam possides, sit aliena, quin dubites, an ejus possessio sit licita, vel circa Actionem humanam modo generali, id est, cum præcisione à particularibus circumstantiis, ut, si in materia præsentis hæreas suspensus, ex licita sit possessio rei, de qua dubitas, an sit tua. Practicum dubium erit, quando intellectus hæsitat circa actionem circumstantiatam, id est, sumptam cum suis circumstantiis particularibus, nempe hic & nunc exercendam, ut hic, an possessio rei, de qua dubito, an sit mea, hic, & nunc licite possit continuari.

Infero secundò possessionem non interrumpi per superveniens dubium speculativum etsi nequeat deponi ex princi-

pijs directis, id est, illis, quæ utrinque occurrunt, quod sit res mea & non sit mea: adhuc enim cum tali dubio stare potest bona fides practica, sive conscientia dictans licite posse continuari possessionem; formari enim potest ex principio illo reflexo, nempe ex recepta juris maxima & in dubijs melior est conditio possidentis.

Infero tertio per dubium superveniens practicum, an res sit tua, nisi prudenter deponas, possessio interrumpitur: quia conscientia practice dubia est peccatum si continuet possessionem, unde non incipit possessio, nisi à tempore depositi prudentis dubij per Capitulum finale de præscriptionib.

Infero quarto cum Lug. à n. 42. non interrumpi bonam fidem in possessione in eo, qui attendens ad fundamenta contraria judicat rem esse alienam, non tamen judicat esse obligatum restituere, ut si ad alia distractus non advertat ad obligationem restituendi, sed continuat possessionem: quo casu cogitatio de re aliena est pure speculativa, non practica, seu illativa conclusionis practice de onere restituendi. Ratio est, quia fides bona nihil est aliud quam bona conscientia, hæc autem non turbatur, nisi per malam, mala autem non est sita in præfato iudicio speculativo, sed pratico de aliquo eligendo contra rectum, seu practicum dictamen.

Contra opponenda adversus hanc illuminationem Nota primò quod leges malam fidem ponentes in conscientia rei alienæ intelligendæ sint de conscientia practica dictante obligationem restitutionis. Secundò non sequi, quod etiam ille, qui postquam agnovit obligationem restituendi postea ejus immemor continuaret possessio-

tionem præscribere: quia aut habuit animum restituendi, aut non? si non, est mala fidei possessor; si ita sed non restituit, quia aut non potuit, aut fuit oblitus, eam non possidet animi adminiculo, seu ut suam, sed retinuit pure materialiter per modum depositi aut custodiam.

175. Infero quintò bona fides Authoris (hic in iure dicitur, qui rei suæ Dominus videtur Dominium transferre in alium, qui dicitur Successor, si hic succedat in re determinata sive singulari, ut Emptor, donatarius, legatarius, vocatur Successor singularis, succedens autem in bonorum universitate, hoc est in universum jus hæreditatis, sive deinde hæc sit ex asse sive pars tantum E. g. triens dicitur Successor universalis quia non respicit ullam rem, ut singularem sed indefinite) prodest Successori tam universali, quam singulari Lugo à n. 63. qui successor succedit in omnia jura authoris, sed inter hæc est jus captum præscribendi possidendo bona fide, ergo. Quare successor potest, uti loquuntur Jurisconsulti, accessione temporis, id est, tempus possessionis authoris conjungere cum tempore suæ possessionis.

Ex hac illatione sequitur, quod successor incipiens possidere cum dubio, an res sit aliena, si post diligens examen perseveret dubium, potest continuare per bonam possessionis fidem: quia hoc casu successor fictione juris est possessor bonæ fidei acquirendo ab auctore jus possessionis bonâ fide capta.

Ex opposito autem probabilius est, quod fides Theologica mala auctoris secundum jus commune obsit successori immediate universali, secus particulari,

hoc secundum est certum apud Less. lib. 2. c. 6. n. 48. quia particularis successor non est eadem persona cum auctore, ergo hujus vitiata possessio non potest nocere successor, proinde si hic incipit bene possidere, præscribet expleto tempore, nempe ordinario, in rebus mobilibus scilicet in immobilibus, in quibus non sufficit tempus Ordinarium, scilicet longum, seu decennium, sed requiritur extraordinarium, seu triginta annorum ita *Authentic. mala fidei, Cod. de præscript. longi temporis* Haunold. *tract. 5. n. 215. § 217.*

De successore autem universali immediato est ratio, quod hic titulo successionis hæreditariae fictione juris sit eadem persona cum persona auctoris, ergo possessio hujus est possessio alterius, sed auctoris possessio fuit Theologicè mala fidei, ergo etiam est mala fidei in successore, ita Haunold. n. 208. ex communione contra Corvinum ampliatis ad præscriptionem etiam longissimi temporis cum Jafone & alijs contra Cavarum. Bald. teste Less. lib. 2. c. 6. n. 42. probabiliter contrarios contra quos est, quod jus canonicum corrigens civile requirat bonam fidem initio possessionis etiam in præscriptione temporis longissimi.

Dixi *universali immediato*, quia probabilis est quod hæredi mediato fides mala auctoris non obsit, Haunold. n. 209. contra Lugo *D. 7. n. 61.* Ratio quia hæres hæredis non est primi defuncti hæres, atqui fictione juris solus primi hæres est possessor mala fidei & hujus personam præsentat.

Dices cum Lugo etiam mediatus hæres debet resarcire omnia damna injuste illata à primo defuncto, si hæres immediatus

diatus non satisfacit, sed si præscriberet bona, non teneretur resarcire, ergo. *Resp.* Nego minorem, quia duo hæc se compatiuntur, ego scio Dominus rei mediate ad me transmissa à primo defuncto, & ego obligor resarcire damna ab eodem illata.

176. Quæres an scientia juris alieni impediat bonitatem fidei ad præscribendam quamcunque obligationem ex jure alterius ortam? Distinguendum est cum *Lym. lib. 3. n. 1. c. 3. à n. 21.* duplex obligationum genus, alia enim tendunt ad aliquid, à te agendum (sic debitor alterius, sive ex furto, sive mutuo, aut alio contractu obligatur agere, nempe solvere debitum) aut ad non agendum; sic nullum habens jus obligatur abstinere à pastu, venatione, transitu per fundum alienum, ab ædificio altius tollendo, à fenestra in alterius hortum aperienda &c. alia obligationes ex natura sua tendunt ad aliquid sustinendum, seu patiendum, quando à nobis petitur, ut solvere poenam per leges decretam certis delictis, ad permittendum transitum per fundum suum in servitutibus Rusticanis.

Resp. Nunc affirmative de præscriptione obligationum primi generis, negative verò secundi generis: Ratio primi est, quod omnis stricta præscriptio prærequirit bonam fidem, sed præscriptio obligationum primi generis est stricta: obligatis enim aut ponere actionem nempe solvere, aut ab actione abstinere, ut non pascere in fundo alieno &c. ergo tam agendo, quam omittendo cum scientia alterius juris, agis contra conscientiam. Ratio secundi quod ad præscriptionem secundi generis obligationum non requira-

tur aliter bona fides, quam quod nihil fiat contra conscientiam, sed contra hanc nihil fit, etsi præscribens sciat jus esse in altero ad tale actionum genus, sed sufficit negligentia habentis jus, id est, quod certo quodam tempore jure suo non utatur, quo usu non posito præscribens etsi meminerit suæ obligationis, jurisque alterius non tenetur illum certiorare de jure suo, sed credit se licite seui posse libertate naturali in fundo suo, quin habeat malam fidem, cum nihil contra conscientiam ita citatus *Lym. Hinc.*

Inferes primò obligatio solvendi debitum ob furtum, mutuam, famulatum, aut alium contractum non præscribitur à sciente debitum, licet creditor sit in mora exigendi, quia nunquam cum hoc scientia potest retinere ut suum.

Inferes secundò præscribi non posse pascuationem, piscationem, venationem &c. cum notitia quod similes actus adversentur juri alterius.

Inferes tertio præscribi non posse servitutes Urbanas activas ut E. g. possis altius ædificium attollere, lignum immittere in alterius murum cum scientia juris alieni, quia ejusmodi actus nequeunt exerceri sine peccato, è contra sunt præscripibiles servitutes passivæ Rusticane v. g. ut alter non ducat aquam per fundum tuum, aut iter agat, etsi præscribens sciat jus alienum, quia nulla mala fides intervenit. Hæc ratio probat etiam posse præscribi solutionem poenæ fisco debita, quia poena in conscientia ante exactionem non deberur. Hæc illationes approbantur à *Palao p. 7. tractatu trigesimo primo Disputatione unica p. 22. Paragrapho Sexto.*

§. IV.

De tertia præscriptionis Conditione, nempe titulo.

177. **N**omine tituli hic venit prima radix, & causa ex se se habilis ad transferendum Dominium: ut donatio, emptio, transactio, hæreditas, legatum & hujusmodi. Triplicem distinguit Haunold. Scilicet apparenter verum, existimatum, & præsumptum. Per apparenter verum intelligit titulum reipsa intervenientem v. g. donationem, sed ob causam latentem invalidam: hic titulus ab eo dicitur coloratus, seu apparens, quando ex causa justa existimo intervenisse titulum, nempe donationem aut legatum &c. reipsa tamen non intervenit, ut si hæres mihi tradat rem quasi legatam, cum tamen non sit legata, dicitur titulus existimatus; quo casu decor possidere *pro meo*, vel *pro soluto* vel *pro donato*, vel *pro empto*. Demum quando ob temporis diurnitatem jus præsumit præcessisse titulum, licet possidens nequeat tituli speciem allegare, quia non amplius meminit, an pro donato vel empto vel hærede vel legato possideat, prout jus præsumit præcessisse in possessione longissimi temporis, seu tricennali vocatur præsumptus, quem male confundit cum colorato Lugo & Dicastil.

Ut autem præsumatur titulus pro possessione triginta aut quadraginta annorum duo requiruntur. Primum est, ne jus ei resistat, ex defectu hujus condi-

tionis, possessio etiam quadraginta annis Parochiæ sitæ in alterius Episcopi Diocesi continuata non præscribit, quia *Cap. Primum de præscript.* contrariatur. Secundum est, ut non habeatur aliunde præsumptio contra possidentem, seu quod male possideat: quia tunc nequit præsumi justus titulus.

178. Dico primò ad præscriptionem temporis Ordinarij nullus titulus à jure præsumitur, sed est necessaria allegatio, & probatio certi tituli, *Ex L. 27. ff. de usucap. & clarius L. 24. Cod. de rei vindicat. nullo*, inquit, *justo titulo præcedente possidentes ratio juris quarere dominium prohibet.*

Secundò ut præscribatur tempore ordinario non requiritur titulus coloratus, sed sufficit existimatus, seu putativus (excipitur titulus emptionis, ad quem requiritur bona fides tempore initi contractus per *L. 48. ff. de usucap.* de contra in alijs contractibus sufficit fides bona tempore traditionis seu solutionis, licet præcessisset mala fides, Haunold, n. 224. juncto 233.) ita communis juristarum lege 5, & 6. ff. pro legato & L. 33. ff. de usucap. Ratio specialitatis pro contractu emptionis in *Cit. Leg.* datur his verbis: *in cæteris causis solutionis tempus inspicitur, & sufficit me putare meum esse cum solvis, in emptione autem & contractus tempus inspi-*

inspicitur & quo solvitur. Imò etiam aliquando in titulo emptionis sufficit titulus existimatus, ut si servo meo, aut procuratori mandavi, ut rem emat, si eam mihi tradat asserens se eam meo nomine emisse, ita decisum est *L. 11. ff. pro emptore*, rationem dat Haunold. *n. 234.* quod tunc principalis sit in bona fide, quantum enim in ipso erat, plus ab eo exigi non poterat tempore mandati dati.

Tertiò ut currat ordinario tempore præscriptio servitutis realis continuæ, id est habentis actum continuum, ut aquæ ductus, nullus est necessarius titulus, sed sufficit scientia & patientia Domini, *Ex L. 10. ff. si servitus vindicetur*. Quia patientia scientis Domini secundum Leges est consensus interpretativus.

Dixi primò *realis*, quia servitus personalis ut ususfructus sine titulo non præscribitur tempore ordinario, quia à regula generali requirente titulum nullibi excipitur.

Dixi secundò *continua*, nam discontinua, seu discretæ, hoc est, cuius usus & actus fiunt per intervalla (ut sunt actus pendentes ab actione hominum, ut pecorum ductus, pastus, venatio, iter, quo nomine in iure venit jus ambulandi hominis, actus, id est, jus agendi, vel jumentum, vel vehiculum, via seu jus eundi, agendi & ambulandi) non datur præscriptio absque titulo, nisi tempore immemoriali fuerit talis servitus, ita docet praxis, quam passim tribunalia sequuntur apud Haunold. *n. 226.*

Quartò ut præscriptio longissimi temporis, nempe 30. aut 40. annorum valeat, non tenetur possessor ullum titulum allegare, aut probare, quia jus præsumit justum præcessisse ita *Cap. ad aures. de præscript. & L. 4. Cod. de præscr. 30. aut 40. annorum*. Duo autem requiri ad hanc præscriptionem dixi in fine *numeri 177.*

§. V.

De rebus præscriptionis incapacibus.

179. **Q**uarta conditio ad præscribendum necessaria est capacitas rei: unde cum favore legis humanæ sit introducta præscriptio, si lex humana aut aliorum aliquas eximit, illæ præscribi nequeunt.

Observat autem *Less. L. 2. c. 6. dub. 15.* duplicis generis esse res, quæ secundum jus dicuntur non posse præscribi:

quædam quia tempore ordinario non usucipiuntur, ut res furtivæ, & vi possessæ
 §. *furtivæ Instit. de usucap.* hæ enim licet à fure ob malam fidem nunquam præscribantur, uti nec à tertio tempore ordinario, bona etiam fide à fure eas accipiente, ab eodem tamen præscribuntur tempore longissimo, ita communiter Doctores *ex L. sicut in rem Cod. de præscr. 30. vel*

30. vel 40. annorum. Item res fisci nequit usucap. §. *res fisci Instit. eod.* atamen etiam bonajam fisco incorporata præscribuntur annis 40. *L. omnes Cod. de præscript. 30. vel 40. annorum.*

Aliæ autem sunt quæ nullo modo possunt præscribi ut sunt res publicæ seu publicis usibus deputatæ ut pontes, forum, via publicæ, limites Provinciarum, Episcopatum, & Parochiarum, si sufficienter constet fines alios fuisse præfixos *Cap. super eo de Parochijs.* Extende primò ad ea, quæ coherent finibus E. g. ad ripam fluminis terminantis Provinciam &c. *cit. c. super eo.* Extende secundo ad præscriptionem immemoriam Abb. in *Cit. Cap. 4. n. 1.* ob textum generalitatem, & rationem ob quam jus salubriter sic statuit nempe ad lites cavendas de finibus.

Dixi si sufficienter constet. nam in dubio est melior conditio possidentis August. Michel tom. 2. *Theolog. Canonico-Moral. p. 1. tract. 1. §. 4. punct. 4. n. 15.* ubi notat cum aliis ripam fluminis limitantis posse præscribi, quoad proprietatem, modo sic inconcussa in ratione limitis. Immunitas à subditis contra Prælatum ne visitentur, vel ne tempore visitationis debita procuratio solvatur. *Cap. cum ea officio de præscript.* Spectantia ad recognitionem supremæ potestatis, obedientia contra superiorem *Cap. cum non liceat eodem,* nec à laicis jus decimandi: *Cap. 15. de decimis & Cap. 7. de præscript.* (nisi forte tempore immemoriali jure præsumpti tituli *Cap. 1. de præscript. in 6.*) immunitas verò à solvendis cum titulo est præscriptibilis annis 40. Hinc passim consuetum est non dare decimas de feno, herbis &c. & ju-

ra Episcopalia posse præscribi etiam à Prælati inferioribus communiter docetur in *Cap. inauditis 15.* glossa verò jus Episcopale & *Cap. cum olim 18. de præscript.*

180. Est etiam regula, quod incapax possidendi sit etiam incapax præscribendi, unde laicus nequit præscribere Sacra loca, jus spirituale decimandi, jurisdictionem in personas Ecclesiasticas, vel bona Ecclesia *Cap. sacrosanct. de elect.* ubi reprobatur consuetudo contraria ut irrationabilis. *L. qui universas 30. ff. de acquirend. possess.* nisi ex privilegio Papali effectus sit capax jurisdictionis in Ecclesiasticos, aut juris spiritualis decimandi sive decimas Clericales colligendi, unde laicus &c. patronatum non præscribit, nisi possederit tempore exigito ad præsumendum probabiliter fuisse titulum à sede Apostolica concessum, *Laym. L. 3. tract. 1. c. 8. n. 7.*

Item nullus potest præscribere immunitatem à tributis ordinarijs contra Principem, quia his recognoscitur ejus potestas suprema.

Est etiam certa regula, quod nemo plus præscribat, quam possederit, unde vectigalis ex certis rebus non præscribit jus exigendi vectigal absolute, seu ex omnibus rebus *Laym. n. 6.* nisi ex uno actu præsumatur jus totius; exemplum ponit in jurisdictione, sic unico actu E. g. præsentandi Clericum ad Beneficium possessum 30. annis præsumitur totum jus patronatus.

Rursus recepta est regula, quod in rebus, & actibus meræ facultatis, id est, per liberos ac citra obligationem factos præscriptio non introducatur: unde ex

eo, quod Dominus intermiserit à me exigere certa servitia, &c. hic non præscribit (sæpe tamen potest præsumi quod Dominus juri renuntiet, non exigendo tempore, quo fuit opportunitas exigendi, unde ab eo tempore facile potest possessio immunitatis inchoari, sicut etiam est præsumptio pro exemptione eorum, à quibus non fit exactio, dum interea fit ab alijs Laym. *num. 8.* in fine) uti neque contra Vicinum præscribitur, quod E. g. hucusque nunquam domum alius ædificaverit; quia omisio fuit spontanea; quapropter potest imposterum attollere, nisi aliquando ædificare volenti vicinus obstitit, & is ab hac ædificatione destiterit.

Insuper est Regula communis, quod res jure inalienabiles etiam sint regulariter impræscribiles defectu justitituli: quo pertinent res pupilli, & minorennis incapaces præscriptionis intra longum tempus *L. 3. cod. quibus non objicitur longi temporis præscriptio* secus intra longissimum inchoandum à tempore finitæ ætatis pupillaris *L. 3. Cod. de præscript. 30. annorum.* Eodem spectant res dotales, nisi præscriptio sit inchoata antequam fuerint dotales: item res fideicommissæ subiectæ, censent tamen Doctores non excludi temporis longissimi præscriptionem, quia sermo tantum est de tempore longo, Idem dic de Legatis contra Legatarium Haunold. *tract. 5. n. 363.*

181. Cum annuæ præstationes v. g. decimæ quotannis solvendæ præscribi possint *per num. 179.* quæstio est tam in foro, quam in scholis difficilis, an id procedat duntaxat de præteritis jam cessis, seu illis a quibus jam anni triginta elapsi sunt, vel etiam quoad futuras præstatio-

nes, seu an ipsa etiam obligatio solvendi in futurum post elapsum tempus longissimum sit præscripta v. g. bonâ fide non solvisti decimas 50. annis, quæritur an præscripseris solum decimas primo, & ultimo decennio insolutas (utrasque præscriptas esse certum est, quia respectu utriusque decennij sunt elapsi 40. anni) vel verò etiam intermedijs 30. annis non datas, quia respectu horum nondum est completum tempus 40. annorum.

Hoc secundum negant multi, & affirmant primum ob *L. cum notissimi §. fin. Cod. de præscriptionibus 30. annorum, in obligationibus inquit, quæ dationem per singulos annos vel menses, vel aliquod singulare tempus continent, præscriptionis tempus non ab exordio obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis computari manifestum est,* ita Ludovic. Engel ad *lib. 3. decretalium titulo 30. §. 9. n. 47.* cum alijs. Hi itaque putant sensum esse, quod duæ quasi diversæ præscriptiones concurrant, una, quæ præscribitur principali, & generali obligationi respectu omnium præstationum annuarum (hæc præscriptio est computanda, qua primitus cessatum est à solutione *L. penult. C. de præscript. 30. annor.*) altera qua præscribitur obligationi speciali solvendi E. g. decimas vel legata annis singulis; hæc præscriptio est computanda ab annis, vel mensibus singulis, quia tot censentur esse v. g. legata (si quot annis certum legatum est solvendum) quod sunt anni vel menses, ergo singulis annis inchoatur novi legati præscriptio.

Alij cum Martino glossatore in dictam legem concedunt præscriptam præteritarum decimarum, post quas sunt la-

pli anni 40. Secus præscriptionem obligationis solvendi futuras apud Fachinæum. *Lib. 8. c. 9. Mynsing. Cent. 3. Observat. 13. Gaill. Lib. 2. Observ. 73.*

Alij secuti veterem glossatorem Joannem in eandem legem distinguunt inter pensiones debitas ex stipulatione aut alio contractu oneroso affirmantes totum jus etiam pro futuris præstationibus unicâ præscriptione in illis amitti, quia annuus redditus inquirunt, ex tali contractu quaesitus est unus, neganter verò in legatis annuis, & fideicommissis, eo quod legatum annuum non sit unum, sed multiplex, ergo præscriptio unius anni non præscribit legatum alterius anni. Contra hanc distinctionem est expressus textus *L. 7. §. fin. Cod. de præscription. 30. annorum.* Ubi patificantur præstationes ex ultimis voluntatibus debita, cum debitis ex contractu relate ad præscriptionem.

Ob hæc Christophorus Chlengerer in *Disput. juridic. de jure Emphyteutic. Assert. 35.* loquens de Emphyteuta 30. vel 40. annis non solvente canonem se tueri non posse titulo præscriptionis, quia fuit in mala fide *cap. fin. de præscription.* contra extraneus rem Emphyteuticam bona fide ut suam possidens præscribit ipsum Dominium rectum, proinde in consequentiam etiam pensionem *L. eos Cod. de usur.* Ampliat citatus Doctor contra Fachinæum ad hæredem primi Emphyteutæ in bona fide non solventem ita ut præscribat pensiones etiam annuas futuras. Decisio hæc est conformis juri communi canonico *c. 4. & 6. de præ-*

script. Ubi est statutum non solum jus quartæ quotannis Episcopo solvenda 40. annis præscribi, sed universim etiam jus decimarum tot annis non solutarum extinguere, ergo etiam secundum jus civile hoc tenendum est, cum hoc ab illo clare decisa non dedignetur sequi *C. 1. de novi operis nuntiatione.* Quando Justinianus in ejusmodi annuis obligationibus voluit tempora præscriptionis computari ab initio cujuslibet anni, non est sensus totidem esse præscriptiones, sed unicam, & hanc non vult currere ab initio obligationis, sed ab eo anno, vel mense, quo solutio facta non est *Haunold. num. 369. Resp.* Cum communiore Legistarum apud *Haunold. n. 358.* immunitatem à solvendis annuis censibus, & redditibus spatio 30. annorum non solum quoad fructus cessos, sed etiam quoad futuros ex quovis contractu sive oneroso sive etiã legato, aut fidei commissio debitos præscribi. Ratio prima est à paritate immunitatis solvendi decimas, quæ cum titulo 40. annis præscribitur per *numerum 179.* per hoc enim nullum jus speciale præscribitur, sed solum potestas fructus suos integros percipiendi, ergo reliqui census annis 30. ad horum enim præscriptionem non requirit jus annos 40. sicut ad præscriptionem solutionis decimarum. Ratio secunda est *cit. cap. 4. & 6. de præscript.*

Contra hanc solutionem non est citata lex *cum novissimi* cujus interpretatio est optima relate ex *Haunold.* versu immediate superiori.

§. VI.

*Resolvuntur Sex quæsitæ de quibusdam rebus an sint
impræsriptibiles?*

Resolutiones vide à num. 454.

§. VII.

*An jus Patronatûs & jus supremæ Advocatiæ in Ecclesias
adversus Principem præscribi possit? & an vicissim valeat
præscribere Princeps jus eligendi aut nominandi Episcopos, aliôs-
ve Rectores Ecclesiarum in suo territorio.*

Questio resolvitur à num. 463.

§. VIII.

*Examinantur jura à Patronis & Advocatis moderno
tempore prætensa.*

Examen horum leges à num. 468.

§. IX.

*Quanto tempore possessio continuanda ad præscribendum,
ubi obiter insinuantur privilegia possessionis im-
memorialis.*

182. **R**es aliæ sunt mobiles, quæ loco possunt moveri, ut pecunia, vestis, animalia, proinde etiam actiones, & jura ad mobilia v. g. actio ad debitum pecuniarium mobilibus accen- sentur. Aliæ sunt immobiles, ut prædia, quo reducuntur jura, & actiones ad immobilia, ut annui census, ususfructus, patronatus, servitutes, beneficia, omnia enim hæc, & similia sunt fixa.

Tem-

Tempus est, aut breve, quale est infra decennium, aut longum ut decennale, aut longissimum ut tricennale, aut quadragenale, aut centenarium, vel immemoriale, id est, cujus initium memoriam hominum excedit. *C. super quibusdam 26 de V. S.* quale tunc potissimum requiritur, quando jus resistit prescribenti carenti titulo: est maxima Auctoritatis in jure habens vim privilegij in subiecto possessionis capaci: *Glossa in dictum cap. nec comprehendetur statuto, vel lege Generalibus verbis prohibente prescribi.* Munitus possessione immemoriali non tenetur allegare titulum, cujus tamen allegatio plene non probata communiter non obest (nihil tamen juvat, quando constat de titulo vitiosæ possessionis, ut si possideat titulo elocationis, aut Emphyteusis, tunc enim possidentis titulus docet rem esse alienam, proinde abesse bonam fidem, cujus necessitas etiam in possessione immemoriali liquet *ex n. 171. Fachin. Lib. 8. c. 33.*) uti nec quod jus commune resistat, aut sit vehemens presumptio possessionem acquisitam esse malâ fide, aut ex juris errore; sed sufficit probare possessionem ab immemoriali tempore: quia satis inducit presumptionem tituli, aut accepti privilegij *Laym. Lib. 3. tract. 1. c. 8. à n. 11.*

Ad eam probandam communiter exiguntur 4. conditiones prima ut testes sint 54. annorum testificantes de 40. annis. Secunda, ut testentur de visu, vel sensu proprio. Tertia, quod etiam audiverint à suis majoribus de tali usu. Quarta quod nunquam contrarium fuerit prædicatum.

Circa computandum tempus *Haubold. n. 267.* distinguit inter præscriptio-

nem extinctivam actionum realium; & præscriptionem contra actiones personales, quibus ex parte præscribentis correspondent obligationes; ut contra has præscribatur, computandum est tempus de hora ad horam, de momento ad momentum proinde actori debet esse totus dies utilis, quia donec effluxerit ultimum momentum, si intra id agat, verificatur, quod si actio sit E. g. annualis, agat intra annum; ad præscribendum vero contra reales sufficit inchoatio ultimæ diei, habetur enim tunc jam pro completa, nam secundum leges prior Dominus non habet actionem in rem, nisi sub hac conditione, *si alius Possessor non possederit tanto tempore, sed verificatur possedisse tanto, dummodo possederit sub principium postremæ diei, & sub hac distinctione combinat leges sibi apparenter oppositas in utucapione, id est, in præscriptione mobilium dies ultimus captus habetur pro completo L. 6. Cod. de usucap. in præscriptione immobilium tempus computatur de momento in momentum L. 7. e. Cod.* Rationem dat *Jafon*, quod de majori præjudicio agatur in immobilium præscriptione.

183. Dico primò possessio triennalis cum titulo præscribit res privatorum mobiles *L. unic. Cod. de usucap. transformanda, & S. r. Instit. de usucap.* Excipie res furtivas, & vi possessas per *n. 170.* Triennalis verò sine titulo, quia etiam immobiles sic præscribuntur.

Amplius probabilius etiam ad mobilia Ecclesiarum inferiorum Romanâ secundum jus civile *ex Authentic. quas actiones Cod. de sacros. Eccles.* *Lellius, Laym. contra Abbatem, aliosque approbatos ab Engl. de præscript. n. 28.* inni-

rentes *Capitulo illud de præscript.* non distinguente mobilia, & immobilia Ecclesiarum. Constitutio autem civilis allegata circa Ecclesias sit inefficax *Cap. Ecclesia S. MARIE de Constitutionibus*, sed fallit argumentum, quando jus civile recipitur ab Ecclesia, citatam autem authenticam recipi ab Ecclesia constat *ex Cap. placuit huic, & cap. ultim. caus. 16. q. 3.* Ubi in priori recitantur verba authenticæ, eaque in posteriori confirmantur.

184. Dico secundò immobilia præsentium inter præsentibus cum titulo præscribuntur decennio, inter absentes vicennio § 10. *Instit. de usucap. & L. ultim. Cod. de præscript. longi temporis* (excipiuntur res pupillarum, minorum, dotales, fideicommissis subjectæ *per num. 180.*) sine titulo 30. annis *L. 3. Cod. de præscript. 30. vel 40. annorum*, sine distinctione inter præsentibus, & absentes *Engl. n. 29.* si quis fuit partim præsentibus, partim absens, tempus absentis est semper duplicandum, ut si quis præsentibus fuit 8. & absens duobus, & præscriptio compleatur præter 8. adhuc 4. requiruntur, *Auth. quod si quis Cod. de præscriptione longi temporis.*

185. Dico tertio immobilia Ecclesiarum, Monasterij, hospitalis, aut alterius piæ causæ secundum jus commune non præscribuntur ante 40. annos *excit. Authent. quas actiones, & c. 4. ac 6. de præscriptione.*

Excipe Romanam Ecclesiam contra quam non currit præscriptio, nisi centenaria *cit. c. 4. & 13. eod.* in quibus, quia sermo est indefinitus, sunt universaliter intelligenda, proinde etiam de mobilibus, ita *Haunold. n. 271. Molin. &c.*

Contra Less. Banormit. à Regula centenariæ præscriptionis contra Romanam Ecclesiam unicus casus excipitur *in cap. fin. de præscript. in 6.* Ubi statuitur sufficere possessionem 40. annorum.

Sequitur ex conclusione; jus Patronatus contra Ecclesiam præscribi cum titulo 40. annis, sine titulo immemoriali tempore: at contra verum Patronum præscribitur sicut reliqua immobilia præscribi solent, ita *Less. c. 2. c. 6. dub. 10. n. 31. & 33.*

Dixi in conclus *secundum jus commune*: quia contra certos Ordines ex privilegio non præscribitur 40. annis, sed 60. ut contra Benedictinos, ita Eugenius IV. neque contra Cistercienses in Germania, nisi centum annis, quod à Leone X. & Pio IV. est extensum ad Ordines mendicantes, eoque gaudent omnes in privilegijs communicantes: *Lugo n. 73.*

186. Dico quarto, cum servitus (de qua vide *n. 176.*) reputetur inter immobilia, si sit continua, cum titulo præscribitur inter præsentibus decennio, inter absentes vicennio. *L. fin. Cod. de præscript. longi temporis*, imò etiam sine titulo præscribi eam longo tempore habetur *L. 10. ff. si servitus vindicetur.* Cur alia immobilia non præscribantur sine titulo ante absolutum longissimum tempus, dat disparitatem *Haunold. num. 307.* quod præscriptio servitutum non videatur multum præjudiciosa, utpote non tollens Dominium, & facilius præsumatur aliquis titulus, vel error invincibilis intervenisse. Servitutes autem discontinuum habentes actum cum titulo præscribuntur etiam longo tempore, secus absque titulo, nisi tempore immemoriali *Haunold. à n. 311.*

B b

cùm

cum recepta sententia potius autoritate, quam jure scripto roborata.

Excipitur ab his servitutibus usufructus, qui praescribitur more ceterorum immobilium, Haunold. *num.* 315. censens probabilius esse usufructum mobilium cum titulo praescribi triennio, sicut res ceterae mobiles praescribuntur.

Quanto tempore praescribatur contra legem, tam civilem quam Ecclesiasticam, ac legitimam consuetudinem vide Lugo *n.* 96. ubi contra Lessium tradit praescribi decennio, etsi mala fide non fuerit observata: quia si bona fides esset necessaria ad desuetudinem, vix unquam lex praescribi posset; unde est praesumendum, quod legislator, cum lex sit propter bonum subditorum, non in eorundem laqueum, nolit amplius inesse legi vim obligandi elapso decennio, contra si fides mala sufficeret ad praescriptionem temporalium, plurimi innocenter sua amitterent, & sic est disparitas.

187. Dico quintò: Praeter tempus à jure definitum ad praescriptionem requi-

ritur, ut possessio sit legitima; id est, non interrupta *per. n.* 166.: interruptitur autem naturaliter, vel civiliter; naturaliter, quando postquam est inchoata, deficit aliquid substantiale, scilicet bona fides, vel titulus, vel admittitur possessio tam naturalis quam civilis non per alterius injuriam; civilis verò, dum nihil substantiale reipsa deficit, juri tamen subtilitate, & fictione Possessor interpellatur per actum aliquem juridicum ex legis dispositione inductivum interruptiones, ut fit per litem contestationem (haec est initium, seu primus litem motus per petitionem unius in jure propositam, & congruam alterius responsionem secutam animo litigandi) vel etiam secundum communioem sententiam per libelli oblationem, vel citationem, si tamen actus succubuerit, vel litem sponte deserit praescriptio non interruptitur: semel naturaliter interrupta de novo est inchoanda, uti, & civiliter interrupta per sententiam condemnatoriam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De acquirendo Dominio per publicam Auctoritatem.

188. **I**Nter actus Domini translativos est etiam exactio tributorum ob publicas necessitates, & supremi Principis sustentationem. Ubi Notandum primò, quòd tributum communi nomine significet, quidquid Principi,

vel reipublicae ad communia onera sustentanda solvi solet: propriè loquendo tributum differt à vectigali, quòd tributum sit pensio imposita juxta cujusvis subditi facultates, praesertim praediales ad Principis dignitatem, vel communia onera

nera sufferenda. Germani apud Gallium Lib. 2. observ. §2. *stauram* vocant. *Vectigal* autem proprie significat pensionem pro rebus in urbem, aut provinciam importabilibus, aut inde exportabilibus, in iure dicitur *portorium*, & *telonium*; id autem, quod transeuntes per viam solvunt pro custodia viarum, & pontium dicitur *pedagium*. Ceterum ex usu *Vectigal* significat secundum Bartholum, quidquid fisco præstatur, sive illud onus sit reale, id est, annexum rebus, sive personale, quod ratione personæ solvitur, & vocatur census. Hoc genus tributivum jura vocant *Capitationem*, quia per capita solvitur. Denique hic sub nomine tributivum, aut *Vectigalis* comprehenduntur omnes publicæ exactiones, quocumque alio nomine intulerentur v. g. *taliarum*, *gabellarum*, *collectarum*, *præstationum*, *accisarum*, *Gabellarum*, *cauponariarum*, has vocant in partibus istis *dacias* pro *edacillo vini* solvendas.

Notandum Secundò assertum quorundam juristarum, quod Imperator sit proprietarius totius mundi esse falsissimum, ut patet ex *Regum 3. c. 21*. Ubi Rex Achab petijt sibi vendi vineam à Naboth, ab hoc inexauditus eam reliquit Possessori *Wading. de contract. Disp. 9. dub. 3. §. 1.*

Notandum tertio Principem in certis casibus posse disponere de bonis subditorum ita exigente bono communi titulo Domini jurisdictionis *per num. 4. Wading. duplicem* distinguit in Principe po-

testatem, nempe Ordinariam, & absolutam, primam exercet secundum leges procedendo; Secundam non secundum, sed quasi supra leges, seu ex plenitudinis potestatis: hæc potestas non est præsumenda, nisi clausula sit adjecta *ex certa scientia* & rescripto inserta indicans præsumptionem plenitudinis potestatis, *Gloss. in cap. ad has de rescriptis*, unde cum pro arbitrio non possit tollere subditorum jura, sequitur ut valide, aut licite exercent eam opus esse causâ magnæ publicæ utilitatis.

Notandum quartò quod Princeps auferens rem privati ex publicæ necessitatis, aut utilitatis causa debeat jacturam compensare: subtractio enim pretij non est necessaria ad gubernationem, seu ut civis careat re suâ, & pretio, prout est necessaria ablatio Domini, aliàs justitia distributiva non oneraret proportionatè subditos, ita *Wading. cit. n. 7. ex communi cum Bald. Jafone, &c.* compensatio autem debet fieri ex arario publico; hoc non sufficiente debet populo imponi collecta, ex qua satisfiat.

Ex his evidenter sequitur ob utilitatem privatam Principem non posse subditos spoliare Dominio, aliàs esset proprietarius bonorum civium; quare ut justæ sint exactiones necesse est, ut interveniat publica, aut utilitas (ut si domus civis est necessaria pro publicis Scholis aut Ecclesia, &c.) aut necessitas. Sit itaque.

§. I.

De conditionibus necessarijs ad Justitiam exactio-
num.

189. **U**T justa sit tributorum exactio, sequentes communiter requirunt Doctores conditiones. Prima est Autoritas legitima, qualem habet omnis Princeps superiorem non agnoscens, ut Pontifex (unde ut hic sustineat onera Apostolicæ Cameræ jam olim imposuit pensiones novis Prælati, quas Annatas vocant, id est, fructus anni primi aut integros aut Medios, huc spectant quindennia, sive quindenar, id est, dimidia pars fructuum eidem Cameræ singulis annis quindecim solvenda de quibusdam beneficijs unitis Monasterio, aut ex privilegio singulari liberatis à reservatione.) aut alius sæcularis Princeps: nullus alius secluso privilegio, aut immemoriali consuetudine potest tributa exigere *L. 1. 2. & 3. Cod. Vexigalia nova.*

Secunda est Justitiæ causæ omnis autem causa justa reducitur ad publicam utilitatem, aut necessitatem, nempe, ut vel Princeps excluso immoderato luxurietur, aut pro defensione patriæ contra hostes. Hinc cessante causa novæ contributionis, etiam hæc secundum omnes cassanda est, nisi nova par priori emerferit, aliàs tributum est injustum & restituendum, aut reservandum in tempus necessitatis *Molin. Disput. 667.*

190. Tertiâ ut servetur æqualitas geometrica, hoc est, sit commensuratum facultatibus subditorum, proinde non æqualiter omnes, sed plus, aut minus secundum excessum, aut defectum facultatum tributum imponatur singulis. Ex hoc plurescum Cajetano deducunt injustum esse tributum impositum rebus ad proprium usum emptis, vel delatis, nisi deferens sit Negotiator: quia sic plus pauperes, utpote pluribus egentibus, quam divites solvere deberent, quod est iniquum. Unde *Mendo in Epitome opinionum V. Gabella n. 5.* negat solvi debere Gabellas in conscientia à venditore, ut suas strictas necessitates sublevert, secus ut conservet qualitatem statûs.

Nihilominus impositio Vexigalis de rebus etiam ad usum proprium emptis, aut venditis, dum tributum negotiationis causa impositum rebus ad usum quotidianam necessarijs non sufficit, est justa secundum vertiorem sententiam *Molinæ Disput. 669.* æquitas tamen naturalis, inquit *Laym. L. 3. tract. 3. p. 1. c. 3. n. 3.* non sinit ut solvatur à pauperibus emendationem suam, suorumque inopiam. Ratio, quia nulli opponitur juri; non naturali, quia falsum est pauperes gravari amplius, quam

quam divites per se loquendo, nam hi ob
lautiorem vitam plures res habent sibi ne-
cessarias comparandas, quam pauperes:
non etiam opponitur juri Canonico C.
*quanquam de censib. in 6. & C. invoca-
mus de censib.* nam non improbat in locis
ab Authoribus allatis vectigal ratione ma-
teriz, sed defectu legitimæ Authoritatis.
Quarta imbibita in prima est, ut tri-

butum non exigatur à personis, nisi à qui-
bus jure potest exigi: quapropter directe
solum potest imponi subditis, indirecte
autem extraneis invehentibus, aut evenen-
tibus merces propter jus exercendi merci-
monia, viarum reparationem &c. imò hoc
ipsum ultimatum redundat in subditos, qui
debent merces carius emere propter solu-
tum Vectigal.

§. II.

An? Quando Princeps possit novas exactiones imponere?

191. **D**ixi *novas*: quia vetera tributa
realia, seu rebus imposita ad
Principis sustentationem necessaria justa
esse, eaque pendenda constat ex Rom. 13.
*ideo & tributa prestatis, Ministri enim
Dei sunt, reddite ergo omnibus debita,
sui tributum, tributum, cui vectigal,
vectigal, & Matth. 12. reddite ergo qua
sunt Cesaris, Cesari &c.* tum ratione,
quod sint velut debita laboribus merces.

Dico primò Princeps dubius de justi-
tia tributi, aut habens solum opinionem
probabilem pro ejus Justitia, probabilio-
rem verò pro injustitia nequit imponere.
Ratio primi, quod juri certo, quod ha-
bent subditi in pecuniam, nequeat du-
bium jus Principis prævalere, sed quan-
do tributi justitia est dubia, jus Principis
est incertum, jus verò subditorum in pe-
cuniam est certum, ergo.

Ratio secundi cum Moja tract 1. de
opinionem probabili q. 7. Vasq. Laym.
contra plurimos est hæc: quod in spectan-
tibus ad justitiam commutativam judex de-

beat sequi opinionem probabiliorem re-
lictæ probabili (nisi lex contrarium di-
sponat) nam sequens ordine secunda pro-
positio est damnata ab Innocent. XI. *Pro-
babiliter existimo Judicem posse judica-
re juxta opinionem etiam minus proba-
bilem,* sed tributa sunt materia justitiæ
commutativæ, cum dentur titulo susten-
tandi Principem, & onera communia eo-
rumque Dominium antequam pendan-
tur, est penes subditos, ergo dum ho-
rum jus est probabilius, nequit contra hoc
pronunciari pro Principe habente jus mi-
nus probabile.

192. Dico secundò justa est tribu-
torum exactio stantibus quatuor conditio-
nibus explicatis à. n. 189. Ratio: quia
tunc est jus certum in Principe ea exi-
gendi.

Queritur an dictæ Conditiones sint
observandæ etiam in tributis imponendis
Provinciæ justo bello subjugatæ, aut sub-
ditis injustè rebellantibus, vel graviter
in Principem Reis? *Resp.* Cum Wadin-
go

go *Disput. 9. dub. 3. §. 2. n. 5.* cum Less. *lib. 2. c. 33. n. 49.* Lug. *D. 36. n. 22. &c.* negativè, nisi pactus sit Princeps libertatem relicto antiquo jure, quia tunc vetus jus observandum; Ratio autem responsi est, quia victi justo bello cedunt Domino victoris cum omnibus suis rebus, & libertatibus, sed cum talibus potest pro libitu disponere, ergo à fortiori etiam absque publica necessitate tributum etiam perpetuum imponere partim titulo justæ vindictæ, partim ut reparat damnum sumptuum belli. Hinc videtur promanasse illa servitutis species in pluribus Provinciis consueta, in quibus Coloni, & Agricola non habent perfectam libertatem.

193. Ex his inferitur primò, quando hostis injustè aggreditur aliquam Principis Provinciam, justè indicit tributum alijs suæ ditionis Provinciis, hosti nunc non expositis ad repellendum hostem, quia hæc contributio est utilis etiam Provinciis ab hoste liberis, siquidem, nisi hostem rejiciat, erit debilior etiam in Provinciis pacificis, in quibus postea pateretur hostem cum graviore jactura, quam sit præsens contributio, *Lugo Disp. 36. n. 36.*

Infero secundò etsi Principis bellum offensivum esset justum, nempe ut recuperet Provincias olim ereptas, ut hoc queat suscipere, non videtur posse gravare Populum novis exactionibus, contributionibus, nisi evidens sit necessitas, aut utilitas speretur proventura Provinciis Cit, *Wading. n. 2.* Ratio: Extra Casum necessitatis aut publicæ utilitatis tributum non est Regni, sed Regis utilitas per adjectionem novorum ambientis, ut evadat ditior, & potentior, quare Princeps tunc propriis sumptibus bellare debet, potest tamen petere à Provinciis subsidia voluntaria, non autem cogere.

Infero tertio Ad bellum justum defensivum justè collectari subditos in defectu ararij publici. Si imminet ab hoste fidei periculum, quamdiu spes est non succumbendi non solum bona sed etiam vita ipsa à singulis est exponenda, quia Religionis bonum prævalet; si extraordinarium tributum non sufficit: Princeps potest mutuum accipere, & ad id expungendum cives cogere, nempe quando à miseris subditi respirabunt, ita *Wadingus n. 3. & 4.*

§. III.

An tributorum, Vectigalium & exactionum leges obligent in conscientia?

194. **Q**uestio movetur primò quando tributum est justum, secundò quando ejus justitia est solum probabilis. Tertio, quando est dubia, ubi supponendum esse de fide, aut saltem fidei proximum, quod etiam Princeps sæcularis possit leges condere in conscientia, &

sub mortali obligantes, *ex. c. 13. ad Rom.* *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non enim est potestas, nisi à Deo, itaque qui resistit potestati. DEI ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.*

Uc

Ut autem Lex humana obliget sub mortali, requiritur, ut materia accepta cum omnibus circumstantiis præsertim sine, & conducentiâ ad bonum publicum consideratis, sit gravis, ac insuper legislator intendat graviter obligare; est enim communior, & probabilior Sententia Soarez contra Vasq. in materia gravi ex sola legislatoris voluntate posse induci obligationem levem. Actus enim agentium non operantur ultra eorum intentionem *Cap. final. De præbendis & dignitatibus*, patetque in praxi plurimum Religionum, in quibus variæ Regulæ continentem materiam sufficientem pro mortali, sub hoc non obligant.

Signa porro, an Legislator iatendat obligare graviter, sunt: Primò, si lex ipsa tantum reatum exprimat, aut ex communi Doctorum, aut hominum existimatione id constet. Secundò si in materia gravi utatur præceptivis verbis v. g. *præcipimus, mandamus, jubemus, inhibemus, vetamus, teneantur &c.* (Secus sequentia secundum se accepta, *volumus, decernimus, ordinamus, statuimus, sancimus &c.*) Tertio: si violatoribus lex infligat gravem poenam, Verùm hic opus est distinctione de poena spiritali, & excommunicationis majoris latæ sententiæ: talem enim lex imponens, etsi non utatur verbis præceptivis nihilominus obligare in conscientia est certa Sententia apud Amicum *hic Disput. 5. n. 213.* privat enim hominem coram Deo aliquo spiritali bono, ergo culpam coram DEO facientem illum indignum tali bono supponit.

An autem etiam poena gravis temporalis v. g. mortis, confiscationis bonorum sit indicium directæ obligationis in con-

scientia, vi legis pure pœnalis non est certum: communis quidem affirmat cum Lessio *Lib. 2. c. 33. à n. 59.* Suar. Vasq. quia poena proportionatur culpæ. Alij negant cum Reginaldo, apud Dian. *p. 1. rr. de Legib. Resol. 17. & seq.* quia si directè lex pure pœnalis obligaret ad actum præceptum, aut prohibitum, jam non esset pure pœnalis sed mixta, quales leges ex Ecclesiasticis sunt illæ, quibus feruntur censuræ, & irregularitas ex delicto Laym. *L. 1. tract. 4. c. 15. n. 2.* dicitur autem Lex mixta, quæ obligat tam sub culpa, quam sub poena. Cæterum est sententia ferè ab omnibus recepta apud Amicum, *n. 182.* contra Cajetanum, quod Lex etiam pure pœnalis obliget mediatè sub culpa, quatenus suppositâ violatione obligat ad pœnæ acceptationem, aliàs lex foret inefficax.

Difficultas itaque est, an leges imponentes vectigalia sint, pure pœnales, vel verò immediatè obligantes in conscientia ad vectigalia etiam non exacta danda? obligare in conscientia est communior Theologorum, & Canonistarum, *Wiest. de censib. n. 82.* Engel. de *Constit. n. 45.* negativam non esse improbabilem censent multi apud Caspensem *Tom. 1. de legibus Disput. 3. n. 43.* docentem in praxi esse tutam hanc sententiam *Bass. 10. 1. Verb. Gabella n. 4. & 5. Navari Summa c. 23. à n. 54. & 60. Less. lib. 2. c. 33. n. 55. & seq. &c.* Leges enim civiles, nisi oppositum aliunde constet certò videntur esse contentæ pœnâ. Unde Tambur. *L. 1. in Decal. c. 3 §. 8. n. 12:* ait leges civiles defacto raro, vel certè non frequenter obligare sub mortali: *Cardenas Cris. Theol. Disput 16. n. 68:* Scribit ut plurimum esse leges pœnales.

195. Dico subditos obligari in conscientia solvere tributa etiam non exacta. Primò, quando constat de eorum Justitia: Secundò quando non constat de tributi injustitia positivè, imò etsi positivè sit justitia tributi strictè dubia, aut etiam utriusque æquè probabilis justitia, & injustitia; scilicet si constet evidenter esse imposita secundum Sententiam minus probabilem, hæc pars sequitur ex n. 291. Pars prima probatur: tum ex scriptura relata n. 191. tum ratione, quod ejusmodi tributa justa debeantur Principi ex pacto oneroso, & recepto, nempe aut titulo alendi ipsum, aut succurrendi publicis necessitatibus, utriusque titulo est obligatio satisfaciendi ex pacto oneroso, vi cuius Princeps spondet se, suamque operam impensurum, pro conservatione boni communis, subditi vero promittunt necessarios sumptus.

Pars secunda probatur, & simul confirmatur prima contra Lugo *Disput.* 36. n. 89. & communioem, ubi est jus certum exigendi tributum, ibi est obligatio certa id solvendi in conscientia, uti liquet ex definitione juris, sed quamdiu subditis non constat de injustitia tributi, est in Principe jus certum id exigendi, eo quod tunc stet præsumptio pro Principe: quia malum non est præsumendum, sed probandum Laym. *L. 1. tract. 1. c. 5. §. 2. n. 12.* atque quamdiu stat præsumptio pro Principe, est in hoc jus certum exigendi.

Pars tertia de justitia tributi strictè dubia (nempe quando intellectus ob rationes utrinque repugnantes hæret suspensus impotens formandi iudicium pro alterutra parte) tum quarta de æquè probabili justitia, ac injustitia probatur: adhuc enim stat præsumptio pro Principe, nec potest spoliari jure certo exigendi ob probabili-

tatem injustitiæ præcise. Pars utraque est Vasq. contra Lugo n. 91.

196. Objicies contra quartam partem, quando tributum est probabiliter injustum, est probabile, quod Princeps nequeat id præcipere; Certum enim est quod jurisdictio se non extendat ad præcipiendam illicitam; sed quando probabile est Principem non posse præcipere tributum, probabile est subditos non teneri obedire solvendo tributum, ergo. Minor probatur; quando probabile est non posse præcipi tributum, datur opinio probabilis deobligans subditos ab obedientia, sed stante tali opinione probabili, subditi non tenentur obedire solvendo tributum, *Resp.* Primò argumentum probare nimum, nempe quod nec posset præcipi tributum, quando probabilior est ejus justitia.

Resp. Secundò nego majorem dummodo tributum sit probabiliter justum. Ad probationem dico posse præcipi actum ex principiis directis illicitum, ac injustum, ut hic exactioem tributi quando ex principiis reflexis est evidenter justa, ac licita, qualis est in nostro casu, dum ex principiis directis est probabilior ejus justitia, tunc enim intellectus se reflectens supra opinionem directam probabilioem de justitia tributi, evidenter dicitur esse licitum usum talis opinionis utpote conformem prudenti dicamini: Sic discussa majore nego minorem. Ad hujus probationem nego majorem, quia quando ex principiis reflexis est evidenter licitum tributum, datur certa jurisdictio in Principe id præcipiendi, cum qua certitudine repugnat stare opinionem deobligantem subditos solvere tributum.

§. IV.

Quid in praxi Sentiendum?

197. **C**enseo primò posse esse singulas tributorum species justas, earum tamen accumulationem in Provincia aut Civitate posse esse iniquam, nempe quando subditi ut loquitur Wiest. *de censib. n. 68.* ad extremam inopiam rediguntur, aut excedunt moralem facultatem subditorum, qualia sunt, quorum gravamen periti Provinciarum Consilij censent populum sufferre non posse, unde cum similes magis nòrint vires populi, quam Theologi; magis pendet justitia tributi ab eorum, quam Theologorum judicio, Thomas del Bene *Mor. tract. 6. c. 4. dub. 11.*

Censeo secundò. Pauperes defraudantes tributa de rebus ad usum quotidianum emptis, vel venditis ad necessitates suas sublevandas, non esse facilè damnandos peccati mortalis, nec obligandos restituere ex prudenter præsumpto Principis consensu. Ita Lugo *Disp. 36. n. 27. Less. n. 62.*

Censeo terriò: quando viri docti probabiliter judicant aliquod genus tributum esse injustum, etsi alij stent pro justitia ante factum, Confessarij conentur pœnitentes inclinare ad solutionem, ita tamen, ut defraudantibus non acquiescentibus negare non possint absolutionem, quia sequentes Sententiam multorum probabilem cum Lugo. *Less. &c.* sunt rite dispositi,

Unde Mendo *in Epitome opin. V. Gabelle n. 12.* ita universaliter scribit, esto subditi defraudantes gabellas justas obligentur ad restitutionem; verum quia non pauci Doctissimi viri oppositum asserunt, poterit confessarius minus rigide se habere cum pœnitente, qui gabellas non solverit, ita ut cum mediocri causa possit eum à restituendo vel in toto vel in parte exonerare, maxime si durum, aut dubiè justum sit tributum. Nec est negligenda Wadingi monitio *Disp. 9. dub. 6. §. 1. n. 4.* quod quando plura diversis rebus Vectigalia imponuntur, creberrimè non servetur debita proportio, & multi graventur ultra vires facultatum suarum, unde fit, ut Vectigal, etsi in se sit justum, distributio tamen non sit justa, quo in casu Princeps non censetur cum tanto rigore procedere, ut tales cogantur in conscientia Vectigal totum pendere, quod respectu eorum quoad quantitatis excessum sit iniquum, præsertim cum ex defraudatione non ita magnum damnum inferatur, quia ob tot invigilantes Officiales facilè deprehendantur plures, ex quorum confiscatione refarcitur jactura ab alijs defraudantibus illata.

Hæc procedunt etiam de publicanis, seu Vectigalia à Principe conducentibus, quia non plus juris acquirunt, quam habuerit Princeps, & apprimè sciunt praxes

Ce

Mer-

Mercatorum; Unde hoc titulo eis non fit major injuria, quam Principi elocanti, ita cit. Wading. ex communi.

Censeo quartò cum Molin. *Disp.* 674. post defraudatum telonium etiam exactum, etsi intervenisset mendacium, aut perjurium in occultandis mercibus (proinde peccasset in primo casu contra veracitatem in secundo mortaliter contra religionem) Si pœnitens sibi certo, aut probabiliter persuadet in tanta exactio- num multitudine esse aliquam iniquam, quam ipse solvit, aut earum multitudinem esse nimiam, vel se attentâ qualitate suæ personæ & negotiorum in reliquis non defraudatis tributis competenter contribuisset ad publicas necessitates, non esse co-

gendum ad restitutionem, sed dissimulandum, nè multis præcludatur via salutis, quia etsi moniti à confessarijs, non restituerent cum incurso æternæ damnationis, Hoc Molinæ Consilium semper sibi maximè complacuisse fatetur Card. Lug. à n. 43 & seq.

Concludo hunc §. verbis Laymani cautissimi in moralibus Theologi L. 3. tract. 3. p. 1. e. 3. n. 5. in fine: Cum totæ conditiones ad Justitiam Vectigalis, aut tributivæ noviter impositi, vel aucti requirantur, non faciliè in conscientiæ foro ad faciendam restitutionem condemnandos esse defraudantes, nisi satis constet de exactio- nis justitia, & necessitate,

§. V.

Quæstia Practica de Contributionibus, Vectigalibus & horum defraudatione.

198. **Q**Uæres primò quid Consiliarijs Principum observandum circa tributa nova, ac vetera extraordinariè imposita? quid officialibus tributorum executoribus existente publico dubio de justitia tributi? *Resp.* Primò sequentia à Consiliarijs observanda. Primò non posse consulere novorum impositionem, quæ sunt dubiæ justitiæ, aut probabiliùs injusta; quia Princeps talia tributa nequit justè exigere *per n. 191.* ergo nec consiliarij suadere. Secundò debent veterum cassationem consulere, dum causa eorum finalis publicæ utilitatis, & necessitatis cessavit,

Tertiò videant, ut Princeps gratiales pensiones retrahat, ut abstineat à nova contributione, publicæ enim necessitates sunt præferendæ privatis necessitatibus gratiosis, nec plebs potest onerari, ut privatis aliquibus benè sit: quare pensiones certis concessæ ex causa remunerationis habent inclusam conditionem hanc, nisi *publicum bonum exigat oppositum.* Ita Diana *Coordinatus tom. 7. tract. 6. Resp. 13.* Vide August. Michel *Theol. Canonico. Mor. to. 1. tr. 3. p. 1. §. 6. punct. 6. Verb. de Judice n. 5.* ubi docet de Consiliarijs Curiarum Judicialium Assessoribus, co-
ram

ram quibus agitantur cauſæ inter Principē, & ejus fiſcum ac ſubditos, quod ſint veri Judices cauſarum. proinde teneantur ſicut veri judices ſequi probabilioreſ ſententiaſ : è contra conſiliarij Intimi ſint ut Medici ſalutis publicæ, & ideo ſequi debeant ſententiaſ, quales ſequi debent Medici circa medicinaſ. Ex hiſ.

Infero cum Cit. Diana quod gubernatores Provinciarum præſato modo debeant interpretari Principiſ intentionem, proinde ſuſpendere executioneſ gratialeſ, Principemque informare, dum nova impoſitioneſ penitus ſubditos enervant. Secundò dum Princeps aſſigat, aut petit nova donativa tenentur impoſſibilitatem vitium, quâ vident Provincias laborare abſque reſpectu humano exhibere.

Reſp. Secundò ad Quæſtionem, quamdiu officialeſ juſſi exigere contributioneſ non ſunt moraliter certi de illarum injuſtitia, ſi commodè nequeunt declinare officium, licite poſſe exigere quia debent præſumere juſtitiam cauſæ ex parte Principiſ, cum ad eos non ſpectet examen juſtitiaſ, ſicut ad Conſiliarioſ. Laym. n. 6. ſubdens exactoreſ poſſe diſſimulare cum pauperibus, qui ſolvere non poſſunt.

199. Quæres ſecundò: An Princeps poſſit aliquoſ eximere à Contributione, & partem exemptiſ correſpondentem derivare in alioſ? Id ipſum quaeritur de inferioribus Magiſtratibus, quibus nec ex privilegio, nec ex immemoriali conſuetudine competit juſ indicendi exactioeſ. Reſp. Ad Primum affirmative, quoad bene meritoſ de Republica, quia ut taleſ Princeps remuneretur, ſpectat ad utilitatem publicam: ut tamen exemptorum portio derivetur in alioſ, quando poſt indictam tributum ſunt primùm exempti,

etſi abſolute fieri poſſit, non tamen expedit, ne ob inæqualitatem animi ſubditorum alienentur, ſed tunc eam portioeſ in ſe ſuſcipiat, Wadingus *Diſp. 9. dub. 5.* ex Baldo & Bartolo. *Reſp.* Ad ſecundum negativè, niſi portioeſ quibus exempti onerari deberent ab ipſiſ Magiſtratibus compenſentur, Ita Cit. Wading. n. 3. & 4. ex Paulo de Caſtro, Jaſone &c. quia inferiores non poſſunt diſponere de civium boniſ, quare cum Principem privare non poſſint Summâ juſte petitâ, tenentur proportionatè eam inter omneſ civiſ partiri.

200. Quæres tertio: An Provincia Procereſ poſſint indicare majoreſ contributioneſ, quam petat Princeps, & dum agitur de dandiſ donativis, ſive Principi ſive ejus Locumtenenti, ſive cuiſvis alteri, an ſufficiat conſenſuſ majoriſ partiſ Provinciaſ Procerum, aut requiratur omnium?

Reſp. Ad primum negativè, quia ſi Princeps nequit pluſ indicare, quàm petat publica neceſſitas per numerum 189. minùſ ejus Miniſtri, qualeſ ſunt Provinciaſ Procereſ.

Reſp. Ad ſecundum: Aut donativum dandum Principi eſt voluntarium, ſeu ſpontaneum, aut involuntarium, ſive irremiſſibiliter dandum: ſi ſecundum tale donativum eſt duntaxat nominale; reiſſa autem eſt tributaria impoſitio proinde debet habere conditioneſ adductaſ à n. 189, eoque caſu ſufficit conſenſuſ majoriſ partiſ in Comitijſ Congregatorum; ſi ſit voluntarium, ſeu penitus liberum, requiritur conſenſuſ omnium, ita citatuſ Dian. *tract. 6. Reſ. 31. & Reſol. 35. n. 6. ex p. 3. tr. 5. Reſol. 78.* ubi teſtatur quod donativum, de quo agebatur an dandum ſit

Proregi, fuerit impeditum defectu consensûs unius Parlamentarij, seu consiliarij: Ratio est, quia consensus majoris partis in mere voluntarijs, cuicumque dandis nequit ulli comparti præjudicare (cum nulla supponatur obligatio in subditis, aliàs non esset donativum) quota enim singulos concernens debet esse singulis libera, ut detur, vel non detur, ergo requiritur consensus omnium, quare valet hic Regula juris Canonici 29. *quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* De cætero quando jus utrumque est contentum consensu majoris partis, agit de rebus quæ competunt pluribus, ut Collegio secûs ut singulis; voluntaria autem donativa concernunt ut personas singulas de communitate.

Ex his sponte patet decisio negativa. An Restantia hujusmodi ex collectis, seu contributionibus populi non queunt dividi inter ipsos Proceres, debent igitur reservari in ærario publico pro futuris publicis necessitatibus.

Patet ulterius Telonarios, aliosque officiales in scio Principe non posse augere telonium, aut auctuarium sibi applicare: excessus enim legitimæ potestatis defectu, non habet rationem tributi, sed injustæ extortionis.

201. Quares quartò: An Telonarij culpabiliter non exigentes Vectigalia spectantia ad fiscum, aut ad conductorem telonij, teneantur in conscientia restituere: Primò neglectam summam. Secundò, si deprehendant defraudatores, & multas, quas deprehensi re ipsa incurrissent, etiam debeant resarcire. Tertio, quid si famulus mercatoris transegerit cum Gabellario pro florenis v. g. quinque dum essent dandi 50. an hoc lucrum accrescat famulo, aut Mercatori. Quar-

tò si dictus famulus occultet merces vel per vias occultas subterfugiat telonium, aut à Gabellario impetret immunitatem, cui telonium aliàs debitum acquiratur?

Resp. Ad primum affirmativè, quia ex Justitia commutativa vi sui Officij tenentur exigere justa Vectigalia.

Resp. Ad secundum negativè, quia vi Officij tenentur solum bonum fisci, aut hujus conductoris defendere, ac asscurare, secus dirare, aliunde multa non debetur ante judicis sententiam, nec fiscus sive ærarium antecedenter ad eam acquirat ullum jus, Lugo *Disput.* 37. n. 97. contra Laym. Molin. &c. acriter repugnantes. Hinc Custodes stipendiati ad observandum, ne per passus occultos declinentur telonia, si culpâ suâ sinant transitum, resarcire debent ex Justitia ætæram debiti telonij, secûs multas.

Resp. Ad tertium cum Less. *Lib. 2. c. 33. dub. 11.* accrescere mercatori, quando jussu suo famulus transigit, famulo verò, si non jussu transigat, ita ut per transactionem nolit extinguere jus Gabellarij in Vectigal, sed illud in se transferre, tunc enim famulus perinde habet ac tertius emendo jus Gabellarij, sed tertius faceret suam Gabellam, ergo etiam famulus Lugo *Disp.* 36. n. 50.

Resp. Ad quartum occultando merces, aut per vias occultas transeundo lucrum acquiri Domino, quia Dominus sentit incommodum imminens ex occultatione, &c. ergo etiam debet sentire commodum, nisi famulus in se recipiat totum periculum, tunc enim lucrum censetur oriri ex speciali industria: si autem citra occultationem impetret immunitatem à Gabellario, accrescit famulo, quia impetrando immunitatem acquirat jus, quod habuit Gabellarius. §. VI.

§. VI.

An secularis Princeps possit Ecclesiasticos absque Papa consensu subicere contributionibus.

202. **Q**uatuor sunt rerum genera, de quibus quæri potest an collectis, & tributis secularibus subiciantur. Primò sunt res consecratæ, aut benedictæ ad cultum divinum, ut templa, vasa, vestes, Monasteria, &c. hæc in nullius bonis esse constat ex §. 7. *Institut. de rerum divisione*: unde sequitur etiam non subijci posse exactionibus. Ita ut certum tradit Laym. *L. 4. tract. 9. c. 6.*

Secundò, res titulo spirituali, aut intuitu Ecclesiastici Ministerij acquisitæ, ut decimæ, oblationes, fructus beneficiorum, redditus stolæ, &c. quod eximantur à jurisdictione seculari satis concordant Doctores apud Wiest. *in 3. Decretalium de imunit. Ecclesiasticarum*: 192. quia titulus est sacer, & personæ exemptæ per *cap. Ecclesia 10. de constitut.*

Tertiò sunt temporalia mobilia, ac immobilia à fidelibus oblata pijs locis nempe Ecclesiis, ac monasterijs pro conservando cultu divino, pro reparanda fabrica, alendis ministris, & Religiosis pauperumque usibus deputata, talibus non posse imponi novas collectas, & exactiones sub pœna Excommunicationis sine consensu Episcopi cum Clero, & constitutiones oppositas esse irritas habetur *cap. non minus 4. & cap. adversus 7. de imunit. Eccles.* ubi etiam exprimitur sine

consilio Papæ similia onera imponi non posse. Ratio est: quia talia bona sunt DEO sacrata, & res Dominicæ appellantur *canone 40. Apostolorum Laym. cit. n. 1. vers. alterum Genus S. Thomæ 2. 2. q. 99. Art. in fine.*

Contra hoc videtur stare *cap. si tributum caus. 11. q. 1. ex D. Ambros. Si tributum petat Imperator, non ei negamus: agræ Ecclesie solvunt tributum. Et cap. tributum 23. q. 8. ubi Urbanus I. ait: Quod Ecclesia de exterioribus suis tributum reddat.*

Resp. Ad primum Ambrosium id, ut justum non approbasse, sed ad majus malum avertendum Ecclesie imminens ex denegatione, tolerasse, quod exegit Justina Atriana Mater Valentini Imperatoris adhuc pueri.

Resp. Ad secundum eo tempore nempe sæculo tertio, quo vixit Urbanus nondum fuisse imunitatem à tributis constitutam propter Imperatores Gentiles: est ergo locutus more temporis accommodato.

Quartò sunt bona mobilia, ac immobilia patrimonialia Clericorum. An hæc sint immunita ab exactionibus, est major difficultas quoad onera extraordinaria, nam ea ab his eximi multi volunt cum Panormit. *in cap. cit. Ecclesia n. 31.*

Sylvestro V. immunitas. l. num. 9. Lugo *Disput. 36. n. 99. & 108.* quos sequitur cit. *Wiest. num. 194.* allegatis pluribus canonibus, quibus se conformat jus civile *L. sancimus 24. Cod. de sacros. Eccles.* Et constitutio Friderici Secundi Imperatoris quæ post feudorum consuetudines est inserta corpori juris *in cuius §. 1.* irritat omnia statuta, & consuetudines contra libertatem Ecclesiæ vel Ecclesiasticas personas edictas, vel servatas adversus canonicas sanctiones. *In §. secundo* statuit, ne ulla potestas etiam publica collectas, sive exactiones Ecclesiasticas, aut alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis Personis imponat. *in §. 4.* ut nullus Ecclesiasticam personam in quaestione criminali, vel civili ad iudicium sæculare præsumat contra constitutiones Imperiales, & canonicas sanctiones trahere *in §. 6.* vult suum edictum in perpetuum valere estque incertum *in titulo de Episcopis, & Clericis Authentico. statimus,* in qua actor trahens Ecclesiasticum ad forum sæculare privatur jure suo, iudexque sua ex tunc potestate judicandi, ac iudicatum non tenere decernitur. Ratio autem cur Clericorum etiam patrimonialia sint immunia ab Extraordinarijs Collectis est hæc principalis, quod personæ Ecclesiasticæ sint exemptæ saltem jure humano canonico, & civili, & quidem irrevocabiliter à jurisdictione sæculari per allegatam constitutionem Friderici. Accedit quod privilegium ex causa concessum spectante ad remunerationem (quale est hoc nempe ad remuneranda beneficia spiritualia Mæjora & in DEI honorem principaliter factum) transeat in pactum, proinde sit irrevocabile, ita Lugo *num. 98.* subdens *n. 102,* etiam Imperatores non exemissent à

tributis certum tamen esse exemptionem hanc fieri posse à Pontificibus, ita ut non valeat à Principe ullo sæculari revocari. Ratio est, quod solius Pontificis sit irrevocabiliter ordinare spectantia ad Religionem, & bonam Ecclesiæ gubernationem, inter hæc autem est præfata exemptio. Hic præmissis.

203. Dico primò Ecclesiæ, Monasteria, ac Clerici, &c. stante immunitate exemptionis de bonis feudalibus instar laicorum debent contribuere directo Domino sæculari, & coram eo conveniri possunt, ita omnes *ex cap. ex transmissa 6. & cap. verum 7. de foro competente.*

Dico secundò Ecclesiæ, & Monasteria de bonis etiam non feudalibus sub iure oneribus in prima fundatione, aut donatione reservatis laicæ jurisdictioni Laym. *c. 5. n. 4.* ex communi *in cap. verum 4. de condit. appost.* Ratio, quia iusta conditio servanda est. Hinc

Ampliatur conclusio ad onera omnia realia, seu annexa bonis immobilibus Ecclesiarum, & Monasteriorum, &c. priusquam ea ab Ecclesijs acquisita sunt donatione, aut quovis alio titulo, aut contractu. Unde à fortiori patrimonialia Clericorum hæc realia servitia præstare debent. Laym. *c. 6. num. 9.* ex communi. Ratio quod sit juris notissimi rem cum onere inhærente ipsi transire ad quemvis possessorem. Argumento *cap. ex literis 5. de pignor.*

Neque per hoc Ecclesiastici subiciuntur jurisdictioni sæculari; quia non obligantur personæ, sed res obligatione non novâ, sed antiquâ. Unde in Germania bona data Ecclesiasticis non amortizantur, hoc est, non exeunt à potestate

te Principis secularis, neque transeunt in manum mortuam.

204. Dico tertio Ecclesiæ, Monasteria, aliæque pia loca subijci non possunt exactiõibus extraordinarijs, ita jus utrumque allegatum *num. 202. vers. quarto sunt immobilia.* Et constat ex *Au- thent. Friderici Imperatoris, item nulla communitas Cod. de Episcopis, & Clericis,* in qua citatus §. secundus Imperatoris renovatur. Ratio, quod personæ Ecclesiasticæ cum locis pijs eximantur utroque jure à seculari jurisdictione, sed si subijcerentur exactiõibus extraordinarijs, non eximerentur, siquidem tributis exactio, & præstatio est signum subjectionis (secundum Apostolum ad *Rom. 13. subditi estote, ideo enim & tributa præstatis.* Confirmatur ex *Abbate in cap. qualiter de judicijs num. 8.* Certum est inquit, quod si persona exempta est, ergo etiam res, nempe si hæc non habeat annexam realem obligationem, atqñ bona temporalia priorum locorum non habent annexa sibi onera extraordinaria, ergo non possunt talia imponi bonis nisi mediante eorum possessore huic jubendo, quod sine jurisdictione fieri non potest. *Laym. c. 5. n. 1.*

Limita conclusionem, ut non procedat respectu Principis à sede Apostolica habentis privilegium collectandi Clericorum, prout eo gaudent multi Principes ob ingentia in Ecclesiam Romanam merita. Simile Concessum est Friderico Tertio, sive quarto à Nicolao Quinto Anno 1451. pro Provincijs hæreditarijs, ut irrequisito consensu Ordinarij toti Clero Collectas & contributiones moderatas ad sublevandas incumbentes necessitates

imponere possit teste *Wadingo Disput. 9. dub. 8. §. 2.*

Dices cum *Suar. in defensione fidei contra Regem Angliæ L. 4. c. 34. à n. 29.* omnia ejusmodi privilegia etiam Imperatoribus, & Regibus concessa revocari per Bullam Cænæ quovis anno promulgari solitam. *Resp.* Cum citato *Wadingo.* Non posse præsumi, per Bullam hanc, etsi foret acceptata, revocari privilegia remuneratoria, qualia sunt Principum, quia nequit præsumi revocatio trahens secum majora scandala, gravioresque perturbationes, quales traheret Bulla Cænæ, si revocaret dicta privilegia: hac enim de causa *Clemens V. cum Generali Concilio Viennensi cassavit Decretalem Bonifacij, vi cujus timebantur majora scandala.* Unde tandem cit. *Suar. allegans Bellarminum non audet damnare usum privilegiorum adversus immunitatem Clericorum præsertim in Civilibus rebus.*

205. Quæres primò an conclusio tertia habeat locum in bonis patrimonialibus Clericorum? Ratio affirmandi est probatio dictæ conclusionis contra Abbatem. *Molin. Suar. & relatos num. 202. vers. quarto sunt. Resp.* Cum *Wadingo §. 4. n. 3.* esse servandum id, quod usu est receptum, unde ubi Collectari solent, reluctari non possunt, esse autem subjecta Collectis extraordinarijs praxis docet teste *Zippæo Archi-Diacono Antverpiensi in Analyfi juris Canonici ad titulum de foro competente.* Nec æquum videtur, quod Clerici de suo patrimonio disponant liberè ad quasvis causas, & tamen sit privilegiatum instar bonorum, quæ propria sint Ecclesiastica. Unde

Unde ex Panormit. tradit Felinus, quod Clericus in patrimonialibus censeatur ut Laicus, quapropter Navarrus in *Manuali c. 27. in expositione Articuli 18. Bullae Cane* docet excommunicationem Bullae solum respicere bona Ecclesiasticorum, ut Ecclesiastici sunt; patrimonium autem Clerici non spectat ad hunc ut Clericus est sed ut civis Reipublicae, quare et si canones illimitate loquantur, non tamen illimitate intelligendi sunt etiam quoad patrimonialia, sed quoad haec se habeant ut in feudalibus, aut potest dici cum alijs, quod executio non fiat in persona Clerici, sed in bonis ejusdem.

206. Quaes secundò, an dum est communis necessitas respiciens commodum singulorum, ut est murorum, putei Urbis, aut aqueductus reparatio, debeant etiam Clerici contribuere?

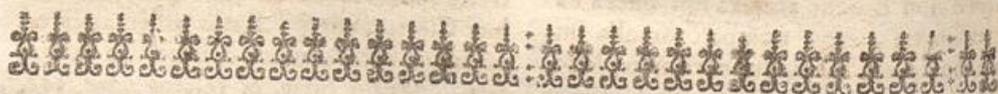
Tertiò an Clericus non soluto reali onere compelli possit per judicem Laicum?

Resp. Ad secundum negativè in alatis casibus, quia sic nunquam forent li-

beri Ecclesiastici: cum omnia tributa remotè cadant in commodum singulorum.

Oppositum dic de jis quae respiciunt proximè utilitatem eorum, ut si certa pars, in qua Clerici habent praedia, egeant obstaculis contra aquae impetum, aut si vicinia, quam etiam incolunt Clerici sit lapidibus sternenda, hanc enim sicuti tale opus directè est utile Clericis, ita aequitas petit, ut sentiant etiam onus Molin. *Disput. 672. Girbing. de Immunit. Eccles. num. 79.* ad hoc compellendos non per Judices Laicos sed Ecclesiasticos. Hinc

Resp. Ad tertium negativè ex n. 202. & 204. (nisi Clerici sint feudatarij prout sunt Episcopi Principes Imperij) Logo n. III. cum cit Molin. contra Bart. Hostiensem, quos non juvat *Authentica Clericus quoque Cod. de Episcopis & Clericis* immediatè precedens constitutionem Friderici in *Authent. statutus Cod. eod.* quia per hanc posteriorem revocatur, quam in Gallia non servari, sed priorem testatur Gloss.

ARTICVLVS TERTIVS.

De modis acquirendi Dominium per contractum.

207. **P**riusquam ad particulares difficultates descendamus, breviter quaedam ad naturam contractus in communi sunt praelibanda.

Quaes primò quid, & quotuplex sit pactum? an pariat obligationem naturalem, seu in conscientia, aut etiam actionem in foro civili,

Resp. Ad primum *L. 1. ff. de pactis* sic describi, quod sit duorum, aut plurium in unum consensus aut placitum cum addito in altero obligationem parians, quia obligatio est effectus pacti.

Resp. Ad secundum dividi in nudum, & in vestitum; nudum est, quod in foro

in foro civili nulla consequitur obligatio, licet naturaliter, seu in conscientia obliget; vestitum est, cujus obligatio naturalis est confirmata jure civili, pariterque in foro externo actionem. Vestitur multipliciter. Primò Chyrographo de re praestanda. Secundò rei traditione, ut in permutationibus. Tertio adimpletione promissi ex una parte (huic actio contra alterum concessa vocatur in jure actio praescriptis verbis aut in factum.) Quarto juramento. Quintò si pactum in judicio.

Resp. Ad tertium nudum pactum parere obligationem naturalem, quia habet requisita ex jure naturæ ad pactum, secus civilem, seu actionem in foro civili, at bene exceptionem *L. juris gentium ff. de pactis*; jure autem canonico pacta nuda producere etiam actionem civilem in foro externo, est communior Canonistarum sententia cum August. Michel *Tom. 2. Theolog. Canonico - Moral. p. 2. tract. 1. §. unico n. 16. ex cap. qualiter 3. de pactis*, ibi: *studiosè agendum est, ut ea, que promittuntur, opere compleantur.* Quæ verba esse directa ad Judicem indicat Rubrica Capituli. Verùm hodie etiam de jure civili consuetudinario ex nudo pacto dari actionem patet in fine hujus numeri.

Pro ulteriori intelligentia distinguendum est triplex obligationum genus cum Doctoribus utriusque juris. Primum est obligationis efficacis, nempe *naturalis, & civilis*: quales efficaciter stringit non tantum ex æquitate naturali, seu in conscientia, sed etiam parit in foro externo actionem contra eum, qui renittitur stare conventioni, ita statuentis jure civili.

Secundum obligationum genus est vinculum obligationis *naturalis tantum*, tale ultra obligationem in foro conscientiae non habet assistentiam juris civilis, & ideo in foro civili actio intentari non potest: ejusmodi obligatio nascitur ex nudo pacto.

Tertium genus obligationum est vinculum *obligationis civilis duntaxat*: ejusmodi in conscientia non obligat, sed tota ejus vis est ex actione, quam jus concedit intentari in foro externo.

Nuda pacta vestiuntur non solum modis proximè insinatis, sed etiam consuetudine ex recepta hodie Doctorum sententia Manzij Arnoldi Rath. aliorumque cum citato Michel *num. 14.* & praxi ubique gentium etiam apud Germanos teste Davide Mevio celeberrimo Practico *ad titulos Cod. titulo de pactis, Decis. 4.* Hodie ergo etiam actio civilis ex nudis pactis conceditur proinde quoad effectum non est differentia inter pactum nudum, & vestitum.

208. Quares secundò quid & quod duplex sit contractus? ex quibus modis substantialiter compleatur? *Resp.* Ad primum, quod sit *conventio ultra citraque habita pariens civilem actionem*, Haunold, *tract. 8. num. 12.* Prima pars est definitio pacti velut generis. Secunda est propria differentia contractus, unde omnis contractus est pactum, sed non e contra.

Resp. Ad secundum dividi primò in nominatum, sive qui in jure habet proprium nomen, ut emptio, venditio, &c. quando autem caret proprio nomine dicitur innominatus, tales reducuntur ad unum ex quatuor his vocibus expressi,

D d

de

do ut des, do ut facias, facio ut facias, facio ut des, ad quos reducitur transactio, & contractus omnis, cui fortuna admiscetur, ut ludus, sponsio, fors, assicuratio.

Dividitur secundò in onerosum, in hoc utrinque aliquid exhibetur, & obligatio inducitur, ac in lucrativum, in quo pars una solùm gravatur, altera habet commodum sine reciproca pensione, ut donatio, commodatum, testamentum, Legatum, &c.

Dividitur tertid in contractum bonæ fidei, & stricti juris, cujus divisionis explicationem vide *num. 153. in quest. 1.*

Resp. Ad tertium quadrupliciter compleri. Primò re ipsâ, ut sit in contractibus, in quibus ad sui valorem requiritur traditio rei, ut mutuum depositum, commodatum, permutatio, pignus, & secundum pleròsque donatio, ac omnis innominatus contractus. Secundò scripturâ, ut Emphyteusis Ecclesiastica, ac verius etiam Laica, donatio summæ requirentis in jure insinuationem, nempe ultra 500. solidos, hoc est, aureos. Tertid consensu mutuo invicem manifestato, & acceptato ante rei, aut pretij traditionem, ut emptio, venditio, locatio, conductio, Societas, mandatum. Quartò verbis, ut stipulatio, & acceptilatio, ad quas requiritur jus certam verborum formam, quæ cum vix sit in usu, eam omitto.

209. *Quæres tertid, an contractus tam onerosus, quàm lucrativus, ut obliget naturaliter seu in conscientia, præter actum internum essentialiter requirat actum externum manifestativum interal ex parte unius, & acceptativum ex parte alterius?* *Resp.* Affirmativè cum communissima Theologorum contra Molin. *Disput. 256.* & alios paucos spectato jure naturali quoad contractus gratuitos contractus; naturali inquam, quia de jure positivo est certum non sufficere actum pure internum, ut pariat civilem obligationem, cum de actu purè interno nequeat judicare Judex.

Probatur: si actus purè internus pareret obligationem naturalem, hæc esset aut virtutis fidelitatis, aut veracitatis, aut justitiæ; non fidelitatis, & veracitatis, quia utraque inter homines requirit signa externa, veracitas enim obligat ad conformanda verba menti, fidelitas ad conformanda verba factis, neutrum fieri potest sine aliquo signo externo; non est etiam justitiæ, quia actus internus non potest obligare ex justitia promittentem, nisi generet in altero jus activum exigitivum talis obligationis, quale nequit generari ab actu purè interno, neque id expedire generi humano, cum huic penitus ignota sit lex talis naturalis, in qua se Adversarij fundant. His præmissis sequentes controversiæ sunt enodandæ.

§. I.

An simplex Promissio in materia gravi obliget graviter in
Conscientia ad rei promissæ Dominium ex fidelitate, aut
Fuslita transferendum?

210. **P**romissio homini facta est voluntas seria exterius manifestata obligans ad non retractandum actus fidelitatis; quando hæc virtus inclinatur ad faciendum bonum, quod quis citra obligationem proponit se facturum, dicitur propositum Wadingus hic *Disp. 1. dub. 4. §. 1. num. 9.* ut igitur promittentem obliget alteri tria requirit: nempe animum serium se obligandi, actum externe proditorium animi, & ex parte promissorum acceptationem, hoc sequitur ex numero priore. Promissio antecedenter ad acceptationem Promissorum vocatur in iure Pollicitatio, quæ per accessum acceptationis dicitur, & est propriè promissio, Haunold. *tract. 9. n. 1.* notans *n. 3.* objectum voluntatis promissoriæ esse hoc, nempe oppositum rei promissæ reddere illicitum, nam post acceptationem iure naturæ obligat, inducit enim naturam pacti, pactum autem obligat iure naturali *cap. dictum 3. de pactis.* Ut autem acceptatio valeat, dum absentis sit promissio, non sufficit intimatio promissionis facta per quemvis nuntium, sed hic debet esse specialiter missus à promittente Sanch. *de matrim. L. 1. Disput. 6. n. 3.* quia sine tali notificatione nequit inducere formam pacti, consistentem in volunta-

tum duarum unione, seu utriusque mutuo consensu, dum Cajus promissam rem Titio per nuntium ad eundem expedivit, sed antequam donatio aut promissio fuerit à Titio acceptata, aut res ad promissarium Titium perlata, hic moritur.

Ex hoc solvitur quæstio non ignobilis, quam Sanch. *num. 5. & 6.* Laym. *lib. 3. tract. 4. c. 1. n. 4.* discutit, an si Donator post promissam E. g. pecuniam, hancque missam, antequam sit perducta ad promissarium, seu Donatarium, moriatur, donatarius possit acceptare pecuniam, & vicissim, si donatarius decedat citius, quam pecunia sit acceptata, hæredes Donatoris debeant pecuniam Donatario permittere? Affirmat utrumque Sanch. quia ex parte Donantis in utroque casu est donatio valida, & perfecta, etsi revocabilis, supponiturque non revocata, ergo in primo casu hæredes Donatoris utpote representantes eundem debent adimplere ejus voluntatem, in secundo verò pariter hæredes Donatarii representant donatarium, ergo licitè, & validè acceptant.

Resp. Probabilius negativè cum Laym. *n. 5.* Molin. *Disput. 263. ex L. 2. c. de donat. ibi: Si quis Donaturus mihi pecuniam dederit alicui, ut ad me defer-*

D d 2

deferret: & ante mortuus fuerit, quam ad me perferat. non fieri pecuniam Domini mei constat. Sed Donatarius fieret Dominus pecuniae, si posset à Donatio acceptari in primo casu, & in secundo, si hæredes Donatoris tenerentur. Ratio est, ex Gloss. in cit. L. ideo Donatarius in primo casu fieret Dominus pecuniae, quia mandatario nomine à Domino traditam acciperet, sed hoc fallit in isto casu, quia mandatum expirat morte mandantis text. §. praterea Instit. mandati.

Hinc rectè concluditur quod promissio facta homini ante acceptationem à pollicente sit revocabilis Laym. n. 3. Pirhing. de pactis n. 2. Econtra promissio DEO facta deliberate emissa statim obligat, ita omnes Theologi, & Canonistæ cum S. Thom. 2. 2. q. 88. Art. 1. in Corp. DEUS enim cum sit cordium inspector, quamprimum cognoscit, acceptat; quam cognitionem cum homo habere nequeat sine actu externo, sit, ut nec hoc acceptari valeat.

Quapropter cum promissionis, quæ fiunt Ecclesijs, aut alijs causis pijs principaliter fiant DEO, consequens est, easdem à DEO instar voti acceptari: Idque confirmatur à pollicitatione facta ex causa justa Reipublicæ, aut civitati, quæ mox obligat citra specialem acceptationem: uti constat ex toto titulo ff. de pollicitat: quia Princeps propter bonum publicum pollicitantem per legem latam obligare potuit, ac voluit, etsi pollicitatio nondum sit accepta Pirhing de pactis num. 2. Layme num. 3. uterque negans hoc habere locum in pollicitatione facta, Ecclesiæ, & alijs pijs locis, quia jus nul-

lum statuit, ut hæc pollicitatio transeat in promissorem obligatorium sine consensu Ecclesiæ, nisi ex intentione pollicitantis haberet vim voti, at verò respectu Reipublicæ jus specialiter statuit. Verum assertum nostrum prævalet, quia licet singulari lege non sit cautum de Ecclesia, & causis alijs pijs, sufficit esse cautum lege generali disponente, ut Ecclesia, &c. parificetur, gaudeatque eodem favore per textum L. fin. Cod. de sacrosanct. Eccles. proinde gaudeat jure civitatis, omnibusque privilegijs Reipublicæ, Michel n. 5, ex Parbos. de Axiomat. Lib. 4. c. 11. n. 6.

Promissio alia est onerosa, alia gratuita, prima dicit mutuam inter promittentem & Promissarium obligationem, talis inest omni contractui oneroso. Secunda, quæ etiam simplex, sive nuda promissio dicitur, est spontanea, sive liberalis, ac deliberata voluntas fidem alteri obligans ad aliquid præstandum licitum, & possibile.

Ut sit spontanea debet esse libera ab omni coactione, vi, metu injustè incusso, fraude & dolo, ac deceptione, per ly deliberata secundum communem, & veram sententiam intelligitur plena advertentia ad substantiam promissionis, proinde excludit errorem ac ignorantiam circa substantiam rei aut qualitatis per se intentæ à promittente, aut causæ finalis principalis sive motivæ ad promittendum, & cum impossibilem, & illicitorum nulla sit obligatio, sequitur posse promitti duntaxat licita, & possibile.

Quod promissio seria onerosa obliget sub peccato ex genere suo mortali, & quidem ex Justitia consentiant omnes. Difficultas præsens est de simplici promissione

sione acceptata in materia gravi facta ex serio animo se obligandi, an sit obligatoria sub mortali ex virtute fidelitatis, aut justitiæ.

Triplex est sententia apud Sanch. *L. 1. de matrim. Disput. 5.* prima quod obliget sub mortali ex justitia, secus ex fidelitate, secunda quod obliget mortaliter ex fidelitate. Tertia cum Molin. *Disp. 262. Lugo &c. D. 23. à n. 90.* distinguit quod si promittens intendat se obligare ex justitia, inducat mortalem obligationem, venialem verò si ex fidelitate.

211. Dico cum tertia Sententia nunquam permissio simplex obligat sub mortali, nisi promittens intendat se obligare ex justitia, qualiter intendit, quoties vult se graviter obligare; quando autem simpliciter intendit se obligare in materia gravi immemor, ex qua virtute, nec cogitans expressè de gravi, aut levi obligatione, prout fit frequenter, est obligatio solum levis inducta à fidelitate.

Probatum prima pars: promittere ex fidelitate est fidem dare alteri de re facienda; sed hanc fidem dare est se obligare solum sub veniali; dare enim fidem alteri de re facienda est obligare se, quod verbis concordent promissa, sive facta verbis promissorijs, hoc enim est proprium fidelitatis, sicut proprium est veracitatis, quod verba concordent menti, sed veracitas obligat solum leviter, ut verba concordent menti, secundum receptam Sententiam, ergo etiam fidelitas obligat solum leviter, ut verba concordent factis. Consequentia probatur, sicut enim veracitas in assertis suis exigit ab audiente fidem, ita fidelitas fiduciam à promissario circa rem promissam, ad quam illi nullum jus strictum competit, quia tota ma-

litia opposita est delusio dictæ spei, quæ nequit esse gravis; per eam enim fit indignus fide in promissis, quæ turpitudine nequit esse gravis, licet sit contra humanam Societatem à paritate mendacij, quod secluso damno, aut scandalo est ex genere suo leve secundum plerosque contra aliquos scotistas, quia nullius jus læditur.

Pars secunda probatur: obligare se ex justitia per promissionem est velle transferre jus in promissarium ad promissum, & se constituere Promissarij debitorem, perinde ac si pretium accepisset pro re promissa, atqui hæc voluntas obligat sub mortali in materia gravi, nam Promissarius per eam acquirit jus proprietatis ad rem inducens in materia gravi obligationem mortalem, posse autem gratuita voluntate tale jus transferri in alterum constat in donatione acceptata.

Pars tertia sequitur ex prioribus duabus; intentio enim se graviter obligandi est voluntas se obligandi ex virtute potente graviter obligare, ergo cum fidelitas nequeat graviter obligare, sed justitia sequitur, quod intendat se ex hac obligare.

Pars quarta probatur: quando non constat specialis intentio promittentis, obligatio est commensuranda naturæ promissionis, sed hujus erga hominem etiam in materia gravi non obligat, nisi leviter, est enim actus fidelitatis, cujus obligatio ut probatum est non excedit levitatem.

212. Objicies primò promissio firmata Chyrographo obligat ex justitia, proinde mortaliter ex genere suo, ergo etiam non munita Chyrographo, quia hoc in foro conscientie nihil obligationis addit.

Secundò omnis pactatio acceptata obligat ex iustitia, sed omnis promissio acceptata est pactatio, ergo.

Tertiò promissio DEO facta ex genere suo obligat graviter obligatione distincta à iustitia, ergo etiam Promissio facta homini.

Resp. Ad primum antecedens esse verum, quando non constat de animo se obligandi ex pura fidelitate, præsumitur enim animus se obligandi graviter, consequenter ex iustitia, secùs si constet oppositum.

Ad secundum major est vera de pa-

cto ex iustitia obligante secùs de obligatione gratuita titulo solius fidelitatis.

Ad tertium est disparitas quod violatio fidei DEO data sit gravis irreverentia contra Religionem, secùs violatio fidei data homini propter diversitatem Excellentia personæ, idque constat à pari, quod vocare Deum in testem falsi sit mortale Juramentum, secùs vocando hominem in testimonium falsi. Hinc etiam constat, cur promissio simplex homini facta cum Juramento obliget mortaliter non titulo fidelitatis, sed Religionis.

§. II.

An Promissio Turpis sit valida, & obligatoria ex Iustitia.

213. **N**omine turpis promissionis intelligitur hic non solum actus contra legem obligatoriam aliquid promittens, ut si quis paciscatur cum femina pro quaestu Corporis, cum sicario pro homicidio &c. sed etiam actus virtuosus, ut si Judex pro sententia ex iustitia debita exigat pretium, & hoc promittat litigans, quæ promissio est turpis ex parte Judicis.

Certum est primò, quod nullus habeat jus ad actum ut licitum in sensu composito prohibentis legis talem actum, nec jus ad valorem actus stante le eundem irritante, aliàs haberet jus, ut in sensu composito actus prohibiti, aut invalidi hic non esset prohibitus, aut invalidus, quod est Chymericum. Hinc.

Certum est secundò, quod omnis contractus inducens ad peccatum sit res-

cindendus, proinde promissio, aut datio pretij pro exequendo actu turpi ante hujus executionem nullam inducat obligationem absolutam; aliàs dans pecuniam Judici pro ferenda injusta sententia (si Judex eam acceptans repromitteret iniquam sententiam) acquireret jus ad ferendam injustam sententiam, quod est contra jus naturale unde *Cap. in malis causa 22. q. 4.* dicitur *in malis promissis rescindo fidem, in turpi voto muta decretum, quod incautè vovisti ne facias, impia enim est promissio, qua scelere adimpleatur.*

Certum est tertio, quod habens Dominium non ligatur quoad valorem actus, etsi usus jus sit prohibitus, valide actum etsi illicite exercent, ut patet primò in donatione pecuniæ ex fine allien-

ciendi ad peccatum, quæ est certò valida Lugo *Disput. 18. n. 45.* Secundò in contrahente Matrimonium cum Berta post valida, & nondum dissoluta sponsalia cum Caja, quod Matrimonium valet, licet non sit licitum.

Quare quæstio præsens vertitur in eo, an promissio de certo pretio dando pro actu turpi patrando E. g. fornicatione, homicidio &c hoc patrato obliget ex justitia non ad peccatum inducendum, ut præmissum est, sed an post subsecutum jam effectum peccaminosum habentem annexum materiale pretio æstimabile inducat obligationem absolutam Justitiæ ad dandum pretium?

Attento solo jure naturæ valere, ac obligare est communis apud Lugo *Disput. 18. Sect. 3.* at spectato jure positivo sunt Doctores divisi in quatuor sententias; Prima universaliter negat valere, consequenter pretium acceptum esse restituendum, Ita plures cum Joanne Medina. Secunda cum scoto consonat cum prima, quando pretium est contra Justitiam, secus si non est contra Justitiam. Tertia distinguit inter opus turpe legibus punibile, ut homicidium, adulterium, furtum &c. & opus legibus non punibile, ut fornicatio &c. pretium acceptum pro patrato opere turpi punibili vult restituendum, secus pro tolerabili, nisi sit excessivum ita plures Theologi, & Juristæ apud Lugo, quorum sententiam probabilem vocat Lessius. Fagundez &c. Quarta obligat ad dandum pretium sine obligatione restituendi acceptum ante judicis sententiam (nisi delictum sit ejusmodi circa quod leges expressè pacta invalidant, uti sunt leges contra Simoniam in beneficijs) sive peccatum sit Legibus punibile, sive impu-

nibile, est communis cum Lugo à n. 37.

214. Dico primò attento solo jure naturali post patratum peccatum habens annexum materiale pretio æstimabile pacta ex justitia sunt implenda, consequenter promissum pretium solvendum. Probat: Ad id potest spectato jure naturali obligare justitia quod licitè potest adimpleri, sed pretium pro turpi actu promissum eo patrato potest licitè impleri, ergo ad id potest jure naturali obligare justitia prout patet in justitia vindicativa obligante ad punitionem supposito delicto, & in deflorante virginem sub promissione conjugij, si prestiterit usum sui corporis, hoc prestito secundum omnes tenetur eam ducere.

Infero primò pretium pro opere ex justitia præstando datum ab eo, cui opus ex Justitia debetur, est jure naturali restituendum danti, Lugo; n. 63.

Secundò hæres vi testamenti obligatus dotare aliquam virginem in centum v. g. florenis non potest quidquam accipere ab ulla, quam præ alijs elegerit. Cit. Lugo, quia in primo Casu nempe illationis; acciperetur pretium pro eo, quod non est suum sed Emptoris, in secundò non daretur centum, ad quos ex justitia tenetur, utrumque hoc est contra jus naturale.

215. Objicies contractus iste, dabo tibi centum, si Petrum occidas, est invalidus ante homicidium, & ideo absolute teneris desistere, ergo etiam est invalidus post patratum consequenter non teneris dare pretium. Consequentia probatur, nam obligatio dandi pretium nititur soli contractui præterito, hic autem fuit invalidus, nec revalidatur post patratum scelus per regulas utriusque juris *nam 18. in 6. ait. non firmatur tractu*
tene-

temporis, quod de jure ab initio subsistit. Consonat juris civilis trigesima, sic matrimonium ab impuberibus contractum non convalescit tractu temporis sine novo consensu. *C. s. de sponsal. impub. in 6.* confirmatur solutio promissi pretij est quaedam approbatio, & complacentia peccati commissi sed nemo potest obligari ut approbet peccatum, ergo.

Resp. Distinguo antecedens: id concedendo contractum talem relatè ad tempus antecedens sceleris patrationem esse invalidum, cum nequeat obligare validè ad peccandum; negando verò esse invalidum relate ad tempus subsequens patrationem sceleris: relate enim ad hoc tempus obligat etiam sub initium non absolute, sed pro hypothese sceleris jam patrati, ut constat ex utroque jure in eo, qui sub conditione deflorationis promisit Matrimonium, sic distincto antecedente. Nego consequentiam. Ad probationem concessã majori nego minorem, quia relatè ad tempus subsequens patrationem peccati est ab initio validus, annullari tamen debet, quia nequit dari executioni validè sine prævio peccato, hoc supposito contractus non revalidatur, sed relate ad hoc tempus semper valebat, unde allegata regula juris non est contra nos, sed vortius firmat nostram Sententiam, quod eùm obliget absolute supposito peccato, ante hoc obligat conditionatè, nempe si adimpleatur conditio.

Ad confirmationem nego majorem, sed quia promittenti placet fidelitas in promissis, vult implere obligationem inde ortam, & promissario placet lucrum illud, ad quod nunc acceptandum nullum requiritur peccatum,

Pro reliquis nota primò quod obligatio naturalis etsi nequeat pro se, ac directè fovere peccatum, possit tamen per accidentem ac indirectè, ut constat in promissione matrimonij sub conditione usuræ corporis.

Secundò est de jure naturali ut promissio illicita non obliget ad quid illicitum, secus ad rem licitam, uti fit in nostro casu, dum fit solutio promissi pretij.

216. Dico secundò probabilius est jus positivum non invalidare præfacta pacta etiam si sint de crimine legibus punibili, ita Authores quartæ sententia.

Probatur pacta jure naturali valida, nisi sint expressè à jure positivo irrita, manent valida, sed præfata pacta etiam de crimine legibus punibili sunt jure naturæ valida per *n. 214.* nec ullum jus positivum ea expressè irritat, ergo.

Dices: pacta nullius momenti, & nullam vim habentia, atque ab initio non valentia, sunt irrita, aliàs haberent aliquam vim, sed talia sunt pacta de crimine legibus punibili, sic *L. Generaliter 26. ff. de verb. oblig.* dicitur: *Generaliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti, & L. pacta Cod. de pactis. Pacta que contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores sunt, nullam habere vim indubitati juris est. Indubitati quidem juris nempe juris naturæ est, & L. plagij ff. de verb. oblig. Si plagij faciendi vel facti causa conceptum fuit, stipulatio ab initio non valet.*

Resp. Primò duas priores leges generaliter loqui, & tamen etiam per Adversarios pacta de crimine lege impunibili non sunt irrita, ergo nec pacta de crimine lege punibili.

Resp.

Resp. Secundò eas nihil plus veterè, quam veter jus naturale ut patet ex postremis verbis legis secundo loco citatæ, atqui jus naturale omnia pacta turpia irritat relatè ad obligationem patrandi sceleris, secùs ad solutionem pretij patrato jam scelere. Idque confirmatur ex jure civili approbante solutionem pretij post patratum aliquod crimen per *L. idem etsi ff. de conditione ob turpem causam §. sed quod meretrici*, ubi dicitur: *Sed quod meretrici datur, repeti non potest.* Ratio sic interpretandi præfatas leges est, quod positivæ leges debeamus interpretari, quantum fieri potest, ut consonent dispositioni legis naturalis, Ita Lessius.

217. Quætes primò, an pretium valde excessivum promissum pro re turpi, aut blanditijs, vel fraudibus extortum E. g. fingendo se nobilem aut Virginem sit solvendum, aut solutum restituendum.

Secundò an munus liberaliter oblatum ab Amasio ad alliciendam fœminam, vel honestam puellam ad copulam, quando est moraliter certa de prava intentione possit accipere, ac retinere?

Resp. Ad primum si fœmina est prostituta seu publica meretrix nequit plus petere, ac accipere quam ab alijs: unde se fingens non cognitam nisi à Magnate, aut se esse honestam dum communiter ab alijs habetur pro inhonesta, debet excessum restituere, nisi hic liberaliter ei donetur à potente donare, qualiter donat dans sponte non petente meretrice, aut si extorqueat blanditijs pretium majus Sanch. *L. 4. matrim. Disp. 11.*

Si sit honesta Matrona, aut puella potest petere, & accipere quantum vult, quia res quibus non est pretium statutum, sed voluptatis causa emuntur, possunt ad

libitum appetiari & vendi, ut probabiliter multi docent cum Less. *C. 14. n. 53.* Lugo *n. 47.* hæc ratio etiam suadet, id ipsum extendi posse probabiliter ad meretricem, prout extendit Tambur. *Lib. 7. de contract. c. 5. §. 3. n. 25.* contra Dicast. *L. 2. tract. 2. D. 6. dub. 1. n. 9.* qui *n. 12.* negat prodigum promissorem obligari stare promissis quoad excessum, etsi jurasset, juramentum enim respectu excessus est nullum.

Resp. Ad secundum regulariter non posse accipi sine mortali, quia acceptando coöperatur prave intentioni, etsi enim intentio sit jam data executioni per ipsam externam muneris oblationem, hujus tamen acceptatio multum fovet spem turpem donatoris.

Dixi Regulariter: quia si attenda utriusque personæ, ac munerum conditione, atque circumstantijs non significatur prava intentio, aut eorum repudiatio esset prave intentionis detectio, præsertim si mittantur titulo affinitatis, aut honestæ amicitie, acceptatio caret culpâ: unde puellæ Aulicæ licitè acceptant munera oblata à nobilibus adolescentibus quia secundum stylum nihil turpe significant, sed affectum servitutis, aut ambitum matrimonij, Lugo *num. 50.*

Resp. Secundò ad secundum, sic acceptata munera retineri posse, dummodo Donatori manifestetur constans amor servandi pudicitiam: quia sic non fovetur spes in futurum, neque munus retinens prave intentioni coöperatur, neque donatio continuatur, sed plenè transibit munus in acceptantis Dominium. Lugo *n. 49.* resolvens fœminam nobilem posse retinere aureum torquem magni valoris ex mala intentione donatum,

§. III.

An? quomodo? Quando contractus conditionatus transferat Dominium? & quæ ejus differentia à Modali?

218. **C**ontractus potest quinque potissimum modis iniri primò, absolutè, & purè non adjecto die, vel tempore, nec conditione, nec modo, nec alternatione: sic initus statim, ac perfectus est, obligat, per *Reg. 14. in lege eum. qui 41. ff. de verb. oblig. in obligationibus, in quibus dies non apponitur presenti die debetur.*

Secundò potest iniri in diem, eumque incertum, ita ut incertum sit, an sit aliquando futurus (ut dabo tibi centum ad diem appulsus navis ex Indijs, hic contractus est potius conditionalis, proinde obligatio ejus, ac actio suspenditur ad talem eventum *L. 1. §. 2. ff. de condit. & demonstrat*) aut certum sit aliquando futurum, ut promitto centum ad diem mortis paternæ; aut constet, quando sit eventurus, ut lego Titio centum die paschatis solvendo, & hic contractus est propriè in diem, dummodò hæc sit certo futura, non suspendit obligationem, sed eam statim inducit, id est, res promissa mox debetur, ejusque debitum transit ad hæredes, licet non urgeat ante diei adventum.

Tertiò contrahi potest sub conditione de præsentem, præterito, vel futuro, necessaria aut contingente, possibili aut

impossibili. Est autem conditio aliquid à quo contrahens vult dependere suam dispositionem, hujusque obligationem suspendere, donec verificetur, seu verificetur ejus existentia. Quando conditio evenit, ita ut potuerit non evenire, dicitur contingens, eaque vel est honesta, vel turpis, si necessariò evenit, est necessaria; si potest evenire, dicitur possibilis; impossibilis verò, si evenire nequit, estque talis, aut ex natura rei, ut si hircò-cervum caperis, aut est impossibilis defacto, ut si aureum montem dederis; aut de jure, qualis est omnis conditio turpis, ut si pejeraveris, &c. quod enim absque peccato fieri non potest, de jure dicitur impossibile; quædam ex turpibus conditionibus sunt contra substantiam contractus, ut contraho tecum matrimonium, si evites generationem proli.

Quartò potest contrahi sub modo, est autem modus secundum Sylvestrum *V. conditio n. 3.* adjectio alicujus oneris, ad quod post contractum perfectum obligate intendimus contrahentem. Differt modus à conditione, quod hæc suspendat obligationem usque ad eventum, seu verificationem conditionis, secus modus; hic enim perfectam supponit dispositionem, eamque solum temperat adjectione oneris,

oneris, ut vendo tibi fundum cum obligatione, ut vicissim domum tuam eloces Petro, quod onus adjectum non suspendit contractum usque ad adventum modi. Unde notat citatus Sylvester, quod conditio exprimi solet per dictionem *si v. g. ducam te*, si Pater consenserit: modus per dictionem *ut v. g. ducam te*, ut divitias consequar. Quare licet donatum sub conditione peti nequeat ante conditionis existentiam, at donatum sub modo mox peti potest. Molin. *Disput. 208. num. 8.* sed vicissim Donatarius si petitur, debet prestare cautionem, de exequendo modo, aut haeres Donatarii, si hic ante impletum modum mortuus sit, Laym. *Lib. 3. tract. 4. c. 4. n. 6.*

Quintò potest contrahi alternativè: est autem contractus alternativus rerum, qui obligat ad præstandum alterutrum ex duabus rebus, seu sub disjunctione hanc, aut illam rem E; g. equum aut centum aureos.

Præter contractum alternativum rerum datur etiam alternativus personarum, locorum & temporum E. g. Titio vel Caio, Græcij, vel Vienna; Calendis Januarijs, vel Februarijs.

De alternativis notetur *Reg. I 70. in 6. ex L. in eo, quod plm est ff. de R. I. in alternativis debitorie est electio, & sufficit alterum adimpleri*, de qua fuse Wicstæer. Regula sensus est, quod alternativa dispositio subsistat, dummodò unum ex disjunctivè expressis præsterit idque arbitrio debitoris eligendum, disponens enim alternativè intendit favere debitori tam in ultimis voluntatibus, quam alijs contractibus, ac cæteris dispositionibus; nempe tunc electio est penes debitorem, quando ut Vivianus inter-

pretatur, disponens verba dirigit ad debitorem ad aliquid præstandum, quando autem dirigitur ad creditorem, ut aliquid accipiat, penes hunc stat electio *L. si ita 25. ff. de contrah. empr. si is, cui competit electio, ante hanc decedat, facultas eligendi transit ad hæredes L. si ita 79. pr. ff. de V. O.* si debitor ex errore utrumque præstitit, habet optionem repetendi quòd voluerit, neque si ante satisfactionem unum alternativorum perijt, tenetur alterum dare, sed hoc, aut ejus, quod interijt, valorem offerre habet in arbitrio positum *L. cum res 47. §. 3. ff. de Legat.* Ab hac Reg. sequentes Wicst. à n. 10. adducit exceptiones.

Prima est, si quis in testamento, aut legato plures alternativè scripsit hæredes, aut legatarios disjunctiva *vel, aut* est res solvenda in copulativam, ut nemo careat suo commodo. *L. cum quidam 4. V. melius C. de V. S.* Alternativa concepta per particulam *seu* sapius pollet vi copulativæ, quam disjunctivæ.

Secunda in legatis sunt pensanda verba, quæ si testator dirigit ad hæredem; electio est ipsius, v. g. hæres Titio fundum A, aut centum aureos dato, Legatarii verò, si ad hunc v. g. Titius fundum A, aut centum aureos accipiat.

Tertia in alternativis remediorum seu actionum judicialium, electio est penes creditorem, seu Actorem, aliàs nunquam suum finem allequeretur Reo impediens actionem, ex qua metuit damnum *L. servus 108. §. 2. ff. de Legat.*

Quarta in alternativis locorum ante petitionem creditoris debetur electio debitori, si hic non prævenit, ea est creditoris.

Quinta in alternativis personarum electio

electio stat penes Judicem, hujus enim est penam proportionare delicto, nisi legis verba ad Reum dirigantur E.g. det mille aureos, aut sit perpetuo incarceratus,

Sexta in alternativis personarum, inter quas prerogativa Ordinis, ut in substitutionibus testamentariis, debet servari Ordo litterarum, ut dum testator jubet dari liberis, in horum defectu dandum est consanguineis. In alternativis personarum disjunctiva, *vel, aut*, non resolvitur in copulativam, *L. cum quidam 4. verb. melius C. de V. S.* His praemissis decidenda sunt quaestiones in §. proposita.

219. Dico primo modalis contractus in eo differt a conditionali, quod mandalis non suspendat obligationem, donec impleatur ab altero onus adjectum secus conditionalis proprie talis: constat id ex numero priore *Versu. quarto potest contrahi.*

Dico secundo contractus sub conditione de praeterito vel praesenti non suspendit contractum, nec viciat, sed valet, & obligat, si conditio re ipsa subsistit etiam ignorata a contrahentibus, ut *contraho tecum, si Pater est mortuus, vel si Nobilises, &c.* quia jam est impleta conditio, cui alligatur obligatio.

Amplia conclusionem ad contractum conditionalem sub conditione necessario futura, E.g. *contraho sponsalia, vel matrimonium, si cras sol orietur*, est communior apud Sanch. *L. 5. de matrim. Disput. 2. ex L. 9. §. 1. ff. de novationibus*, quia existentia conditionis jam est determinata in sua causa, ergo habetur pro praesenti, ergo non moratur obligationem, nisi constet contrahentes noluisse

se se obligare ante ejus eventum, aut nisi ignoraverint necessario futuram: tunc enim respectu eorum se habet, ac si esset contingens.

220. Dico tertio contractus inicus sub conditione honesta contingenter futura suspendit obligationem in tempus eventus illius: Ejusmodi contractus sunt proprie conditionales: conditio enim proprie talis inquit Haunold. *est qualitas actui adjecta, vel inharens, qua in dubium eventum futurum suspendit, vel dissolvit*: ut promitto tibi matrimonium, si tale officium consequeris: lego tibi mille si duxeris Titiam. Etsi autem conditio de futuro honesta non obliget ad praestandum promissum, antequam purificetur, obligat tamen contrahentes expectare eventum conditionis, nec possunt licite impedire ejus purificationem. Ita omnes: aliam intendens non expectare deciperet alterum, quapropter alter ex contractu conditionato acquirit aliquod jus, nempe spem futurae conditionis, §. 4. *Instit. de V. O.* Sed facitne valide resiliendo, etsi faciat illicite? *Resp.* sub distinctione cum Lugo *Disp. 22. a. n. 383.* invalide in contractibus solo consensu perfectibilibus, valide autem in contractibus ante traditionem rei imperfectibilibus. Ratio primi probatur exemplo voventis castitatem sub conditione contingenti futura, quod votum est irrevocabile ante purificationem conditionem, aliam revocans ante hanc purificationem, & postea post ejus adventum fornicans non esset reus voti castitatis, contra omnes, ergo etiam promissio humana sub simili conditione facta solo consensu perfectibilis obligat irrevocabiliter.

Hinc sponsalia secunda absoluta non diri-

dirimunt priora conditionata ante eventum conditionis, Sanch. *Lib. 7. Disp. 69. n. 3 de Matr.* quia absoluta talis promissio est invalida, utpote de peccato ad ministra mittendo.

Ratio secundi est, quod contractus talis nequeat absolvi nisi tradatur res animo transferendi Dominium: qui animus est impossibilis sine novo consensu, qui si tempore traditionis, si ante hanc primus consensus fuerit revocatus.

Hinc si Principalis ante contractum Matrimonium per Procuratorem revocet suum consensum alligatum contractui Procuratoris, Matrimonium est nullum, etsi revocatio Procuratori sit ignota, ita specialiter constituitur *Cap. fin. de Procuratoribus in 6. de contractu matrimoniali apud Sanch. lib. 2. de matrim. Disp. 11. n. 6.* - - - Sicutamen revocans, quod teneatur noviter consentire & perficere contractum patet ex ratione data obligatione expectandi eventum.

Sed quid si tu, quantum est ex parte tua facis, quantum potes, ut impleatur conditio, at persona circa quam est implenda conditio repugnat, v. g. legatur tibi mille, si duxeris Titiam; vis illam ducere, sed illa vel non vult, vel prius nupsit alteri, censeris ne implevisse conditionem ad effectum acquirendi mille?

Resp. Affirmativè quando conditio apposta est in ultimis voluntatibus *L. 1. Cod. de his, quæ sub modo & L. 3. de condit. institutorum* ac alijs legibus apud Sanch. *L. 1. de matrim. Disp. 33. n. 19.* cum communi. Ratio est, quod satisfiat menti testatoris,

221. Dico quartò nullus ferè contractus sub Conditione impossibili, sive tali ex natura rei sive defacto, sive de

jure initus valet, quia obligat consensum purificationi conditionis, cujus dum ex natura rei, aut defacto est impossibilis, purificatio implicat, ergo etiam absolutus consensus: quando autem conditio est de jure impossibilis, seu turpis ad eam purificandam obligatio est impossibilis per dicta à n. 213. Dixi ferè nullus, quia Matrimonium, & ultima voluntas excipiuntur à jure positivo, quod rejicit, habetque pro non adjectis similes conditiones, proinde non vitiant Matrimonium, testamentum, legatum, etsi adjiciantur, sed valent æquè, ac si non fuissent adjectæ Conditiones impossibiles, aut turpes *Cap. fin. de Conditionibus appostis, & §. impossibilis Instit. de heredibus instituendis.* Ante conditum *Cit. cap. finale* Matrimonium sub Conditione impossibili fuisse vitiatum, seu non valuisse suadet efficacissima sequens ratio: Matrimonium non perficitur sine actuali consensu contrahentium *L. 30. ff. reg. jur.* sed dum contrahitur sub conditione impossibili deest actualis consensus nec unquam est futurus.

Ob hanc rationem Matrimonium in utroque foro fore irritum, quando uterque contrahentium aut alteruter offitam à se conditionem ignoravit esse impossibilem, tradit Sanch. *L. 5. de Matrim. Disput. 3. n. 8.* interpretans Capitulum finale intelligendum in conditione impossibili scita ut tali, ac deducens ab actu testandi, qui per *L. servo manumisso ff. de conditionibus indebitis*, censetur nullus sub conditione impossibili, quam putabat possibilem. Ampliat n. 16. Primò quando constat joco adjectam esse: tunc enim defuit animus. Secundò ob eandem rationem, si constat serio esse ap-

positam, unde sicut alij contractus vitiantur ita matrimonialis, quare *Cit. Cap. fin.* habet duntaxat locum in casu, quo contrahentium intentio est dubia, seu aliunde non constat, an joco, vel serio sit adjecta, tunc enim pro favore matrimonij est pronuntiandum *Cap. fin. de sen-*

tentia, & re judicata ad evitanda animarum pericula, ac damna, quæ ex matrimonij validè contracti dissolutione solent oriri, igitur tunc præsumitur consensus & conditio adjecta potiùs joco, quam serio animo dissentiendi.

§. IV.

De quibusdam Legatis ac testamentis conditionatis.

222 **Q**UÆRES primò an valeat hæreditas, aut Legatum sub conditione nuptias excludente, quod fieri potest multipliciter, ut constabit ex mox subjiciendis. *Resp.* Primò hæreditas, aut Legatum relictum viduo, aut viduæ sub conditione excludente Matrimonium secundum non rejicitur, quia non turpis, *Novel. 22. Cap. 43. & seq.* Ratio quod sit honestum abstinere à secundis nuptijs, *Can. fin. causa 31. q. Sanch. L. 1. de matrim. Disp. 34. n. 29.*

Secundò eadem conditio adjecta hæreditati, aut legato relicto virgini rejicitur à jure, & habetur pro non adjecta, *Sanch. n. 3. ex L. Titia non nupserit ff. de condit. & demonstr.* quia interest Republicæ, ut hæc augeatur legitimis genitis, unde Virgo, cui Titius legat centum, si nupserit, ducentos si non nupserit, lucratur ducentos nubendo: quia rejicitur ex eadem ratione *per cit. Legem. Sanch. n. 6.* ubi dicit hæc locum habere etiam in foro conscientie, cum hæc leges non sint contra Canones,

Tertiò non rejicitur conditio adjecta legato non nubendi sine consilio certæ personæ, quia non minuitur libertas matrimonij, cum non obligetur sequi Consilium, sed solum petere: econtra rejicitur, ut libertati matrimonij præjudicans, ut non ineat matrimonium sine consensu Tertij *Sanch. n. 19. juncto n. 24. ex L. cum tale 72. ff. de condit. & demonstr.* rejiciente expressè conditionem nuptiarum in arbitrium alterius collatam.

Quartò Conditio non nubendi ad tempus certum, dummodò non sit longum v. g. ante 25. annum, aut non cum personis certæ familiæ, vel oppidi vel Provinciæ valida est *Sanch. n. 35.*

Quintò valet conditio prohibens virgini nuptias in favorem causæ piæ, *Sanch. n. 34.* ubi si mille legentur Titia, si non nupserit, dentur verò Ecclesiæ alterive piæ causæ, si nupserit, quia pia causa aequiparatur libertati, sed favore libertatis valet dicta conditio, nempe si Titia nupserit, talis servus liber sit *L. Titio 96. §. 1. ff. Cod.*

223. Quæres secundò an valeat legatum sub conditione nuptias includente, si nupserit. *Resp.* Validum esse quia est conditio honesta, unde non acquiritur sine Matrimonio, nisi ingrediatur Religionem, tunc enim etiam debet consequi. Id expressit *Novella 123. Cap. 37.* Sanch. *Disput. 33. n. 29.* Dicens esse fere certum, aliud est si relictum sit legatum indefinitè puellis Matrimonio elocandis: præsumitur enim legans loqui de Matrimonio carnali, proinde dari non posse Monasterium ingressuræ, Sanch. *n. 32.* notans hoc non esse contra citatam Novellam, quia cum hæc exorbitet à jure communi, non debet extendi ad alios casus, sed in propria, & specifica forma impleri, nisi ex circumstantiis legatariorum personarum possit oppositum colligi, ut si esset legatum relictum pro filiabus, aut neptibus elocandis in Matrimonium, quia præsumitur factum ex effecta singulari erga consanguineas, consequenter dari posse, etiamsi fiant Religiosæ.

Quæres tertio an subsistat testamentum, aut legatum sub conditione restringente nuptias ad certam personam E. g. Cajam instituo hæredem, aut lego illi Arcem A. si nupserit Titio, aut alicui ex certa familia. *Resp.* Affirmativè cum Sanch. *n. 6. & 9.* testante id esse indubium, quia est conditio honesta, sub qua cum spe lucri invitatur ad Matrimonium, ex *L. Titio 7. § 1. ff. de Cond. & demonstr.* Hæc tamen conditio rejicitur. Primò si ex hac Conditione gravaretur legitima. Secundò si nolit, aut decedat, cui esset nubendum. Tertio si persona sit indigna, aut licitè cum ea Matrimonium contrahi non possit. Quarto si Caja ex paterno con-

sensu alteri nubat, nam sine eo nequit honestè nubere Sanch. *n. 10. 11. 13. & 19.*

224. Quæres quartò an validum sit legatum sub conditione arceate à clericatu, aut ab ingressu Religionis E. g. lego Titio mille, si duxerit uxorem, 500. si ingrediatur Religionem. *Resp.* Acriter negari à Pontio *L. 3. de matrim. c. 7. à n. 13.* fundamentum primum est citata Novella, in qua spirituale Matrimonium æquiparatur carnali, & secundum eam legatum relictum maritandæ consequitur professura in Religione. Secundum, quod Clericatus, ac Religio sit status perfectior matrimoniali ergo conditio retrahens rejicitur, & pro non adjecta habetur.

Affirmari autem à Sanch. *Disp. 34. n. 12.* Laym. *L. 3. tract. 5. c. 10. n. 12.* Mol. *Disput. 207. n. 14.* quia testator id non statuit animo retrahendi à statu perfectiore, sic enim animo rejicienda foret, sed ex fine honesto, nempe quod in statu matrimoniali egeat majori subsidio temporali, quam in Clericatu, &c. Nec refert quod ejusmodi conditio magis faveat matrimonio carnali, quia nullum jus habet eam pro nulla, patetque in majoratibus, quos jus non reprobatur, etsi in ijs non faveatur Clericatu, aut Religioni, sed excludant à participatione ob retinendum familiaris splendorem, qui finis honestus est.

Ex his solutum est Argumentum secundum negativæ: Primum autem non urget, quia Novella disponit sic ex præsumpta voluntate testatoris, non contra eam, in nostro autem casu foret contra expressam testantis voluntatem.

Quæres quinto an vitietur legatum relictum sub conditione obligante ad Clericatum, aut Religionem? *Resp.* cum Sanch. *n. 15.* contra Bart. valere, quia non
retra-

retrahit directè à Matrimonio, unde dicta conditio directè non æquivaleret huic, si non nupserit, lego mille, quæ imposita Virgini per n. 222. habetur pro non adjecta, sed directè intendit allicere ad Religionem spe legati, jus autem reprobatur solas Conditiones directè retrahentes à nuptijs. Subdit Sanch. n. 17. contra alios probabilius legatum consequi, etsi

ingressus postea non perseveret in Religione, dummodò animo perseverandi assumpserit Religionem; quia secundum Communem loquendi usum censetur jam impleta conditio, sicut satisfacit voto ingrediendi fide bonâ ingressus, sed rationabiliter postea deserens, quia ingressus debet esse conformis juri, nempe cum libertate exeundi iusta de causa.

§. V.

Plurima pacta repugnantia bonis moribus expenduntur.

PROponuntur illa, & solvuntur à n. 476.

§. VI.

De juramento, reprobatis pactis adjecto, ejusque effectus; ubi an pacta a jure civili nulla juramento confirmantur?

DE quo infra à num. 490.

§. VII.

An ut contractus conditionatus sub conditione futura, hæc purificatâ fiat absolutus, opus sit novo consensu.

225. **R**atio affirmandi, quia E. g. matrimonium contractum sub conditione contingenter futura ante hujus eventum non est perfectum, eo quod nondum sit facta mutua corporum traditio, sed faciendæ promissio, quia primo traduntur mutuo corpora post eventum conditionis, sed hoc fieri nequit sine novo

consensu. Confirmatur: matrimonium conditionatum post eventum conditionis completur in esse signi sensibilis gratiam sensibiliter significantis, quod implicat absque novo expresso externo consensu, quia sine hoc nullum adest signum novum sensibile præsens, præteritum non sufficit; nam hoc situm est in verbis præteritis

tis conditionalibus, quibus mutuo significabatur conditionata traditio, & acceptatio corporum, hæc autem sunt insufficientia: quia jis non significatur consensus absolutus mutuo tradens corpus suum, & acceptans alterius absolutè. Idem est proportionatè de alijs contractibus, quorum essentia traditionem requirit. Ob hæc affirmativa est communis inter veteres Theologos approbata à Pontio L. 3. de matrim. c. 13. & aliis apud Sanch. L. 5. de matrim. Disp. 8.

Resp. Probabilius negativè cum cit. Sanch. quia contractus conditionati, aut sunt de genere eorum, quorum essentia perficitur solo consensu, ut emptio, &c. aut traditione ut matrimonium, &c. sed utriusque generis possunt perfici, seu transire de conditionatis in absolutos solius conditionis purificatione sine novo consensu. Prior pars constat ex L. Hæc venditio 7. ff. de contrahenda emptione, ubi: *Conditionales autem venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*: hinc fit argumentum ad alios similes contractus.

Posterior pars etiam probatur exemplo matrimonij per Procuratorem contracti, quod ex conditionato transit in absolutum absque novo Principalis consensu: hic eo tempore, quo Procurator contrahit, fortè dormit, aut nihil cogitat: quod autem hoc casu matrimonium transeat ex conditionato in absolutum, constat, quia Principalis consentit ad acceptandam sponsam in suam, si Procurator consentit.

Confirmatur utraque pars: si consensus præteritus conditionatus moraliter est præsens, dum purificatur conditio, fit absolutus, & sufficienter expressus,

sed moraliter est præsens, ergo ex conditionato fit moraliter absolutus: Hinc

Resp. Ad argumentum Adversariorum: matrimonium ante eventum conditionis non esse perfectum imperfectione se tenente in defectu conditionis, secus in defectu voluntatis, ex parte hujus nihil desideratur, nisi purificatio conditionis, hæc absolutè positâ ex conditionata fit absoluta traditio, ac acceptatio corporum, unde consensus ille præteritus conditionatè consentiens in matrimonium facit hunc sensum positâ tali conditione E. g. *cras accipe corpus meum, quod nunc pro tunc tibi trado, qui consensus physicè præteritus moraliter perseverat in non revocatione, & per eventum conditionis ex conditionato fit absolutus, id est existit moraliter absolutè, fitque moraliter actualis traditio corporum, qualem sufficienter constat à pari, dum Petrus donat Paulo centum aureos, dicens, vade & eos tolle de mea cista, donatio perficitur primum, dum ex cista tolluntur, quo casu eos donans non tradit physicè, nec consensus est tunc physicè sed moraliter perseverans.*

Ex his patet etiam Responso ad Confirmationem nempe consensum conditionatum sensibilem physicè præteritum fieri purificatâ conditione absolutè existentem existentia morali sensibili, nempe in verbis sensibilibus, quæ ex conditionatis transeunt in sensibilem absolutam existentiam moralem.

Hæc omnia procedunt, licet contrahentes non sciant impletam conditionem Coningk. de Sacram. Disput. 29. dub. 1. quia notitia impletæ conditionis non perficit contractum, sed solum indicat esse aliunde perfectum, nimirum

per transitum ex statu conditionato ad absolutum quem notitia non facit, ut liquet in matrimonio contracto per Procuratorem ignorante Principali *Cap. fin. de procurat. in 6.* & ita tradit Sanch. n. 6.

Quod si ante eventum conditionis alter consensum revocet, iudico omnino matrimonium tale non transire in absolutum sine novo utriusque consensu, quia matrimonium contrahitur mutuo moraliter simultaneo consensu utriusque contrahentis *per cit. Cap. fin.* proinde absolutus unius consensus supponit absolutum consensum alterius, qui consensus deficit, si pendente conditione sit revocatus, imo id ipsum sentio de reliquis contracti-

bus conditionatis; quia nemo prudens supponitur aliter consentire in contractum, nisi secundum naturam contractus: sed hujus natura est reciproco consensus, ergo nemo prudens consentit sine reciproco consensu, sed sub conditione, si alter consentit, atqui non consentit, dum fingit consensum, aut pendente conditione revocat habitum, aut laborat impedimento irritante contractum. Ex quibus sequitur, quod prateritus consensus alterius non revocantis, aut non fingentis, aut ignorantis impedimentum non perseveret moraliter; dum iste suum revocat, aut fingit, aut habet impedimentum irritans.

§. VIII.

An contractus ex errore, aut dolo initus valeat transferre Dominium,

226. **E**rroris nomine venit iudicium falsum de re contrahenda, si det causam contractui, seu causet voluntatem contrahendi, dicitur error antecedens, incidens vero in contractum, seu concomitans illum, quando contractus poneretur, licet abesset error. Contractus prædicata sunt substantialia, aut accidentalia, substantialia sunt, quæ conveniunt actui spectato præcisè secundum suum principale objectum, talia enim non supponunt actum in esse moris, sed constituunt, quæ verò actum supponunt am constitutum in genere moris, dicuntur accidentalia, quia actui tum in esse

physico, seu naturæ, tum in esse morali accidunt v. g. in contractu matrimoniali cum Caja divite, vel Nabili, vel Virgine, &c. prædicatum actus quatenus volentis Cajam in uxorem est substantia, quia non supponit actum in aliqua specie morali constitutum, sed eam constituit: prædicatum actus ut volentis qualitatem divitiarum, vel Nobilitatis, &c. est accidens præsupponens actum in sua specie spectante ad mores jam perfectum, nisi contrahens suam primariam voluntatem restringeret ad aliquam qualitatem E. g. ad divitias, hoc est, intenderet non contrahere, nisi sit dives, tunc divitiæ fo-

rent

rent objectum partiale substantiale: universaliter enim omne illud est de substantia actus, ad quod intentio est restricta tempore contractus, nisi enim illud prædicatum subsistat, non habetur actus in tali specie intentus.

Cum autem intentio contrahendi largissima, id est ad nullum aliud prædicatum restringens, quàm illud, quod aut verba contrahentium significant, aut quod oculis cernitur, præferat occasionem infinitis fraudibus ad simplices decipiendos, strictissima verò, seu talis, quâ nolit valere actum contractum quicumque errore interveniente ferè omnes contractus essent aut irriti, aut saltem dubij, sequitur medium in hoc esse tenendum, proinde intentio, nec debet esse nimis extensa, nec nimis restricta: cum itaque ipsa natura contractus non decernat, quid ex parte rei spectet ad ejus substantiam, quid non, regula hujus aliunde inquirenda est.

Hanoldus tract. 8. num. 78. statuit hanc: omne illud prædicatum spectat ad substantiam contractus, ad quod ex communi hominum usu, aut legis dispositione præsumitur saltem implicite, & virtualiter restricta contrahentis intentio. Ratio, quia substantia omnis contractus pendet ab aliqua intentione, non à largissima, nec à strictissima, ut dictum, ergo à media per regulam expositam.

Hinc fieri potest, ut error circa idem prædicatum in uno contractu sit substantialis E. g. in matrimonio esse filiam, aut primogenitam Principis, secus in venditione, &c. in qua non attenditur personæ qualitas, hæc tamen communiter in donatione est substantialis. Merito igitur inquit Sanch. pendere à consuetu-

dine, & voluntate contrahentium, an error sit substantialis, aut accidentalis.

Ex his inferitur errorem esse substantialem, si loco equivisi à te generosi, & empti tradatur alius simillimus, sed non generosus, quia attento hominum usu alligasti animum prædicato individuali generositate.

Similiter audiens laudari filiam Titij nunquam à te visam esse bonæ famæ, & fortunæ, si peteres eam in uxorem, & ejus loco subrogaretur filia Caij, æque formosa, ac famosa, matrimonium foret nullum, uti nec si Nobilis quærat sponsam eique offeratur elegans puella cum addito esse nobilem, si tamen non sit, quia Regulariter inquit Pallavicinus in matrimonio inter personas ejusdem conditionis voluntas alligatur prædicato individuali morali, ut esse ex tali familia, &c.

Dolus distinguitur duplex *L. 1. ff. de dolo malo*, in bonum & malum: Bonus juxta S. Thom. 2. 2. q. 118. Art. 8. Situs est in solertia ad inveniendum deceptente id, quod congruit, nempe ad repellendas fraudes, malasque artes ad se, suave, aut aliena tuenda. Hic dolus licitus est: nam eo usus est Apostolus *Corinth. 12. Cum essem astutus, dolo vos capi*, sermo igitur hic est de malo in negotijs interveniente, qui *cit. L. definitur: Omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita.*

Dolus sicut error potest accidere, vel circa substantiam, vel circa accidentia, & quidem aut ab altero contrahente, aut à tertio ad contractum non spectante. Quando est circa substantiam aut non, servanda est Regula data de errore, & sicut

sicut hic, aut est antecedens contractum, aut incidens in illum, ita dolus antecedit, si dolofo consilio inducas ad contrahendum aliàs non contracturum, incidet, si aliàs inire volentem in pretio aut alio quopiam circumvenias. His prænotatis.

227. Certum est etiam jure naturali nullum contractum sive gratuitum, sive onerosum, sive fidei bonæ, sive stricti juris initum ex errore, aut dolo contrahentis, aut tertij versante circa substantiam valere. Ratio: quia deficit consensus, si quidem celatur objectum à contrahente intentum. Unde donatio aurei existimati, quod sit grossis est nulla. Doctrina procedit etsi error aut dolus sit concomitans, quia etsi contractus adhuc celebraretur, hic & nunc tamen non celebratur defectu actualis consensûs.

Dico primò nullum contractum onerosum bonæ fidei, aut stricti juris initum ex errore, aut dolo, sive hic sit contrahentis, sive tertij commissò solùm circa qualitatem esse jure naturali irritum. Est communis cum Haunold, *tract. 3. num. 83.* Contra Rebellum. Probat quia adest consensus in substantiam; hæc enim non ignoratur sed accidens, cujus ignorantia, aut circa id dolus non obest, aliàs innumeri contractus, & matrimonia forent irrita inita cum persona fingente se nobilem, vel divitem, vel Virgineum, &c.

Dixi *onerosum*: quia gratuitus quando error aut dolus est circa causam motivam est invalidus; causæ enim motivæ alligatur intentio: ita Molina *Disput. 209.*

Hinc jure naturæ est irrita omnis liberalis Promissio, donatio, legatum,

heredis institutio ex causa motiva non subsistente, quapropter communior sententia cum Amico *Tom. 4. Disput. 31. num. 159.* ex Vasq. contra Coningk. Solum docet pauperem fictum Eleemosynas non facere suas defectu motivi principalis, qui est sublevatio alienæ miseriæ.

Ex eodem principio constat ex recepta sententia irritas esse dispensationes, privilegia, & alias gratias deficiente causa principali motiva allegata.

228. Dico secundò spectato jure positivo contractus indissolubiles, ut professio, & matrimonium facti cum errore aut dolo circa qualitatem non redundantem in substantiam irrevocabiliter obligant utramque partem. Sequitur hoc ex conclusione prima (nisi expressè alligata sit intentio qualitati per n. 226.) ita Sanch. *L. 7 de matrim. Disput. 18. num. 18. ex cap. cum in Apostolica 18. de Sponsal. & matrim.* Ubi Urbanus III, approbat matrimonium, cui dolum mendacium causam dedit.

Reliqui contractus natura sua dissolubiles stricti juris pariter non sunt ipso jure irriti, etsi eos dictus error, aut dolus accidentaliter præcesserit, ita multi cum *L. 11. L. 2. c. 17. n. 31.* contra Bonacin, & alios apud, Lugo *Disput. 22. n. 70.* contra quos aperte stat pro nobis §. primus in fine de exceptionibus.

De contractibus bonæ fidei communis Theologorum, & Juristarum vult esse irritos cum Bartolo, Abbate, Molina, *Disput. 352. per L. in causa 15. ff. de minoribus*, in cujus §. I. à minore dolo circumvento contractus Societas dicitur nulla: consonat *L. eleganter 7. §. 3. ff. de dolo & L. ea verò 3. §. 3. ff. pro socio.* Sed

Sed affirmandum est etiam hos va-
re ex communiore Theologorum cum Lu-
go n. 77. ex *L. rem alienam 28. ff. de
contrahenda emptione*, & *L. qui vas
48. ff. de furtis*: in priore rei alienæ u-
tique venditoris dolo obtrusæ emptio te-
net, in posteriore fur pretij pro re furti-
va accepti fieri Dominus asseritur, ergo
valet contractus: sed emptio & venditio
est contractus bonæ fidei. Ratio autem
est, quod probabiliter omnes contractus
dissolubiles jure naturali claudicent, id
est, ex parte deceptoris sint irrevocabi-
les, ex parte verò decepti ad hujus libi-
tum possint rescindi, quamdiu autem
non rescinduntur, obligant, ergo cum
jurium correctio sit evitanda in dubio po-
sitivum jus ita est exponendum, ut mi-
nimè à naturali recedant, ergo cum nul-

lus textus juris positivi manifestè irritet
contractum ullum, etiam fidei bonæ ini-
tum cum errore, & dolo accidentali stan-
dum est etiam de jure positivo eos valere.
Dixi probabiliter ob dicta n. 53.

Ad oppositæ sententiæ textus respon-
detur, quod prior & posterior verificetur
Societatem esse nullius momenti ex parte
decipientis, ut hic nullum jus acquirat,
obligetur tamen in conscientia servare
contractum decepto volente.

Limita dicta de dolo accidentali, si
hic à tertio commissus sit non faciente u-
nam moraliter personam cum contrahen-
te non potest resilire à contractu deceptus,
quia tunc nullam patitur injuriam ab al-
tero contrahente, ergo nolente hoc non
potest resilire, sed habet solum actionem
contra deceptorem, Lugo n. 83.

§. IX.

*Practicæ resolutiones circa contractus ex errore aut
dolo initos.*

229. **Q**uæres primò an si post contra-
ctum initus se objiciat diffi-
cultas, quæ initio objecta impedivisset
contractum, liceat eam ignorantem resili-
re? quæstio est magni momenti: quia in-
terdum rescinditur contractus propter ali-
qua nova emergentia antecesser igno-
ta, aliquando verò non: desideratur i-
gitur regula generalis discernendi?

Resp. Non subsistere regulam ab a-
liquis assignatam apud Sanch. hanc,
quoties occurrit aliquid, quod ab initio

cognitum à contractu abstraxisset, toties
contractus ab initio initus fuit invalidus,
quia, ut fortiter impugnat, *L. 4. in De-
cal. c. 2. à num. 18.* Sequeretur plurima
matrimonia, & professiones religiosas
invalidas fore, aut in dubium vocari pos-
se ob difficultates non prævisas efficaciter
retrahentes, unde ipse loquens de pro-
fessione, & voto non faciente religio-
sum negat obligare superveniente nota-
bili rerum mutatione. Lugo *Disput. 22.
num. 87.* distinguit inter contractus gra-
tuitos,

uitos, & onerosos, primos vult irritos, etsi error vel dolus non sit circa substantiam sed circa aliquid aliud, quo cognito non fuissent initi, nisi illud aliud hic, & nunc non movisset: sic datio Eleemosynæ, subsistit, modo adsit paupertas, etsi huic annexa impietas, quæ cognita impedivisset; carentia enim impietatis non movet, sed realis miseriæ sublevatio.

Contractus onerosi si sint ex natura indissolubiles, uti professio; & matrimonium, aut vota verum Religiosum efficientia etiam simplicia, nisi error vel dolus sit substantialis, non sunt irriti, nec irritandi: fiunt enim secundum naturam suam, horum autem natura est fieri eos absolutè non sub Conditione restringente ad alia extra substantiam. Cæteri contractus onerosi jure positivo & naturæ non sunt irriti, sed irritabiles. Regula hæc est conformis dictis à n. 227.

Nec displicet Regula Wadingi, quod tunc contractus fuerit invalidus, quando etiam secluso dolo difficultas ignorata est tam enormis, ut virum cordatum à contrahendo deterreret, quia nemo præsumitur consensisse in rem tam arduam.

In dubio an supervenerit notabilis rerum mutatio, aut error notabilis circa promissum, aut an id, quod finaliter movit, cessaverit, standum est pro valore promissionis & voti Lugo n. 91, quia possident promissio, & votum.

230. Quæres secundo an error, aut dolus circa pretium mercis vitiet contractum? Pretium justum est, quod aequat valorem mercis, si taxatum sit à Magistratu dicitur legitimum, seu legale, si autem communis hominum aestimatio id taxet, dicitur naturale, sive vulgare. Legale tenentur observare sub mortali

etiam Ecclesiastici, nam etiam hi obligantur ad pretium justum, quale est legale. Lugo *Disp.* 26. n. 37. cum cæteris Theologis.

Vulgare est divisibile, id est, habet latitudinem ex arbitrio privatorum, est enim triplex; Summum, seu rigorosum, medium, seu moderatum, infimum, sive pium. Quanta autem distantia possit esse inter pretium infimum & summum est incertum inter Doctores Lugo duplex ponit exemplum n. 39. Dicens; si medium sint floreni decem, summum erunt undecim, aut undecim cum dimidio, infimum 9. aut 8. cum medio, item si medium sint centum, summum erunt 105, infimum 95, quia eandem rem secundam diversitatem affectuum, ac judiciorum æstimant alij centum alij centum & 5, alij nonagintaquinque idcirco quodvis est justum, ac probabiliter merci, unde cum pro varietate circumstantiarum variantur judicia, consequens est etiam variari pretij quantitatem justi naturalis.

Inter causas aliàs variandi pretium sunt sequentes Primò labor, sumptus, & periculum in mercibus coemendis, transportandis, & conservandis. Secundò damnum emergens, aut justum lucrum cessans ex venditione. Tertio singularis venditoris ad rem affectio, ac delectatio exinde promanans. Quarto periculum pretij acquirendi, & molestia, dum merces dantur pro pretio futuro. Quintò mercium penuria, & multitudo ementium auget pretium, imminuit autem copia illarum, & paucitas ementium. Sextò modus vendendi, & emendi, plus enim exigitur dum venduntur res singulatim, aut ad creditum, quam cumulatim, & pro parato ære minus valent
mes.

merces ultro oblata, quam dum ultro-
nèe offeruntur, signum est paucitatis e-
mentium, ubi autem sunt crebrae, &
minutæ venditionis est plus laboris, ergo.
Ratio omnium est. quod hæc omnia sint
pretio æstimabilia, ergo sunt compensa-
tioni obnoxia.

Econtra injustus est titulus augendi
pretium propter emptoris inopiam, ne-
cessitatem, utilitatem (necessitas & uti-
litas publica taxat pretium, secus priva-
ta) aliàs carius posset vendi panis fameli-
co, quàm diviti. Ratio est, quod hæc
non sint aliquid vendentis, sed ementis;
contra illius est specialis affectio, aut
utilitas, aut necessitas rei, quam vendit,
consequenter se privat non solum do-
minio, sed etiam speciali affectione, ob-
lectatione &c. in gratiam emptoris, etiam
non est titulus augendi pretium præcisè,
quod emptor sit exterus *Cap. 1. de emp-
tione, & venditione.*

Resp. Nunc ad quæstionem secun-
dam primò non vitiatur contractus rem
eandem vendendo pretio justo naturali
summo, alteri medio, alteri infimo, quia
nullus est dolus, aut error, etsi vendi-
tor summum extorqueat mendacijs aut
perjurijs, affirmans sibi tanti stetisse,
quia non agit contra justitiam.

Resp. Secundò postquam est con-
ventum de pretio infimo justo, si venditor
decipiat emptorem occultè accipiendo su-
premium decipiendò hunc, aut in nume-
ro pecuniæ, aut in pondere vel mensura
rei emptæ, peccat contra justitiam cum
obligatione restitutionis contra Joannem
Medinam & Petrum Navarra improbabi-
liter negantes, quia venditor nullum ha-
bet jus ad pretium majus post conventio-
nem de infimo; Pariter ex opposito Em-

ptor consentiens in summum nequit age-
re citra injustitiam, ut acquirat infimo:
quia venditor acquisivit jus ad summum.

Resp. Tertio fallacijs extorquens ab
emptore pretium ultra justum summum
(idem est de emptore, si hic fraudulen-
ter aut ex errore venditoris salvat infra
infimum justum) secundum omnes pec-
cat contra Justitiam cum onere excessum
restituendi danti ultra summum, sup-
plendi verò justum infimum in casu de-
cepti venditoris.

Læsus ultra dimidium pretium, si
ve is sit venditor, sive emptor, potest
etiam in foro externo agere contra læso-
rem, ut vel ad justum pretium reducat,
vel ut contractum rescindat, prout læ-
dens maluerit *L. 2. Cod. de rescind.
vendit.* quando læsio est infra dimidium,
jus ad evitandas lites non admittit actio-
nem rescindendi contractum in foro ex-
trinfeco etiam Ecclesiastico. *L. 2. Cod.
furtis* in foro tamen interno læsor tene-
tur reducere ad æqualitatem, & ut hoc
faciat, potest læsus viâ denuntiationis
agere in foro Ecclesiæ, etsi nequeat actio-
ne directa, quo sensu intelligendi sunt
alij cum Covarruu.

Quapropter leges imperiales per-
mittentes in contractu emptionis circum-
ventionem mutuam, ut videre est in *L. 1.
In causa 16. ff. de minoribus*, ubi §. 4.
Pomponius ita loquitur: *in pretio emp-
tionis, & venditionis naturaliter li-
cere se circumvenire*, nempe infra ju-
sti pretij dimidium, si adveniant juri
naturali, sunt correctæ *arg. Cap. fin. de
prescript.* vel si non adveniant, intel-
ligendæ sunt quod jure gentium non de-
tur actio, nisi excessus fuerit major di-
midio.

midio, De cetero contractus valet, aliàs non daretur actio ad rescindendum.

231. Quæres tertio an venditor dolose agat non detegendo emptori mercis vitium, quod potest esse, vel mercis extrinsecum, ut si venditor sciat brevi pretium imminuendum propter superuenturam copiam, aut per autoritatem publicam &c. vel est intrinsecum, id est, provenit ex principijs merci intrinsecis, ut si pannus sit adustus, & ideo infirmus, aut cariosus, vinum corruptum &c.
Resp. Primò nullum committi dolum, si venditor non detegat vitium mercis extrinsecum. Est communior apud Lugo *Disput. 26. n. 140.* contra Medinam. Ratio quia merx adhuc justo pretio, id est, communi venditur, pecuniaque secundum communem valorem expenditur, neque notitia privata futuræ imminutionis pretij obstat, quia ab ea non desumitur valor mercis, ac pretium, aliàs Joseph in Ægypto injustè coëmisset pretio corrente frumentum sciens ex divina revelatione fore brevi carius.

Hinc potest pretio corrente vendi liber, quem scio prohibendum, esto vitium, propter quod prohibendus est, sit præsens: quia adhuc pretium ex æstimatione communi est justum Lugo *n. 144.* contra Salonium, Salas.

Responsum amplia, ut procedat, quod venditor talis regulariter non peccet etiam contra charitatem Lugo *n. 147.* cum Molin. Less. Covarruu. quia utitur jure suo; qui usus per accidens se habet, quod emptor patiatur damnum; aliàs non possem precibus inducere testatorem, ut priore abrogato me scribat heredem. Dixi *Regulariter*, quia si emptor graviter pateretur, venditor ex

charitate tenetur cum aliqua sua jactura impedire.

Resp. Secundò ad quaestionem tertiam vitia intrinseca mercis patentia, ut si equus patenter sit cæcus non est obligatio patefaciendi; ita omnes cum D. Thoma hic *q. 77. Art. 3.* nisi stupiditas emptoris prodat imperitiam discernendi Lugo *n. 130.*

Secundò ex occultis defectibus sunt detegendi concernentes substantiam rei, ubi nomine substantiæ intelligitur res vendita, non secundum se quomodocumque considerata sed ut utilis in ordine ad communes usus, ad quos emi solet: unde emptoria ad aliquem usum, ad quem est omnino inutilis dicitur substantialiter defectuosa, Dicastillo de just. *L. 2. tract. 9. Disp. 4. n. 7.* aut si est licigiosa, & tamen venditur pro integra, aut si venditur fundum ut liberum cui tamen est servitus annexa, Haunold. *tract. 10. n. 150.*

Tertio quando res venalis occulto vitio infecta adhuc utilis est ad usum quotidianum, nec emptor interrogat de vitio, nec venditor illud ullâ arte palliat, v. g. pretio justo vendit vinum quotidiano usus aptum, at inutile ad finem ab emptore intentum v. g. ad conservandum, quem finem non expressit, sed prægustato vino contraxit, venditor tacendo non peccat contra justitiam, postea tamen tenetur ad summum ex charitate (si inquit Haunold. sine suo gravi damno potest) monere per se aut per alium, ut vinum brevi expendat, Lugo *n. 104.* oppositum dic. si Emptor exprimeret finem.

Multo minus est obligatio manifestandi vitium Emptori non quaerenti, quando ei exinde nullum imminet periculum (quod probabilis procedit etiam quoad

quoad vitia notabilia Dicastillo n. 35. fa-
 vet S. Thomas loquens indefinitè) dum-
 modò justo pretio vendatur, etsi Emptor
 sciens defectum non emeret, error enim
 concomitans non dissolvit contractum nisi
 sit substantialis, Dixi quando Emptori non
 imminet periculum; si enim imminet illi aut
 tertio est obligatio sub mortali manifestan-
 di, aliàs teneretur totum damnum resar-
 cire L. Julianus ff. de actionibus empti.
 Lugo n. 127. ex communi dans rationem,
 quod exponens talem mercem cum vitij
 taciturnitate sit secutorum malorum
 causa, ut si vendat cibum noxium, equum
 recalcitrantem, aut ambrosium, seu ino-
 pinatè resilientem, medicinas effatas pro
 efficacibus.

Quod si Emptor interroget in gene-
 re, aut in specie de vitio etiam levi de-
 bet detegi, aliàs dolus dat causam con-
 tractui, nisi sit modicus defectus, qui
 etiam scitus non impediret contractum,
 qualis videtur, si novum vinum sit ejus-
 dem substantiæ, bonitatis, & utilitatis,
 cum illa, quæ ab Emptore intenditur &
 ei velut conditioni voluntatem alligaverit,
 ut si vinum novum sit æquè bonum ac
 vetus, quod Emptor intendit emere Spo-

ret tr. 6. in Dec. c. 2. n. 86. unde si Emp-
 tor putans vinum esse Hungaricum, dum
 est Austriacum: aut e contra potest pro ta-
 li vendere pretio justo, etsi dixisset esse
 Austriacum cum sit Hungaricum licet non
 emerent, si scirent aliud esse à putato,
 quia mendacium tale non est perniciosum.
 Dicast. n. 53. in fin. Molin. Disput. 352.

Dices est deceptio contra substan-
 tiam. Respondet Dicastillo n. 55. esse
 contra substantiam materialem, secus
 contra contractus substantiam, nihilomi-
 nus de rigore juris talis contractus est ve-
 rosimilius nullus Wading, D. 7. dub. 9.
 §. 2. ex L. in venditionibus ff. de con-
 trahend. Empt.

Habens vinum generosum non pot-
 tens id vendere ob altitudinem pretij,
 potest id aquà mitigare, ac sic reducere
 ad æqualem bonitatem cæterorum, quæ
 communiter venduntur, ac pretio justo
 vendere, Dicastillo n. 64. cum Less.
 Lib. 2. c. 21. n. 83. Molina D. 353. quia
 tamen Lymphatum facillè acescit, aut
 evanescit, si Emptor id servaret, mo-
 nendus foret, ut dixi ad finem Respon-
 si Primi,

§. X.

De acquisitione Dominiij per donationem.

DE hoc infra à n. 505.

§. XI.

De venditione rerum carentium taxato pretio rei furtivæ, & de evictione illius.

232. **A**N res carentes pretio legali & vulgari, ut rara gemmæ, Canes insignes, picturæ, aves, animalia peregrina, numi antiqui &c. vendi possint pretio quantocunq̃ue, ex consensu Emptoris? *Resp.* Etsi communior veriorq̃ue sit opinio negativa apud Lugo *Disput.* 26. n. 46. quia iustitia pretij secundum omnes dependet à communi hominum æstimatione attentis circumstantijs, nempe qualitate, utilitate, raritate, expensis communiter solitis (secus quas mercator patitur, fortuitò ex naufragio, rapina &c. Lugo n. 41.) periculis difficultate in afferendis, novitate, emptorum pluralitate, ergo est injustum taxatum à sola mercatoris avaritia, & cupiditate Emptoris, huic enim communis prudentum æstimatio resistit; Attamen affirmativa propter auctoritatem Doctorum. Victoria, Bannez &c. quam præctant Europæi mercatores cum Æthiopibus, & Indis, fistulas, vitrum &c. pro auro, & gemmis permutantes, & has hic pretio quanto possunt vendentes, condemnari non potest.

233. Quæres secundò. An venditio rei furtivæ valeat? & quid si ab Emptore rursus vendatur tertio? *Resp.* Primò ad Primum quando tam venditor quam Emptor scit furtivam esse, contractus est nullus *L. 34. §. 3. ff. de contrahenda Empt.* estque sententia recepta cum D. Thom. q. 62. art. 7. quia uterq̃ue scienter damnificat rei Dominum, Emptor acceptando, venditor distrahendo, ergo Emptor nequit fieri ejus Dominus propter malam fidem, consequenter nec venditor Dominium transferre, sed uterq̃ue insolidum debet restituere vero Domino.

Resp. Secundò si solus venditor est conscius esse furtivam, contractus est verus, & validus utrinque obligans, Emptorem ad solvendum pretium, venditorem non quidem ad transferendum Dominium, cum hoc sit penes rei Dominum, sed ad interesse, ac de evictione, ita est expressum *L. 28. ff. eod.* unde Emptor acquirit jus evictionis translatio pretij Dominio in venditorem, hic autem

tem tenetur tradere rem venditam: Et si enim juxta Juristas non sit de substantia venditionis translatio Dominij rei venditæ, essentialiter tamen est obligare ad traditionem rei, & ut quantum de se faciat, ut liceat Emptori habere rem *L. 11. §. 8. & 17. de actionibus Empti venditi*, quod aliud non est, quam teneri de evictione, ad solam usucapiendi conditionem in Emptorem transferre, ut huic eam habere liceat, ac legitimo tempore bonâ fide possessam præscribere valeat; e contra est de substantia, ut Emptor obligetur transferre Dominium pretij.

Dices traditio rei furtivæ est furi illicita, ergo fur nequit ad eam obligari. *Resp.* Cum Haunold, *tr. 10. n. 112*, communiter esse licitam, quia Dominus rei supposita firma furis nolitio restituendi communiter non est rationabiliter invitus, quia optabilius est rem esse penes emptorem, bonæ fidei propter spem facilius eam recuperandi, postquam resciverit de ea; venditor igitur obligatur ad traditionem quando Dominus rei rationabiliter non est invitus.

Respondeo tertio ad Primum si solus Emptor scit rem esse furtivam, contractus ex parte Emptoris est simpliciter nullus, per cit. *L. 34. §. 3.* quia obligatur malæ fidei possessior rem Emptam restituere, ex parte verò venditoris bonæ fidei valet eatenus, quatenus acquirit Dominium pretij, si hujus est Emptor Dominus, quo casu venditor nec tenetur restituere rem fide bonâ venditam, nec pretium, utpote effectus hujus Dominus, nisi pretium fuisset furtivum, idque per confusionem cum alia pecunia transivisset in Dominium Emptoris, *L. si alieni 78. ff. de solution.*

Respondeo quarto ad primum Emens rem scienter alienam pretio modico, animo reddendi eandem comparenti verò Domino pretio detracto, licet emit, teneturque Dominus, si vult rem rehabere in utroque foro pretium refundere. Ita Leges apud Less, *Lib. 2; c. 14. n. 20.* quia negotium Dominij utiliter egit, at si eam emit animo retinendi, nequit pretium repetere defectu omnium tituli.

234. Respondeo ad secundum secundæ quæstionis Primò. Emens bonâ fide rem alienam, eamque vendens minori, aut æquali pretio, si tertius à te emens restituit verò Domino, teneris tertio de evictione (id est hunc indemnè servare per restitutionem pretij omnisque damni consequentis reparacionem, si res ab eo Empta tanquam alterius judicialiter evincatur, dummodo Emptor lite sibi super re Empta motâ illico notificet venditori, ut hic litem prosequatur, seque defendat, nempe Emptorem instruendo, liti assistendo, & probationes adferendo, ita *in ff. & Cod. Tit. de evictionibus*) Domino verò comparenti nihil teneris, Ita communior cum Lugo *Disp. 17. n. 19.* contra Vasq. *12. D. 172. c. 1.* Ratio, quod nec teneretur ex re accepta utpote non amplius apud istum existente in se, neque in aliquo effectu, cum supponatur in nullo factus ditior, nec ex injusta actione, quia bonâ fide venderet.

Respondeo secundò ad secundum quæstionis secundæ, bonâ fide emens rem alienam pretio infimo vendens summo, Domino comparenti non tenetur restituere totum excessum supra infimum contra Less, & Vasq. apud Lug. *n. 20.*

G g 2

quia

quia non tenetur saltem ad excessum supra medium, pretium enim summum est fructus merè industrialis, Lug. n. 22. tenetur tamen ad excessum quo medium superat infimum, est enim fructus vendita contra Laym: *Lib. 3. tr. 4. c. 17. n. 25.* quia communiter res pretio mediocri venduntur.

Respondeo tertio cum Sanch. *L. 2. moral. c. 23. à n. 16.* Lug. *D. 26. à n. 106.* Emens bonâ fide, & eadem vendens, postea resciscens esse alienam debet esse paratus ad rescindendum cum secundo Emptore contractum, imò debet rescindere cum restitutione pretij, quando est periculum Dominum rei resciturum rem suam esse apud secundum Emptorem: imò venditor bonæ fidei, licet deobligetur suo Emptori reddere pretium, sive titulo rei acceptæ, sive injustæ acceptionis, obligatur tamen ad præfata ex natura ipsius contractûs: quia vi hujus se obligat ad reservandum indemnem Emptorem suum, sed nisi sit paratus rescindere ac rei rescindat tempore periculi cum restitutione pretij non servat indemnem Emptorem.

Unde si non est periculum, quod Dominus resciet rem suam esse apud secundum Emptorem, non obligatur rescindere, nec reddere pretium, quia Emptor nullum patitur damnum, imò liber est ab obligatione monendi tum rei Dominum, tum Emptorem, quando ex monitione imminet venditori damnum, ut si est periculum amittendi pretium, charitas enim non obligat cum proprio dam-

no: secluso tamen suo damno ex charitate debet monere ad vitandum proximi damnum.

235. Quæres Tertio quid sit evictio? qui & quando ad eam teneantur? Resp. Ad primum cum Juristis, est rei nostræ, quam adversarius legitimo titulo acquisivit, per judicem facta recuperatio, ut constat ex dictis initio n. 234. ubi etiam dictum, quid Emptor præstare debeat, ut venditor illi teneatur de evictione. Ut ad hanc obligetur, non sufficit rem esse alienam, vel alteri oppignoratam, vel usumfructum in ea constitutum *L. qui rem 3. C. de eviction.* aut quod sit lis super ea mota, aut Emptor, ad ejus restitutionem condemnatus, sed ut transferat sententia in rem judicatam, ac rei Emptæ possessio in alterum translata, mandata sit executioni *L. habere 57. ff. & L. qui rem C. eod.*

Ex quibus constat Responsio ad tertium nempe quando obligatio sit de evictione.

Respondeo ad secundum obligati venditorem etiam ignarum, quod sit res aliena, quisque enim rei quam vendit, conditionem scire debet, & scire præsumitur, Arg. *L. quisquis 15. Cod. de rescind. vendit.*

Si scivit Emptor esse alienam, aut alteri obligatam, nec de evictione convenit cum venditore, hic non tenetur, sed sibi Emptor imputet, mereturque pœnam malitiôsæ Emptionis. Non est etiam locus evictioni in contractibus lucrativis, ut in donatione, legatis &c.

§. XII.

An Emptor rei alienæ teneatur hanc Domino restituere cum jactura pretij à venditore recipiendi.

236. Certum est primò esse reddendam Domino, si à fure venditore facillè is recuperari potest pretium. Secundò etiam, quando non est spes pretij recuperandi etsi furi restituatur. Extra hos Casus.

Dico si re furi restituta spes est rehabendi pretium ab illo, facta autem Domino restitutione est periculum amittendi pretium, probabilius est Emptorem posse licitè furi reddere, etsi Dominus eam non sit recepturus Lugo *Disput.* 13. n. 29. Haunold. *tr.* 3. n. 260. contra Molin. *Disp.* 722. fur duplicem habet obligationem in casu præsentis; prior est obligatio reddendi verò Domino rem in se, vel saltem in æquivalenti; posterior reddendi pretium Emptori rei furtivæ, quam hic retinere non potest; priori fur non potest satisfacere, nisi Emptor rem ipsi restituat, unde fur habet jus eam ab Emptore repetendi (dum fur est paratus eam reddere Domino) si hic vult recipere pretium, Emptorque tenetur reddere, imò est fur prævideatur non restiturus rem Domino, adhuc si vult rehabere pretium, debet furi reddere; quod probatur: obligatio restituendi rem furi parato restituere non innititur voluntati restituendi, sed juri quod habet ad repetendam rem, fur enim obligatur restituere, in hac au-

tem obligatione fundatur jus repetendi rem ab Emptore volente rehabere pretium independenter, sive recluso quovis furis animo, sicut servus Domino obligatus præstare Operas habet jus petendi alimenta à Domino Secluso omni servi animo, quia jus in alimenta fundatur in obligatione præstandi operas.

Probatum secundò nullus secluso præcto cum suo notabili damno tenetur defendere rem alienam, eamque à fure liberare, atqui Emptor bonæ fidei sine notabili suo damno scilicet sine pretij jactura nequit rem furtivam defendere ac à fure eliberare, atqui si teneretur illam Domino reddere teneretur eliberare cum jactura pretij.

Respondebis res in omnibus Emptoris existens est jam liberata à fure, ergo jactura pretij non restituendi non est rei eliberatio, & defensio ergo ex hoc, quod non obligetur eam tueri, ac liberare non est justus titulus illam furi reddendi pro pretij recuperatione; Contra enim est, quod quamdiu res non revertitur ad Domini possessionem, non sit plene eliberata, sed in via eliberationis; moraliter enim confligunt fur venditor, & Emptor hic repetendo pretium, ille denegando, nisi restituatur res, ergo Emptor restituendo rem aliud non facit, quam eliberatio-

nem rei interrumpit, seu non continuat, quod esse licitum patet in obvijs instantijs: sic ego constitutus in actuali rei tuæ ex incendio exportatione possum illam permittere relabi in flammam prævidens me aliàs facturum jacturam proprii pallij, quia purè permissivè me habeo, quod res tua conflagrabit, sed etiam Emptor restituendo rem furi habet se parè permissivè respectu damni Domino secuturi: quia licet repositio rei in manus furis sit actio positiva in sensu physico, est tamen permissiva in sensu morali, quia non est ablatio rei à possessione Domini, sed supponitur subtracta à fure, emptorque eam reponit in statum pristinum, proinde restitutio facta furi non est deterioratio status, in quo fuit ante Emptionem, sed est repositio ad statum pristinum, ut patet ex instantia rei tuæ à me repositæ ad incendium ut salvem propriam pallium.

Amplia probabilius conclusionem ad Emptorem conscium, quod res venalis sit furtiva. Ita Lugo *num. 73.* cum Haunold. *cit. juncto num. 253.* contra Less. *Lib. 2. c. 14. n. 19.* plurimòsque alios nobiscum consentientes de Emptore bonæ fidei. Ratio nostra est quod nulla sit solida disparitas inter bonæ, & malæ fidei Emptorem in hoc puncto: nam certum est, quod Emptor malæ fidei non teneatur reddere Domino titulo rei acceptæ, aliàs teneretur etiam Emptor bonæ fidei: non etiam titulo injustæ actionis, seu Emptionis, quia ut actio injusta sit titulus obligans ad restitutionem Domino faciendam, debet actio esse vera causa, cur Dominus re suâ careat, aut patiatur damnum, ac qui Emptio rei alienæ etiam scienter facta non est causa cur Dominus careat re sua aut patiatur damnum, sed actio furtiva seu ab-

lativa rei è possessione naturali Domini, 237. Objicies primò est illicitum rem positam in statu meliore dejicere in deteriorem, sed apud Emptorem est in statu meliore, quàm apud furem, ergo eam apud eum reponere est illam dejicere in statum deteriorem. Confirmatur: talis repositio est similis casui, in quo res tua penitus ex incendio eliberata à me projiceretur ad incendium, quod foret injustum, esto mihi quis minaretur tantundem nocere, nisi id facerem.

Secundò mortuo fure venditore debet rem reddere Domino, uti etiam hoc petente, licet fur vivat, ergo etiam eam Domino non repetente debet restituere cum pretij jactura.

Respondeo ad primum major est vera de positiva dejectione morali, secùs de permissiva, emptor reddendo furi non eam dejicit moraliter positivè, sed positivè physicè, moraliter autem permissivè: offert enim furi occasionem satisfaciendi suæ obligationi, nec teneretur supplere defectum animi furis cum jactura pretij. Responderi potest secundò ex probatione prima negando majorem, quando est obligatio eam dejiciendi prout est in nostro casu titulo juris, quod habet fur ad repetendam rem ab Emptore fundatum in obligatione restituendi eandem Domino.

Ad Confirmationem primam est disparitas duplex, prima, quod minus mihi rapinam non habeat jus, ut res tua à me ex incendio eliberata rejiciatur ad idem, fur verò habet jus ad restituendam sibi rem venditam, ut possit satisfacere obligationi suæ. Secunda: quod rei extractæ ex incendio detrusio, dum supponitur penitus eliberata, sit actio moralis

saliter positivè cooperans combustioni, oppositum ostendimus in casu nostro.

Respondeo ad secundam, quod mortuo venditore sit restituenda Domino, est ideo, quod Emptor ne queat amplius contractum rescindere, in cuius rescissione fundatur jus Emptoris reddendi venditori, ut pretium recipiat. Petente Domino rem non tenetur eam ad ejus domum deferre, sed non impedire volentem recipere, nec occultare Lugo n 32.

Pro Reliquis Nota primò quod Judex fori externi Emptorem justè condemnet ad rem restituendam Domino non furi, huac autem, si invenitur, coget ad reddendum pretium, si non invenitur, præsumitur fraus in Emptore, qui non vult eum prodere; si prodit, & non apparet, jam casus redit, in quo Domino res restituenda est. Hinc non est paritas ad judicem fori interni, quod etiam ipse pos-

sit Emptorem adigere ad restituendum Domino; Confessarius enim nequit venditorem compellere ad pretij redditionem.

Nota secundò quod Emptor non possit vendere rem, ut pretium recipiat, est exinde, quod non Dominus nequeat justè vendere, ut recipiat pretium, è contra Emptor justè reddit rem furi propter jus eam repetendi.

Nota tertio non esse paritatem à depositario gladij Petri, cui non potest restituere sciens, quod eo abuteretur ad vulnerandum tertium; quia depositarius per non restitutionem gladij nullum, ut supponitur, patiatur damnum; Emptor autem in nostro casu patereur damnum, si depositarius prævideat se necandum, nisi reddat, potest reddere, etsi sit tertius necandus, hoc casu est instantia pro nobis & retorquetur in adversarios.

§. XIII.

*Ad quem spectet periculum rei venditæ ante, vel post
hujus traditionem, & fructus.*

238. **V**enditio secundum Juristas alia est ad corpus, sive ad speciem, alia secundum genus. Vendere rem ad corpus est idem ac apud Theologos vendere rem determinatam, sive in individuo E.g. huac equum; vendere rem secundam genus est idem, ac apud Theologos vendere rem indeterminatam, sic emere viginti mensuras vini ex cellario est emere genus, quia res Empta est indeterminata,

ta, cum non determinentur mensuræ hæ præ alijs venalibus. Genus Emptum dupliciter potest esse indeterminatum. Primò tam in se, quam in alio, ut si non tantum mensuræ vini sunt in se indeterminatæ, sed nec aliud, nempe certum, ac determinatum vas eas continens. Secundò, ut genus sit in se indeterminatum, determinatum tamen in alio, ut
emo

emo viginti mēsuras ex tali dolio, tot medias tritici ex tali acervo, &c.

Res etiam determinata ponderabilis, numerabilis, aut mensurabilis E. g. ager, dolium vini, acervus tritici, grex, &c. dupliciter potest vendi, nempe vel ad corpus, vel ad quantitatem, sive mensuram. Ad corpus venditur, quando corpus objicitur sensibus, & totum unico pretio venditur, ut hoc dolium quinquaginta florenis, ad mensuram verò, quando non venditur pretio unico, sed pro quavis mensura pretium assignatur, ut *vendo tibi acervum tritici florenis singulis pro singulis mensuris.*

In dubio an ad corpus aut ad mensuram sit res vendita, hanc ponit regulam Havnold, *tract. 10. num. 52.* nempe tunc rem esse venditam ad mensuram, quando adjecta quantitas restringit, ac taxat E. g. *vendo tibi ex tali agro decem jugera*, ex hoc dolio decem urnas, quo casu si sunt plura jugera, vel plures urnæ non censentur venditæ.

Dictum est *numero 208.* contractum Emptionis, & venditionis perfici mutuo consensu, definitur enim Emptio, quod *fit contractus consensu perfectus, & mutua præstationis, quo id agitur, ut pro certis nummis numeratis danti res tradatur*, unde quam primum præsens utriusque consensus exprimitur circa mercem, & pretium determinatur, est contractus substantialis perfectus obligans ad non recedendum, etsi nondum merx, aut pretium tradatur, sed ex tunc Emptor jus ad rem relatè ad mercem, venditor verò jus ad rem relatè ad pretium acquirit, neuter autem jus in re, seu Dominium, proinde obligatio est non realis, sed personalis utrinque:

venditor itaque manet adhuc Dominus rei venditæ etiam post perfectum substantialiter contractum, imò ut censeatur translatum Dominium, non sufficit traditio mercis, sed insuper requiritur unum ex his; nempe, vel ut Emptor pretium solverit, vel illud de præsentì offerat, vel cautionem fidejussoriam aut pignoratitiam præstet, vel venditor sequatur fidem Emptoris, id est, ei fidat, & pretium pro soluto habeat, unde traditio mercis præcedit ex intentione conditionata, si aliquid ex recensitis præstitum fuerit §. 42. *Instit. de rerum divisione*, unde si nihil horum ponitur, etsi Emptor rem alienaverit, potest eam sibi venditor vindicare, ubicumque repererit, Molin. *Disput. 338.* His prælibatis.

239. Respondeo primò ad questionem in §. positam: periculum rei venditæ post traditionem pertinere ad Emptorem, licet, hic nondum solverit, modo venditor ejus fidem sit secutus, quia ex tunc Emptor fit rei Dominus per *num. 238.*

Respondeo secundò quando merx venditur ad corpus, etiam ante traditionem regulariter jactura ejus est Emptoris, proinde debet dare pretium non minus, quam si ei tradita fuisset §. *cum autem Instit. de Empt. & vendit.* unde non est vera universaliter illa Regula, res quæ libet perit Domino suo, nempe fallit, quando aliter disponit jus prout fit hic.

Respondeo tertio, quando res vendita ad quantitatem, seu ad mensuram, vel ad pondus, vel ad numerum perit ante traditionem, venditori perit *L. quod sape §. 5. ff. de contrahenda Empt.* (nisi Emptor fuerit in mora, ne tempore constituto res sit dimensa, &c. tunc enim ip-

perit *L. lectos 12. ff. de pericul. & commodo*: quia inquit lex, ejusmodi venditio est conditionata, si res fuerit tradita, vel mensurata.

Respondeo quartò res vendita indeterminata in se, etsi sit determinata in alio specificè determinato ut vendo tibi decem urnas ex hoc vase, aut decem vasa ex hoc cellario, perit venditori *L. incendium cod. si certum petatur*: quia inquit Glossa, quod in genere debetur, perire non potest, atqui hic Emptori debetur solum genus, ergo nihil ei perit.

Notandum tamen cum *Less. lib. 2. c. 21. dub. 12.* quod licet periculum rei sic vendita quoad substantiam sit venditoris, attamen spectet ad Emptorem periculum pretij, & valoris ita, ut si hæc interea melioretur, aut deterioretur absque culpa venditoris commodum & incommodum sit Emptoris.

240. Nunc ad alteram §. quæstionem Respondeo primò fructus pendentes maturi & immaturi (nisi aliter sit conventum) sunt Emptoris, consequenter ei tradendi sunt cum re vendita v. g. vinea *L. 13. §. 10. ff. de action. Emption.* fructus enim pendentes censentur pars fundi Empti *L. 44. ff. de rei vindicat.* quæ ratio probat, etsi pretium nondum sit solutum, nec venditor ejus fidem sit secutus. Hinc

Sequitur primò si venditor fructus collegit Emptorem posse pretium detrahere juxta valorem fructuum.

Sequitur secundò si domus elocata venditur nondum finito elocationis tempore, pensio à tempore celebrati contractus currit Emptori.

Sequitur tertio generalem Regulam illam, unaquæque res fructificat Domino

suo non valere in contractu Emptionis ob specialem legis dispositionem.

Sequitur quartò si post Emptum fundum aliquid per alluvionem accessit, ad Emptoris commodum pertinere, nam & *commodum ejus esse debet, cujus periculum*: verba sunt §. *tertij Instit. de Empt. & vendit.* Ex hoc.

Sequitur quintò esse probabilior sententiam ex Juristis, & Theologis *Hau-noldo tract. 10. num. 65. Less. Laym. contra Lugo Disput. 26. num. 209.* ad Emptorem spectare etiam fructus natos, aut exortos post perfectum contractum nondum tamen translato Dominio nec pretio persoluto, nec habito pro soluto. Probatum primò à paritate caterorum emolumentorum, quæ accrescunt Emptori prout dictum est de alluvione, & patet in accretamento Empti equi, vituli, &c.

Secundò quia hoc est conformius juri, & rationi, nam in *L. 13. cod. de Action. Empti*, dicitur: *Fructus post perfectum jure contractum Emptoris spectare personam convenit, ad quem & functionum gravamen pertinet, venditor quoque pretium tantum, ac si mora intercessisse probetur usuris officio judicis exigere potest.* Ratio etiam est, quod eum concernant commoda rei Emptæ, quem concernit periculum, & deterioratio ejusdem, aliàs non servaretur æqualitas.

241. Objicies primò quavis res fructificat Domino suo, sed venditor est Dominus rei vendita, ergo. Secundò quia hoc ipsum satis clarè docent leges apud *Molin. Disput. 368. Sanch. Lib. 1. Consil. c. 7. &c.* in quibus se hi Authores fundant. Tertio inter contrahentes debet esse æqualitas, Emptor autem in casu

nostro nondum complevit contractum solvendo pretium, ergo nec hujus Dominium transtulit in venditorem, ergo nec venditor tenetur transferre Dominium fructuum in Emptorem.

Respondeo ad primum primò retorquendo, quod etiam alluvioni fundo accreta spectarent ad Dominum, proinde ad venditorem. Vide seq. quintam. Secundò etiam axioma est, quod res suo Domino pereat, & tamen in hoc casu res non perit venditori, sed Emptori, ergo huic etiam, non illi fructificat: utrumque igitur axioma, si universaliter est verum explicandum est non tantum de Domino propriè tali, scilicet naturali, sed de omni illo, cui res in specie debetur, Laym, L. 3. tract. 4. c. 17. num. 19. in fin. atqui Emptor est talis Dominus, ita Arnoldus Rott apud Haunold. n. 65. est igitur quoad hoc effectus fictione juris Dominus.

Respondeo ad secundum has leges esse usurarias. Less. L. 2. c. 21. n. 209. Laym. cit. Haunold. n. 68. volunt enim ut Emptor pro pretio non soluto solvat usuram, seu pro dilatione pretij, sed dilatio pretij est quædam mutuatio, ergo usuram exigunt titulo mutui, proinde continent palliatam usuram.

Respondeo ad tertium concessa majori, & minori nego consequentiam, quia quando res vendita est frugifera, fructus veniunt etiam in æstimationem constituto justo pretio, ergo nequeunt venditori reservari, aut loco eorum pensio accipi, pecunia autem est naturâ suâ sterilis, ideo mediâ negotiatione reportatus est fructus merè industrialis, ergo si venditor non negotietur pecuniâ, is nequit ob dilatum ejus numerationem quidquam à Emptore petere citra usuram.

§. XIV.

De Emptione spoliatorum, & Chyrographorum, ubi de Officialibus Cassæ, Camerae aut Provinciae morosè solventibus.

242. **Q**uæres primò an licitè emi possint spolia militaria rapta incolis amicæ partis, aut vindicata à hoste eadem injustè auferente? Respondeo negativè spectato jure naturali. Affirmativè verò secundum universalem consuetudinem vim legis obtinentem Wadingus *Disp. 7. dub. 3. §. 2.* Laym, *lib. 2. tract. 3. c. 12. n. 14.* Ratio primi est, quia milites rapientes amicis non sunt Domini ra-

pinæ, quæ ratio probat etiam de receptis spolijs è manibus hostium, nam hostes spoliantes nostros amicos non acquisiverunt Dominium in spolia, ergo nec milites eadem spolia ab hoste vindicantes. Ratio secundi, quod expediat ad acuendos militum animos contra hostem ut evadant Domini receptorum è manibus etiam injusti hostis.

Nec

Nec referet quod Emptores vix esse queant in bona fide, quando milites spoliant amicos incolas, quia legitimi Domini nequeant esse rationabiliter invitati respectu Emptorum, cum verosimiliter nunquam res tales ad veros Dominos perveniant docente quotidianam experientia Wadingus cir.

243. Quæres secundò An credita, & Chyrographa id est litteræ censuales fundatæ in dato mutuo, aut continentes jus stipendij debiti, aut hæreditatis, aut legati &c. possint justè, & quanto minoris emi?

Respondeo primò affirmativè de dubijs, & litigiosis aut certis sed periculosis, recuperatu difficilibus respectu venditoris, & quidem tanto minoris, quantò magis sunt dubia litigiosa &c. adeo ut quandoque sit tantum periculum, aut difficultas, ut perperis ejusmodi circumstantijs communi judicio non superent dimidium pretium, ita omnes apud Lugo *Disp.* 26. à n. 93. imò Wadingus *duo* 15. §. 1. cum Baldo & alijs ait: si non sit creditori spes magna recuperandi suos mille florenos v. g. venetijs sollicitandos propter debitoris potentiam, vel suam inopiam, aut absentiam à loco, in quo est actio intentanda posse ejusmodi actionem emi parvo pretio à Cive veneto v. g. pro centum florenis, quia debitum sic circumstantiatum in morali æstimatione plus non valet.

Amplia primò etsi Civis ille ob favorem Principis, aut Officialium absque difficultate totum creditum sit obtenturus: favor enim non debet Emptori nocere, sed communis hominum æstimatione taxat pretium, non favor, Less. *Lib.* 2. 6. 21. n. 75. contra aliquos.

Amplia secundò, quod etiam ipsi officiales Principis debitoris possint dicto pretio emere, si penes eos non stet, quod justus creditor non solvatur, sed penes Principem, aut hujus generalem quæstorem, quia illi non debent esse deterioris Emptoribus: monet tamen Laym. *lib.* 3. *tract.* 9 c. 16. n. 33. rem esse periculosam quoad tales personas.

Dixi si per Officiales non stet: quia si ipsi faciant difficultatem, ob quam creditor cogitur minoris vendere, certum est eos non posse emere minoris, sed teneri in conscientia totum solvere: quia spectat ad eorum officium Principis debita solvere, Princeps autem tenetur totum, hæc ratio non urget quoad cæteros Aulicos, quibus onus hoc non incumbit, unde hi possunt, ut alij, emere minoris, etsi facilè totam evincant solutionem.

Quare minimè sunt tuti in conscientia illi Officiales Cameræ aut Provinciæ facientes difficultatem in solvendo creditoribus Capitalium interesse, nisi hi faciant donaria: quia hæc donaria in similibus circumstantijs sunt metu extorta: creditores enim donant, ne cogantur carere interesse, aut id sollicitate cum ingenti incommodo, atqui donationes metu extortæ probabiliter sunt jure naturæ irritæ. Amicus hic *Disp.* 18. n. 97. Molin. *Disput.* 135.

Quid censendum de casu ferè quotidianæ nunc experientia. Accipit Camera, vel Provincia mutuo plura centena millia pro annuo interesse quinquè, aut sex per centum, contingit ob temporum injuriam aut aliunde non solvi ab Officialibus interesse per complures annos, ita ut jam æquet E. g. decem millia,

Hb 2

credi

creditor necessitatus recurrit ad Camera, aut Provinciam petens loco decem si numerari unum mille, quia videt difficulter se quid amplius obtenturum.

Respondeo si reipsa est moralis impossibilitas solvendi debitum interesse, aut magnam ejus partem, aut saltem aliquam ad averteadum tantum creditoris incommodum, eò quod alia Camera, aut Provincia onera magis nunc publico necessaria exhauriant ærarium, posse justificari hunc contractum: quia creditum cum his circumstantijs pluris non æstimatur.

Wadingus n. 4. ubi sicut Officiales, sic pro Camera, aut Provincia contrahentes excusat, ita condemnat mortalis injustitiæ, si horum culpa non fiat integra, aut major pro posse solutio: quo casu obligantur rescindere contractum cum supplemento defectûs.

Idem Author rectè à dato responso excipit pias foundationes in Camera, aut Provincia investitas, quia hæ cedunt in publicam utilitatem, quapropter pia loca, seu Ecclesia, Monasteria &c. non sunt æquiparanda privatis creditoribus, sed citra imminutionem conservanda: quia eorum conservatio multum Reipublicæ interest.

244. Respondeo secundò ad quæstionem secundam credita quando sunt liquida, nec est ulla æstimabilis difficultas, aut periculum, aut emergens damnum, aut cessans lucrum in ijs acquirendis, sunt tamen immatura id est, talia, quorum terminus solutionis primùm imminet v. g. post annum, non licet ea minoris emere, Lugo n. 69. Haunold, tract. 10. num. 104. Less. n. 71. cum alijs contra Cajetanum,

Wadingum, aliòsque non improbabili- ter citato Laym, teste dissentientes,

Probatur quod non esset æqualitas inter pretium, & rem Emptam, si debitor, aut alius in hoc casu minoris emeret futurum creditum: quia res Empta, vel est summa E. g. centum florenorum post annum solvenda, aut jus præsens ad eos post annum levandos: secluso omni incommodo, sed tam summa, quam jus æquivalens summæ nequit minoris emi, aliàs titulo solius dilatae solutionis minueretur pretium summæ, aut juris ad eam quod est usurarium, ut patet in mutuo, ex quo ob solam dilationem nequit quidquam peti ultra sortem: hæc sententia nunc videtur practicè certa ob propositionem 41. ab Innocentio XI. damnatam, quæ sic sonat: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullum sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere.*

Unde negatur Adversarijs jus ad pecuniam Chyrographo venali comprehensam in nostro casu minùs valere quàm ipsam pecuniam. Si dicas ex L. 204 ff. de Reg. juris minus est actionem habere ad rem, quàm ipsam rem. Respondet Haunoldus primò retorquendo Regulam juris 15. ff. eod. qui habet actionem ad rem recuperandam ipsam rem habere videtur. Secundò sic conciliat, quod prior comuniter & ferè semper sit vera, quia vix occurrit casus in praxi carens omni molestiâ, periculo lucris cessantis, &c. posterior verò sit vera pro casu nihil horum adferente.

§. XV.

De Proxenetis.

245. **Q**UÆRITUR an Proxenetæ, id est, is, qui nomine alieno vendit, quem alij licitatore appellat, possit excessum pretij à Domino determinati sibi retinere? v. g. Petrus dat tibi vestes, ut eas vendas 50. florenis, an si eas vendas 60. reliquos decem queas licitè retinere? Affirmativa est certa in duplici casu. Primus est: si Dominus exprimat excessum fore tuum, sed tunc, si habes occasionem vendendi pro pretio determinato, ac spe lucri majoris differs, si postea ne queas vendere 50. tu ipse teneris compensare. Secundus est: cum non teneatur quis, nisi ad mediocrem diligentiam, si majori adhibitâ lucretur, lucrum est illius, ut si non obligatus rem alio transferre, transferat: ibique 60. distrahatur; verum tunc debet in se assumere periculum, ut si pereat occasione translationis, solvat 50. censetur autem implicitè pactum intercedere, si Dominus rei committat eam vendendam non assignato illi nec promisso alio, seu laboris stipendio, Lugo *Disp. 25. n. 150.*

Negativa verò procedit ex consensu Doctorum primò si is, cui res vendenda commissa est, sit famulus meus, aut si promissum sit stipendium laboris, sponte ministerium suscepit: quia talis nullum habet titulum ad excessum, ita Less, *num. 132.* nisi inquit aliquis istorum rem

talem pro se emat pretio indicato: tunc enim excessus utpote ex re jam propria proveniens justè retinetur, nisi ut numero sequenti limitat fortè Dominus mandet, ut vendat quanti intra latitudinem pretij justij potest, tunc enim moralem debet priùs adhibere diligentiam ad pretium majus acquirendum, post hanc adhibitam si non reperitur volens solvere ultra quinquaginta tunc demum potest sui juris facere: Lugo citatus subsumit, atqui dans rem vendendam pro quinquaginta florenis, si aliud non exprimit, semper implicitè mandat, ut vendat majore pretio justo quanto potest, determinatio enim pretij non est signum, quod sit absolutè isto contentus, sed ideo taxavit, ne infra hoc, secùs ne supra distrahatur, siquidem quisque istorum titulum, Titulo, vel Officij, vel Mercedis, vel spontanæ Promissionis se obligat ad mediocrem saltem diligentiam.

Nihilominus P. Rosmer in *Opus. de jure fol. 429* ex Angelo V. *Emptio n. 18.* docet tutè posse retineri excessum supra taxatum (maximè si adhibeat diligentiam extraordinariam, vel suo nomine rem emat taxato pretio vel ut propriam vendat) quia stipendium datur, ut inveniat Emptor pro pretio taxato à Domino, favet apertè Haunold, *tract. 10. num. 1067.* credo inquit, quod Dominus velit esse contentus æstimatione.

H h 3

Re-

Respondeo ad quaestionem me omnia approbare exceptâ hâc ultimâ doctrinâ, quam si singularis circumstantia aliqua practicandam prudenter suaserit, poterit Confessarius se ei accommodare, utpote

non improbabili praesertim dum poenitens non est in mala moraliter fide sine spe praefuturæ monitionis, ut si ob paupertatem non possit reddere, aut non agatur de magna quantitate.

§. XVI.

An fas sit vendere quid pro quo? quid si emas à fure vestem cui sunt insuti aurei à venditore ignorati? An pondus, aut mensura aliquando possit justè à venditore imminui, aut merci bona admisceri deterior?

246. **Q**uaeres primò an fas sit vendere quid pro quo æque bonum, ut si pharmacopola carens specie à medico praescripta subroget aliam? Secundò an Mercator poscenti vinum Austriacum citra gravem injustitiam possit Styriacum æque bonum obtrudere? Tertio an praxis sit licita conscientium ex melle, & aromatibus liquorum colore, & sapore vino hispanico simillimum, ac pro hoc vendere?

Respondeo ad primum affirmativè, quando species subrogata certo medicorum judicio est æque aut ferè æque bona ad finem intentum, non enim nocet saltem graviter Lugo *Disput. 26. n. 124.* ex communi contra Medina secùs si non est certo æque utilis, nisi certum sit damnum grave nullum imminere.

Respondeo ad secundum affirmativè, quia ut inquit Lugo in simili hac diversitas in substantia est physica, secùs

moralis relatè ad finem substantialiter intentum, hanc sententiam sequitur in foro conscientia etiam Lessius *Lib. 2. c. 21. n. 85.* at de jure positivo proinde in foro externo est venditio irrita, quia est error in corpore, seu in substantia *L. venditionibus ff. de contrahend. Empt.* loquente de eo, qui putat se emere fœnum Tusculanum, & emit furnianum, ita Wadingus *Disput. 7. dub. 9. §. 2.*

Respondeo ad tertium negativè cum citato Wadingo, si petitur par pretium, quia est diversitas substantialis non solum physica, sed etiam moralis ad finem ab Emptore intentum, licet enim talis liquor calefaciat detque vigorem, nunquam tamen habet proprietatem vini naturalis, neque omnes hujus effectus praesertim in medicinis, in quibus est longè alius usus vni, quàm si & itij. Secundò quia vini pretium crescit etiam ab extrin-

secò,

seco, neque quod tam remotè cum periculo & magnis sumptibus adferatur.

Nihilominus si vinum speciali industria deducatur ad præstantiam hispanici posse tale tali pretio vendi fateretur cit. P. Rosmer fol. 300.

247. Quæres quartò Emis à fure vestem, à milite Ephippium, à vicino domum, in hac reperis thesaurum, in Ephippio & veste aureos, intutos, suntne tui aurei & thesaurus?

Respondeo quando in re Empta continetur alterum penitus ignotum, ut in agro, vel muro thesaurus, unio in pisce, hoc incognitum sit primi occupantis, nisi aliter jus disponat, prout disponit de thesauro.

Respondeo secundò, quando res Empta continet aliud absconditum à legitimo tunc rei Emptæ Domino, cui furto, aut vi res continens scilicet vestis aut Ephippium aufertur, qui est hujus Dominus, est etiam Dominus rei latentis: sic aurei spectant ad insuentem eos suæ vestis, &c. consequenter huic restituendi sunt. Si vestis, aut Ephippium fuit hostis, adversus quem justè bellatur, secundum Lessium miles occupans vestem non fit Dominus latentis aurei defectu scientiæ fundante defectum animi occupandi, ac faciendi rem suam, quod approbat Lugo *Disput. 6. num. 130.* quando miles intendit occupare solum vestem, secùs si intendat occupare quidquid ibi est, quare secundum Lessium, dum ignoratur Dominus vestis, &c. aurum latens reputatur inter bona incerta, proinde probabiliter sit primi occupantis.

248. Quæres quintò an quando pretium Legale, seu à Magistratu taxatum est manifestè injustum, venditor ut se servet

indemnè licitè defraudet in pondere, aut mensura, aut rebus notabiliter melioribus immisceat deteriores, ut reducat ad æqualitatem valoris cum rebus ab alijs vendi solitis?

Respondeo ad primùm affirmativè cum Lugo *num. 125.* dummodo pondus imminutum, & mensura æquet pretium: quia sic nulla est inæqualitas inter pretium & mercem. Hinc

Respondeo ad secundùm affirmativè, quia pretium taxatum procedit de mercibus ordinatiæ bonitatis, ergo si notabiliter tux sint meliores potes attolere pretium servatâ æqualitate. Unde si tuum triticum venale, est purum, alienum communiter notabiliter mixtum, potes admiscere aliud granum, ac reducere ad æqualitatem cum communi tritico, vino valdè generoso affundere deterius tantum, quando reducit ad æqualem bonitatem cum aliorum vino, Lugo *num. 68. Less. n. 83.* contra Salas, &c.

An vino valeat aqua licitè admisceri in tali casu, magis dubitatur. Plures nobiscum proximè consentientes hic contradicunt, ut Tambur. *Lib. 9. de contract. tract. 5.* fusè & communiter alij, quibus adhæret Lugo, quando vinum habet Legale pretium, quia, inquit, taxatur purum, non lymphatum vinum; dissentit verò, si pretium est vulgare, & mixtio non est noxia, sed redigit vinum spirituosius ad paritatem cum alio bonitatem. Respondeo cum distinctione, nempe negativè dum vinum venditur pro conservatione, affirmativè si emitur ad usus quotidianos, cit. Less. quia in primò casu exponitur periculo corruptionis, in secundo etsi non sit purum vinum, est tamen simpliciter tale, aliàs non esset consecrabile;

bile; taxatur autem non purum, sed simpliciter tale, ut patet in vindemia facta pluvio tempore, quale vinum constat non esse purum, & tamen venditur taxato pretio,

Nec illud hic negligendum est ex Laym. &c. quod quando vinum est nimis meracum, aut rigidum Emptoribus, posse affusione aquæ mitigari, quantum

necesse est, ut evadat suave, & amatum, ne anopolæ necessitentur cum damno educillare vili pretio, monet tamen tantum esse imminuendum de pretio, quantum aquæ est admixtum, quia supponitur non esse melius vino alio, sed solum aqua admixta corrigit ejus asperitatem, ac inamœnitatem.

§. XVII.

De Monopolijs.

249. **M**onopolium propriè est existens penes unum tantum aliquem certas merces vendens potestas: de eo est titulus *§. 9. in lib. 4. Codicis.* Id exercens Monopola vocatur. Porro unitas potestatis vendendi dupliciter potest accidere. Primò ex Principis Privilegio uni soli, aut pluribus determinatis concedentis potestatem certas merces, tabacum, salem &c. comparandi, vel vendendi. Secundò ex unitate conspirationis idque quadrupliciter. Primò quando mercatores inter se conspirant de vendendis rebus determinato pretio. Secundò Emptores de non dando pretio, nisi certo. Tertiò, quando quis, aut plures Coemunt omnes, aut potiores merces, ut eas postea soli magno pretio vendant. Quartò quando aliqui impediunt accessum venditorum ut Emptas ab his merces aut ex suis prædijs desumptas carius vendant cum damno eumentium.

Dico primò Princeps ex causa justa potest vendere privilegium certis merca-

toribus, quibus solis liceat aliquod genus mercium vendere dummodo provideat, ne pretium nimis excessivum taxetur à mercatoribus. Est communior cum Lugo *Disput. 26. n. 171.* contra Cajet. Solum &c. Probatum: quod tota ratio injustitiæ secundum adversarios fundetur in hoc, quod alij impediuntur mercari, & Emptores forte cogantur merces carius solvere ob paucitatem venditorum, sed totum hoc potest Princeps facere ex justa causa, nempe quando id expedit communi bono, ut habet redditus necessarios ad usus publicos, quibus caret secluso Monopolio, sic enim citra injustitiam impediuntur alij à mercatura, & alij coguntur carius solvere, alias Princeps sine injustitia non potest id facere.

250. Dico secundò probabilius non peccant contra justitiam commutativam mercatores conspirantes ad non vendendum merces infra justum pretium rigorosum, Lugo *n. 172.* Molin. *D. 345.* Less. contra Layman *Lib. 3. tit. 4. c. 17. n. 41.*

Alendo

Mendo in Epitome *Verb. Monopol. n. 1.* &c. probatur: quod quis sine inito Consilio potest justè facere, eidem justè suaderi potest, ut faciat, sed quisquis mercator sine inito Consilio potest justè non vendere, nisi pretio summo, ergo etiam alij mercatores justè eidem suadere possunt, ut non vendat, nisi pretio summo major patet inductione: unde negatur, quod Respublica habeat jus, ne mercatores sic conspirent in damnum privatorum vilius comparaturorum sine conspiratione.

Dixi contra *justitiam commutativam*, quia secluso Privilegio conspiratio est contra justitiam legalem, *L. unic. Cod. de monopol.* ab Imperatore Zenone lata sub pœna confiscationis bonorum & exilijs, ne medijs iniquis emptores adigantur ad summum pretium.

Nihilominus plerique cum Lugo *num. 175.* conspirantes damnant peccati mortalis contra charitatem: quia, inquit, charitas te obligat, ut non dissuadeas donationem v. g. Eleemosynæ, ut interea valeas carius triticum tuum vendere, ergo etiam licet possis pretio summo licite vendere, agis tamen contra charitatem suadendo alijs, ne vendant pretio medio, ut possis vendere summo. At Dicat: *L. 2. tract. 9. Disput. 3. n. 147.* negat: quia charitas non obligat cum gravi suo incommodo avertere aliorum grave malum, aliàs etiam secluso conventionem mercator non posset licite vendere summo justo pretio, quia idem re ipsa malum sentiunt pauperes Emptores.

Respondeo consulendam esse sententiam Lugo oppositam tamen non auderem damnare. Ex his

Infero etiam Emptores conspire

citra injustitiam de non dando pro mercibus, nisi pretio justo infimo ob rationem conclusionis, unde si venditores conspirantes non peccant contra charitatem, etiam non peccant Emptores.

251. Dico tertio: si quis, aut plures omnes certas merces v. g. totum, aut ferè totum frumentum in messe coëmant animo postea summo justo pretio distrahendi non agere contra justitiam, Haulnold, *tract. 10. n. 278.* Less. Molin. Lugo *n. 177.* contra Navarr. Tol. Salas, &c.

Probatur nullus pretio justo emens, aut vendens peccat contra justitiam, hoc fit hic, deditque hujus exemplum Josephus in Ægypto coëmens frumentum nullâ vi, aut fraude interveniente.

Dico quarto injustum est Monopolium obligans ad restituendum, quando vi aut dolo impediuntur alij ad merces advehendas, ut tales Monopolæ suas carius vendant, Lugo *n. 179.* & passim Theologi. Probatur: quisque habet jus strictum, ne vi, dolo, aut metu impediatur à bono justè consequibili, sed lucrum mediocre, quod alij Mercatores possunt habere, & benignum pretium, quo republica posset merces emere, est bonum justè consequibile, ergo.

Infero cum salmanticensibus, Rectores Urbium illicite impedire accessum aliunde frumenti, vini, aliarumque rerum ad victum necessariorum, ut ipsi similes merces vendant, nisi per accessum externorum Provinciales non possunt res suas pretio æquo vendere, hoc enim foret præjudiciosum bono communi Provincialium: proinde tunc possunt externi arceri, donec Provinciales commodè res suas vendant.

§. XVIII.

An contractus ex Metu initus transferat Dominium?

252. **M**etus est actus voluntatis fugiens malum imminens, nullus autem actus voluntatis potest esse etiam secundum quid involuntarius, quia voluntas omnem efficit iuxta naturalem suam inclinationem; volitio enim electiva v. g. projectionis mercium ex Metu seu fuga naufragij caret omni omnino involuntario, quia ejectio tunc est omnino bona, ac conformis naturali inclinationi servandi vitam. Quare, dum agitur de electione alicujus operis ad vitandum malum futurum, quæstio procedit de actione electiva externa, utrum v. g. contractus ex Metu à contrahente, aut alio tertio incusso initus sit voluntarius voluntario sufficiente ad valorem contractus, vel verò sit involuntarius, ac irritus aut saltem irritabilis.

Certum est talem actionem externam ut hic contractum non posse esse absolutè, & efficaciter involuntarium, aliàs non poneretur à contrahente, sed secundum quid, non quod malum imminens, aut hujus metus per se, ac immediate influat in voluntatem, ut præmissum est, sed tantum per accidens, quatenus malum mediante metu, seu fugâ sui causat electionem operis externi, scilicet contractus velut medij necessarij ad evadendum imminens malum, quod opus externum, quia per alium voluntatis actum concomitantem displicet ineffaciter, sive displicet

inefficaci absolutâ eidem voluntati ineffaciter displicet idem opus externum, mediante dictâ displicentiâ (etsi hæc non displiceat voluntati utpote perfectè voluntaria) seu fit secundum quid involuntarium.

Metus dividitur in gravem, & levem; quando malum imminens est leve, id est, non percellens hominem fortem, & constantem, dicitur levis, si aurem percellat fortem, id est, difficulter excuti potest, seu superari pensatâ personæ aliàs constantis conditione, dicitur gravis, & cadere in virum constantem.

Incutitur autem metus, vel ab intrinseco (id est à causa naturali necessaria, sive ea sit metuenti intrinseca, ut morbus, sive extrinseca, ut naufragium, pestis, &c. vel ab extrinseco, nempe à causa libera cogente, qualis est homo, qui si sit superior, ut Dominus, Maritus, Pater, Prælati Proprius, metus à tali incussus dicitur reverentialis, ex eo, quod incutiat ab his, quos revereri debemus.

Unde quando quæritur, an metus reverentialis sit gravis, ac contractus ex illo initus irritet, quæritur de incusso à superiore, qui sit causa adæquata actionis nostræ externæ v. g. contractus matrimonialis, Professionis Religiosæ, &c. quæ actio nunc eligitur ut medium ad evitandum malum nobis à superioribus imminens

nens quo casu etsi sit actio v. g. Professio mediante electione simpliciter voluntaria, est tamen secundum quid etiam involuntaria, per concomitantem aliam actum voluntatis, per quem inefficaciter displicet eadem Professio.

Ut autem sit metus gravis requiritur primò, ut malum imminens sit grave absolute, vel respectivè. Secundò ut metum patiens prudenter credat malum illud sibi imminere. Tertio ut metum incutiens sit potens exequi minas, & insuper sit solitus exequi, in dubio autem an minans sit solitus exequi, aut executurus sit, minans potens exequi censendus est incurere metum justum, Sanch. *L. 4. de matrim. Disput. 6. num. 22.* non est enim æquum se se periculo exponere. Quarto ut metum patiens nequeat facilè declinare malum v. g. imploratione Auxilij, vel Consilij, &c. Sanch. *Disput. 1. num. 23.*

Hæc procedunt etiam de metu reverentiali gravi: quia licet hic secundum se consideratus verius non cadat in virum constantem, Sanch. cit. *Disput. 6. n. 7.* cadit tamen ut conjunctus continuæ aut diurnæ vultûs E. g. parentum asperitatis, aut rigidæ tractationi, aut gravi exprobrationi, quæ prudenter timetur, Sanch. *num. 14.* uti etiam preces importunæ, id est, instantissimæ, seu sæpius à superiore repetitæ, Sanchez *Disput. 7. num. 7.*

Quando metus ab extrinseco incutitur licitè, seu justè prout fit, quando incutitur ab habente jus incutiendi, dicitur Theologicè justus. Est autem Theologicè injustus, quando incutitur injustè, seu à non habente jus incutiendi. His præmissis,

253. Dico primò nullus metus etiam injustus levis à quocunque incussus ad extorquendum contractum irritat ullum contractum jure naturali aut positivo, neque hoc jure conceditur rescissio ad evitandas lites, ut tradit P. Wiest. *in 1. Decret. ad Tit. 40. num. 24.* cum posterioribus ex utroque jure, èstque verius in foro etiam interno conscientie esse omnes firmos, Pontius *lib. 4. de matrim. c. 10. num. 5.* contra Molin. *Disput. 267. n. 5.* Sanch. Wiest. *num. 26.*

Probatur irritatio contractus est grave malum Reipublicæ, ergo nequit irritari propter malum leve, aliter evitabile quàm celebratione contractûs, potest autem aliter evitari, nempe per contemptum metûs antecedenter ad contractum, ergo hujus celebratio non est medium necessarium ad evitandum contractum.

Dices cum Adversarijs contrahens patitur injuriam etsi levem, ergo non tenetur promissis præstare, & alter tenetur accepta restituere. Respondeo pati, sed facile vitabilem contemptu metûs proinde sibi imputet, si non contempsit.

254. Dico secundò metum gravem injustum à contrahente ad extorquendum contractum natura sua rescindibilem incussum regulariter validum esse, rescissione tamen obnoxium, Sanch. *Disp. 8. n. 4.* Lugo *Disput. 22. n. 115.* & alij contra Molin. *Disp. 267. §. 326. §. 30.* indiscriminatim volentes omnes esse ipso jure invalidos sic extortos contractus. Probatur: quod ubi est voluntarius consensus in substantiam contractûs, nulla sit efficax ratio dicendi eum esse invalidum, nisi jus clare eum annullat, sed duo prima habentur hic, uti est clarum, nec ullum jus clarè annullat, non naturale ut

per se patet, non etiam positivum, cui innituntur Adversarij, nam *Lex Prima Cod. de rescind. vendit. & L. qui in aliena §. 7. ff. de acquirend. heredit.* intelligendæ sunt, quod metu gesta sint irrita, & nullius momenti quoad effectum, cum enim obnoxia sint rescissioni, ideo carent firmitate. Deinde *cit. §. 7.* habens aditionem hæreditatis pro invalida verum dicit propter fictum consensum, quem adiens clam coram alijs prodidit ut notat Zoës, cum Glos.

Confirmatur hæc expositio, quod pro parte nostra stent clariora jura, ut *L. fin Cod. de his, qua vi: venditiones inquit, donationes, transactiones, qua per potentiam extorta sunt, precipimus infirmari. & Cap. 2. de his, qua vi: ubi generaliter habetur, qua metu vel vi sunt, de jure debent in irritum revocari, nempe si metum passus petat, huic enim intendunt favere leges.*

Adhuc objicies Primò metus est contrarius consensui spontaneo, hic autem requiritur ad valorem contractus. Secundò habet aliquando annexum errorem, vel ignorantiam, ut dum clam aut à multitudine incutitur patiens ignorat à quo. Tertio metum incutiens infert alteri injuriam, ergo hujus consensus nequit obligare erga erga injuriantem, aliàs hic commodum haberet ex injuria contra naturalem inclinationem. Quarto usurarius non fit usurarum Dominus, quia titulus est injustus, ergo etiam metum incutiens non fit Dominus rei traditæ ob tituli injustitiam: aliàs si fieret Dominus in Dominio præferretur antiquioribus creditoribus, aut privilegiatis.

Respondeo ad Primum metum non simpliciter sed secundum quid contrariari

consensui libero per n. 252. Ad secundum ille error non tollit notitiam nec consensum in substantiam. Ad tertium nego consequentiam, ad probationem dico: exiguum inde referre lucrum, quia aut nondum implevit contractum injuriatus vel implevit? Si Primum, potest excipere repellendo petentem, ut impleatur; si secundum potest petere restitutionem in integrum, seu rescissionem contractus.

Ad quartum Molina & Lessius concedunt antecedens: quia usuras solvens non intendit eas donare, sed ex debito solvere, ergo cum nullum sit debitum, nullum jus transfertur; Lugo verò cum S. Thoma *opuscul. 73. de usuris Cap. 19.* negat antecedens. Hæc sententia est conformior principijs de contractibus ex metu, utrobique enim deest titulus justus in accipiente; nihilominus si est voluntas transferendi Dominium, transfertur, revocabiliter tamen, quæ voluntas ex parte dantis est justa causa, quatenus jure sufficit ad translationem, eâ deficiente certum est non transferri, prior tamen sententia est conformior meis principijs de Actibus humanis n. 60.

255. Dico tertio etiam contractus naturâ suâ irrefcindibiles, ut matrimonium, & Professio initi ex metu injusto à quocunque incusso ex fine contrahendi non sunt jure naturæ irriti, jure tamen positivo sunt ipso facto annullati.

Probatur prima pars cum Sanch. *lib. 4. de matrim. Disput. 8. n. 4.* Lugo *cit. cum innumeris Canonistis contra Molin. Disp. 267. & 326. n. 14.* Haunold. *tr. 8. n. 106. &c.* quia ex nullo capite jus naturale eos irritat, non defectu libertatis, hanc enim non tolli patet in peccantibus

tibus ex metu gravi iniustus: non gravis injuria, quam patitur contrahens, quia hac iniustitia non impedit, quo minus contractus sit simpliciter liber, ut patet in contractibus naturam rescindibilibus, imò etiam in irrescindibilibus ex metu levi iniusto factis, quorum valori non obstat iniustitia etiam secundum Haunold. & Adversarios plerosque. Nec est disparitas sufficiens, quod dicat metum levem potuisse contemni, licet enim ita sit, attamen dum non contemnitur, sed ex illo fit contractus, adhuc contrahens patitur injuriam.

Probatur pars secunda de matrimonio ex cap. cum locum 14. & cap. veniens is de matrim. & sponsal. De professione verò Religiosa expressum est in Cap. 1. de his qua vi.

Objicies contra primam partem conclusionis cum Haunoldo, natura eam debilitatem indidit contractibus, quæ est necessaria, ut passus metum non cogatur iniustus pati damnum, sed contractuum indissolubilium nullitas est necessaria; nam si à principio valerent, cum nequeant dissolvi, passus metum cogeretur pati damnum: nempe contractum, ergo.

Secundò ex iniustitia nequit oriri iustitia, sed si jure naturæ contractus ex metu iniusto gravi iniustus forent firmi ex iniustitia oriretur iustitia v.g. Matrimonium ex iustitia obligaret.

Respondèo ad primum contractibus celebratis à simpliciter invito natura indidit debilitatem necessariam nempe nullitatem, ut invitè eos celebrans non patitur damnum, in nostro autem casu non celebrantur à non simpliciter, sed secundum quid, ac in efficaciter invito.

Ad secundum Ex iniustitia formaliter, & immediatè nequit generari iustitia, potest tamen iniustitia præsupponi ex parte metum incutientis, metu concepto ex parte contrahentis consequitur ex parte ejusdem patientis metum consensus simpliciter liber per n. 252. Ex consensu libero oritur valor contractus obligantis ex iustitia. Instantia est, quam etiam Adversarij communiter concedunt in Jurejuramento injuriose extorto à latrone de danda pecunia, quod ajunt valere per cap. si verò, de jure jurando.

256. Dicò quartò metus iniuste incussus à tertio ex alio fine quam ad extorquendum contractum, hunc non irritat, nec reddit obnoxium rescissioni, unde contractus etiam naturam suam indissolubiles, ut Matrimonium & professio validi sunt, ita Sanch. Disp. 12. à n. 11. Haunold. n. 117. contra Lugo à n. 175. Wiestner n. 35. Volunt hi, quod E. g. Petrus deprehensus à Patre Fornicari cum filia, Pater vult eum occidere, ut evadat mortem, sponte se offert ad Matrimonium cum filia non oblatum à Patre ut medium evadendi mortem, volunt inquam, quod hoc Matrimonium sit irritum, reliqui verò contractus ex edicto Pratoris rescindi possint. Contra hos ergo probatur conclusio, quod in hoc casu nullo jure, sive naturali siveposito Matrimonium sit invalidum, ergo etiam alij contractus ex simili metu facti sunt irrevocabiliter validi. Antecedens probatur: non positivo: nam Cap. 1. de his, qua vi metusque causa sunt, adductum à P. Wiestner expressè dicit, quod milites mortem sunt minati scemina, nisi profiteatur in Monasterio, er-

go metus injustus fuit incussus ex fine extorquendi professionem, proinde non est mirum, quod Pontifex declaret non esse Professam, si constiterit de metu: non etiam dictum Matrimonium est invalidum jure naturali, quia natura potius in similibus circumstantiis vult valere, quam non valere Matrimonium, aliàs non esset possibile aliud medium evadendi malum gravius, nempe mortem. Confirmatur: si Matrimonium foter nullum jure naturali, hæc nullitas fundaretur vel in defectu libertatis contrahentium, vel in injuria, quam innocens patitur; non Primum: quia non tollit plenum usum rationis; non secundum, quia nullus contrahentium est alteri injuriosus, sed Tertius, qui tenetur ad reparandum damnum, proinde procurare, si potest, ut metum non passus consentiat rescissioni optatæ à passo metum, quando contractus potest annullari.

257. Dico quintò nullus contractus, sive is sit naturâ suâ rescindibilis, sive irrescindibilis initus ex metu gravi ab intrinseco, aut ab extrinseco justè incusso ad extorquendum contractum, irritat hunc, nec reddit obnoxium rescissioni, Lugo *n.* 156. & plerique alijs contra paucos quoad rescindibiles, contra multos verò Juristas quoad irrescindibiles contractus ex metu ab intrinseco incusso.

Probatum quod eligitur absque injuria ab ullo illata, illud nullâ lege est irritum, aut rescindibile, ut per se pa-

ret & ex *L. si mulier 21. ff. de eo quod metûs causa*, ubi donatio ex justo servitutis metu facta à liberta valet, sed in casu conclusionis homo propriâ voluntate liberâ eligit contractum ad declinandum malum imminens sine injuria ab illo illata, ergo.

Hinc valet Matrimonium cum puella, ad quod ob ejus deflorationem inendam quis cogitur à judice Ecclesiastico, aut à puellæ parente minanti defloratori accusationem, secûs si minaretur mortem: quia hanc nullus privatus justè minari potest Sanch. *L. 4. si matrimon. Disp. 9. n. 9.* justè accipis pecuniam à fure extortam minando accusationem, nisi dederit: quia justè potes eum accusare, Gobat *Theol. Experiment. tract. 10. n. 130.*

An autem minans accusationem ex causa justa animo simulato, id est, sine intentione accusandi inear contractum firmum vel rescindendum cum onere restituendi? sunt qui affirmant rescindendum non nomine metûs, utpote justi, sed ratione injusti doli sibi in ficto animo accusandi, Ita Haunold. *tract. 1. n. 122.* Lugo, *n. 167.* Molin. *D. 514.* sed negativa Sententia probabilis est: quia falsum est delum hunc esse injuriosum, eo quod malum simulate intentatum minitari ac inferri jure potuerit, ergo contractus est firmus Wiest. *n. 39.* ex *Leib. lib. 2. c. 17. n. 42.* cit. Sanch. Palao.

§. XIX.

An contractus solennitate juris destituti sint in utroque Foro irriti?

258. **N**egant plurimi de foro conscientiae apud Lugo *Disp. 22. n. 249.* non pauciores affirmant invaliditatem, etiam in dicto foro apud eundem, quibus subscribunt Vasq. *de testam. c. 3. dub. 1. n. 4. & 1. 2. D. 164. n. 36.* Less. Molin. *D. 81. &c.* ex communi Canonistarum, Julio Claro, & Jafone excipientes testamentum etiam ad causas profanas, quod, dum certo constat de voluntate testatoris, testamentum sine juris positivi solennitate factum pariat obligationem naturalem, sed nequit hanc parere, nisi valeat, ergo valet; de cæteris sentiant cum affirmativa,

Dico primò probabiliorem esse sententiam affirmativam, estque conformior nostris principijs ex quibus sic probatur, quando potestas agendi est adstricta ad certum modum, & formam præscriptam, sine ea actus celebratus est invalidus etiam in foro conscientiae per *n. 42.* idque firmatur ex utroque jure: Primò Canonico irritante etiam in foro interno Matrimonia clandestina, id est, carentia præsentiae Parochi, & testibus à Tridentino præscriptis. Secundò ex civili invalidante ipso facto contractus pupillorum de rebus immobilibus non solennes, sed dum jura requirunt solennitatem ad contractus;

potestatem contrahendi restringunt ad solennitatem, ergo contractus sine ea etiam in foro conscientiae sunt invalidi, nisi constet aliunde, quod jura solùm intendunt actus illicitem, secùs nullitatem: ex hoc capite Matrimonium sine proclamationibus est solùm illicitum, quia hæ non spectant ad substantialem sed accidentalem solennitatem.

Infero primò probabilius esse quod Testamentum non privilegiatum minus solenne in foro conscientiae sit nullum, ita Doctores sententiae relatæ affirmativæ contra Molinam, Lessium, Wadingum &c. Confirmatur: ex *L. hac consultissima 21. Cod. de testamentis*, quæ post præscriptas solennitates pro testamento perfecto sic concludit: *Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti (nisi inter liberos suos utriusque sexus habeatur) non volumus, si verò hujusmodi voluntate liberis sit admixta alia persona extranea, certum est eam voluntatem defuncti quantum ad illam duntaxat admixtam personam pro nullo haberi, sed liberis accrescere.*

Infero secundò hæredem ab intestato succedere in hæreditatem bonorum. in quibus aliquis institutus est hæres ex causa non pia in testamento minus solen-

ni non privilegiato, quia perinde se habet, ac si decessisset intestatus.

Infero tertio heredem distinctum à causa pia, institutum minus solenniter teneri in conscientia hereditatem extradere succedenti ab intestato, uti & Legatarius legatum. Unde etiam sic institutus non potest vi talis testamenti uti occultâ compensatione ex relictis à defuncto bonis. His ut probabilioribus non obstantibus.

259. Dico secundò contractus naturâ suâ rescindibiles bonâ fide initos sine solennitate à jure positivo præscripta in foro conscientiæ valere, proinde res sic abalienatas E. g. res Emptas Ecclesiasticas sine formâ à jure canonico præscripta retineri posse, donec declaretur nullitas, ita P. Wiestner in *tertium decretalium ad titulum 13. de rebus Ecclesiæ alienandis vel non, num. 92.* Citans Panormitanum, Sylvestrum, Navarrum. Et idem in *primum Decretal. ad Tit. 6. de electione & electi potestate à num. 191.* Sustinet in foro conscientiæ Prælaturam, ad quam quis fide bonâ electus est, non teneri dimittere, etsi laboret electio defectu solennitatis, donec declaretur invaliditas, & præter allegatos adjicit Laym. *questionum Canoniarum q. 81.* cum alijs. Probat: spectato jure naturali, & divino ejusmodi contractus pariunt obligationem naturalem, proinde valent, ergo licet careant solennitate juris positivi habendi sunt pro validis in foro interno, nisi aliunde etiam constet in hoc foro esse irritatos ex Canonum verbis, aut circumstantijs, uti constat de electione Simoniacâ. *Cap. Matthæus 23. de Simonia,* quamdiu autem est dubia pro foro interno irritatio, interpretatio benignior est

preferenda, consequenter quæ minus onus, & obligationem subditis imponit, juxta Regulam in *obscuris minimum est sequendum*: item contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda, apertè autem exprimeretur nullitas aliqua ex sequentibus clausulis, ut si actus pronuntietur irritus absque alia declaratione vel nulla declaratione secuta, vel ut *jis jus nullum acquiratur*, vel ut *quod obtentum est, non valeat retineri*, vel ut *etiam in foro anima non suffragetur*, cit. postremo loco Wiestner *num. 193.*

Confirmatur primò solutione argumentorum oppositæ sententiæ numero priori relatæ. Primò non valet argumentum à matrimonio clandestino, quia jus Trident. contrahentes inhabilitat ad sic contrahendum. Secundò quod hic contractus semel validus irritari non possit, ergo necesse est esse in foro interno nullum, dum caret formâ præscriptâ; ex hoc capite Religiosa Professio destituta solennitate non obligat in conscientia.

Arguunt secundò, quod actibus solennitate juris destitutis jus resistat; sed actus quibus jus resistit non obligant naturaliter, seu in conscientia. *Resp.* Ut actus naturaliter non obliget, cui jus resistit, debet esse aut talis, qui semel gestus nequeat natura sua irritari, vel jus debeat exprimere, quod resistat etiam pro foro interno.

Arguunt tertio, quod actus pro foro interno etiam sit nullus ob defectum potestatis agendi, sed nisi fiat cum formâ à jure præscripta deficit potestas agendi, cum restricta sit, quod est fundamentum potissimum nostræ sententiæ in conclusione prima.

Re-

Respondeo cum Wadingo *num. 2.* hęc duo esse separabilia actus sine solennitate debita gestus est nullus, potestas agendi est nulla; nego quod forma prescripta afficiat potestatem agendi, cęmque reddat nullam, sed afficit actum ab ea gestum, reddıtque nullum, non pro utroque foro, sed pro externo.

Arguunt quartò, quod solennitates à jure requisitę ad valorem contractuum E. g. electionis, alienationis fundentur in periculo multarum fraudum, & incommodorum, quę ratio, quia semper manet genericę vera, idcirco etsi in casu particulari absit fraus & nullum damnum immineat, adhuc actus censendus est in foro interno nullus,

Resp. Admitto manere periculum, & ad hoc evitandum solennitates constitutas, sed nego necessario eas concernere etiam forum internum, nisi jus apertius exprimat. Pręterea si fuerit detectus defectus, sufficienter occurri potest periculo ex officio, & ad instantiam declarando nullitatem contractus, &c. & cum ut Pręlatus habeat jurisdictionem spiritualem ordinariam jure naturali plus non requiritur, quęm ut adsint substantialia actus, qualia hic adsunt, ei reipsa attribuitur, sicut tribuitur, dum communi errore habetur pro Pręlato, argument. *L. Barbarius 3. §. de Officio Pratoris.* Ex his.

Infero primò testaments, & legata etiam non pia carentia solennitate esse valida, seclusa fraude in foro conscientię, quam sententiam esse practicę tutam passim indicant Doctores, ac inter cęteros Haunoldus.

Infero secundò heredem sic institutum & legatarium non teneri hereditatem, & legatum reddere, donec repe-

tatur civili conditione indebiti, hoc est, tanquam res civiliter indebita, Wadingus *num. 6.* qui ulterius infert ex communiore Theologorum heredem ab intestato peccare mortaliter petentem sibi per Judicem restitui hereditatem, quando ei certo constat voluntas testatoris scripta in testamento minus solenni. Unde negatur ab his, quod jura quę invalidant testaments minus solennia agant de casu, in quo heredi ab intestato est certa voluntas testatoris, nec posse Judicem adjudicare heredi ab intestato hereditatem, saltem quando ex confessione partis est Judex certus, & si heredi scripto auferret, posset hic uti occulta compensatione.

Illatio hęc quatenus damnat peccati mortalis heredem ab intestato petentem sibi adjudicari hereditatem, ac Judicem adjudicantem, merito reprobatur à Cardenas Crystis Theologicę *Disput. 16. num. 184.* quando scripto heredi, ac Judici proponitur, ut mese probabilis sententia stans pro valore testamenti, quia probabilitas debiti nequit pręvalere contra jus certum possessionis heredis ab intestato, quando huic prius fuit adjudicata possessio. Unde subdit, quod Doctores approbantes occultam compensationem factam ab herede non solenniter scripto judicent suam sententiam ex principijs intrinsecis esse moraliter certam, ubi constat de voluntate testatoris: sic ait L. sius, eo casu clarę patere mentem Legislatorum non fuisse in foro conscientię irritare testaments, & Molin, *Disput. 21.* dicit apertę constare, quod solennitas solùm exigatur in ultimis voluntatibus ut testamentum sumptum pro instrumento non faciat fidem in foro externo, non verò ut in se non habeat vim contractus transferendi

rendi Dominium, *Ly clarè*, & *ly aperte* certitudinem indicant.

Infero tertio si defunctus hæredis fidei commisit, ut aliquid restituat, vel solvat, licet tale fidei commissum non sit factum sollemniter, debet solvi, si modo hæres fateatur id fidei suæ commissum esse, in dubio autem potest ei deferri iuramentum, quod si acceptare nolit, pro confesso habetur *L. questionem fin. cod. de fideicommissis Lugo Disp. 22. num. 57. contra Sanch. lib. 4. Consil. cap. 1. dub. 14. num. 15.* existimantem non obligari in conscientia solvere commissum nisi defuncto promiserit. Ratio autem Lugo est: quod hæres representet personam defuncti, ergo perinde est, siue ipse, siue defunctus fateatur, unde citatum jus, eum, qui recusat implere voluntatem defuncti perditum vocat.

Infero quarto testamenta ad pias causas, ac privilegiata, ut inter liberos, &c. valeat secundum omnes, etsi careant sollemnitate. Item ex recepta sententia apud Doctores primæ conclusionis Legata pia relicta in testamento pio minus sollemni ad causas profanas valent, unde cum testamentum pium etiam non solenne valeat, sequitur, quod hoc revocet testamentum antierius solenne, etiam ad causas pias factum. Lugo n. 270.

Denique omnis dispositio ad causas pias valet, quæ valeret, si jus civile non obstaret, unde valet dispositio captatoria in pias causas (per eam intelligitur talis, quæ testator se in alterius voluntatem remitteret dicendo, lego ei, cui Petrus volet, vel instituo eum hæredem, quem Petrus volet) clarus §. *testamentum q. 6. num. 5.*

§. XX.

De requisitis à jure ad alienandas res Ecclesiarum?

261. **N**omine Ecclesiæ in jure Canonico *Titulo de rebus Ecclesiæ alienandis vel non*, in hac ipsi favorabili materia veniunt omnia pia loca Ecclesiastica auctoritate deputata ad pietatis, & misericordiæ opera exercenda, proinde non solæ Ecclesiæ, Capellæ, sed etiam Monasteria, & Hospitalia Episcopali auctoritate constituta, Pirhing. ad dictam Rubricam secus Hospitalia auctoritate Episcopi non constituta. Idem est de bonis sodalitatum in Collegijs Societatis JESU, ac Seminariorum in Universitati-

bus, Wadingus *Disput. 2. dub. 8. §. 4. num. 5. 6. & 7.* proinde opus non est iuris sollemnitatibus in abdicatione honorum eorum.

Nomine autem alienationis non venit sola significatio in stricto sensu, nempe translative perfecti Dominij, ut sunt donatio, venditio, permutatio, &c. sed latissime, & in sensu *legis fin. cod. de rebus alienis non alienandis* pro omni dispositione, quæ Dominium, siue directum, siue utile, vel aliud jus, siue in re, siue ad rem transfertur, proinde prohibita

hibita est etiam dispositio hypothecæ specialis, e locatio, & conductio ultra triennium, transactio, quâ hæc, aut illa res in alium transfertur, &c.

Per res sine solennitatibus à jure requisitis inalienabiles veniunt non tantum res immobiles, sed etiam mobiles pretiosæ, quæ servando, servari possunt. (quo nomine intelliguntur res, quæ ultra triennium durare consueverunt, Wiestner *ad dictam titulum num. 30.*) ut vasa aurea, torques, tapetes, ornatus auro, vel gemmis intermixti, & cætera magnæ æstimationis supellex, quæ propter materiam pretium, vel artem, vel antiquitatem singularem confert splendorem, Bibliotheca copiosa (non singuli ejus libri præsertim cum alijs utilioribus commutandi) mancipia rustica, seu servi fundo excolendo adscripti, quia censentur pars quædam fundi, greges ovium, & armenta boum: hæc enim mobilia sunt pretiosa immobilibus æquiparata.

Jura autem ut ususfructus, census annui ex re immobili provenientes, aliæque ejusmodi jura incorporalia rebus immobilibus accensentur. Jura, & actiones rerum immobilium, & mobilium pretiosarum immobilibus æquiparantur; talis enim judicatur actio, qualis est rerum, ad quam actio datur. Unde an Prælati nomine Ecclesiæ queat actione cedere, spectanda est res, ad quam illa datur, & si immobilis est, aut huic æquivalens, intervenire debet solennitas cit. Wiestner *à num. 23. ad 31.*

262. Dubitatur autem quanti oporteat esse valoris res, ut pretiosa censeatur, & an pecunia jis adnumeranda? Palao ad primum requirit valorem 100. aureorum; Denatus 30. cum Diana pag. 4.

tract. 4. Miscell. Resol. 227. Ubi refert pro hoc declarationem Congregat. Cardin. monet tamen valdè notandam esse mentem cit. Palao; Wiestner *num. 32.* vult attendendam esse consuetudinem, quæ plus indulget in una Provincia v. g. Germania, quam in alijs; plus Episcopis, quam alijs Prælati; his autem permittit calicum, aliorumque variorum aureorum, & aliorum veterum ornamentorum, etsi notabilis pretij commutationem pro novis æque bonis, ac pretiosis, utpote ferè non obnoxiam damnificationis periculo Engl *in 3. Decretal. ad Titulum 13. n. 5.*

Non refert quod Prælati sint quasi Ecclesiæ Tutores, quibus est alienatio interdita, nam Responder uterque citatus Canonista, Prælatorum munus esse perpetuum, adeoque non strictè, sed largiùs dici Tutores, consequenter majorem illis, quam his convenire potestatem & his *L. Tutor. 13. §. 2. ff. de administratione Tutorum*, non facillè permittitur modica gratuita donatio ex rebus Ecclesiæ, secùs Prælati *cap. ceterum 3. de donationibus*, imò ab his, inquit, Pirhing. *ad cit. Tit. 13.* pecunia aliquando comparari posse etiam annulos, torques, vasa argentea, atque aurea vel etiam prædium, ut benemeritis dentur.

Ad secundam partem dubitationis de pecunia triplicem refert sententiam Wiestner *à num. 33.* prima eam mobilibus non pretiosis accenset etiam comparatam ex venditione immobilium, aut deputatam Emptioni prædiorum, Wadingus *§. 1.* citans plures Jurisconsultos, quia non datur, aut accipitur, ut conservetur, sed ut in usus quotidianos expendatur. Secunda cum Azor id ipsum affirmat de pecunia

cunia collecta ex locationibus, aliisque venditis redditibus, secus pro immobilibus, aut pretiosis mobilibus comparandis, aut pro futuris necessitatibus in arca reposita. Tertia eaque verior cum Vasquez, Palao distinguit reputans inter immobilia, aut pretiosa mobilia legatam, aut donatam ex fine dicta bona comparandi, aut acceptam ex re vendita immobili (debet enim emi ea aliud bonum immobile, cum pecunia succedat in locum rei) aut ut ex ejus censu sustentetur v.g. monialis, secus pecunia jacens in cista, licet esset destinata sine voto ad comparanda immobilia.

Imò quandoque res immobilis est pretiosa censetur pro mobili non pretiosa, atque adeo ut alienetur non egere solennitate, nempe dum bonum immobile v. g. arx datur pro debito pecuniario, eaque à Prælato non sit incorporata, seu applicata Monasterij bonis stabiliter Wadingus *num. 6.* monens multum referre, in quem finem res immobilis sit donata, aut comparata, si enim fuit intentio eam perpetuo servandi, est in sua specie rei immobilis si solum ad certum tempus propter necessitatem, aut utilitatem Monasterij, manet intra naturam mobilium. Hinc res Emphyteutica ad Ecclesiam rediens potest iterum dari in Emphyteusim, nisi incorporetur Ecclesie; sola itaque applicatio facit inalienabilem, non applicatio verò alienabilem.

263. Dubitatur secundò, cum non omnes res sint sine solennitate inalienabiles, quales jus permittat alienari posse?

Respondeo primò alienari posse res mobiles non pretiosas, ut frumentum, ceteraque usu absumptibilia, vel brevi veterascentia.

Respondeo secundò res immobiles exigui valoris ex causa justa *Can. Terrulas. caus. 12. q. 2.* quæ autem censendæ sint tales multum dissentiunt Doctores; Palao conformiter dictis *num. 262.* putat illas, quæ non attingunt valorem centum aureorum, & non ferunt censum quinque aureis majorem, & ita Salernitana Curia Archi-Episcopalis practicat, Zetola *in praxi Episcopali V. alienatio §. ad sextum*; Franciscus Leo non excedentes valorem 25. ducatorum auri de Camera; Gloss. *in cit. Can. Terrulas V. exiguas* ait vocari, quæ non valent ultra 20. solidos, id est, nummos aureos. Hæc sententia est recepta in Curia Romana, proinde ab omnibus observandam tradit Corradus Pirrhus *dispensationum Apostolicarum Lib. 9. c. 1. n. 45.* sed Wiest. *num. 41.* ex Barbosa & alijs putat id definiendum arbitrio prudentis Judicis, quam sententiam satis indicat citata Gloss. non dicens absolute, sed *forte pro exigua habendam*, quæ non superat 25. aureos, ea autem, quæ lege non sunt definita Judicis arbitrio relinquuntur *L. 1. §. fin. ff. de jure deliberandi*, unde cum ex Provincijs septentrionalibus non solet à Prælati recurri ad curiam Romanam in rebus 25. aureos non excedentibus, in his arbitrio Judicis definiendum juxta facultates Ecclesie, locorum, temporum, & consuetudinem: nam res, quæ alicubi 20. alibi 80. vel 50. alibi centum aureis æstimata modica censi potest, Barbosa *de Officio Episcopi alleg. 95. num. 51.* Wadingus § 3. dicens, quod respectu unius Ecclesie aut Monasterij divitis est exiguum respectu pauperioris est multum.

Respondeo tertio etiam res damnosæ E. g. domos, quarum conservatio plus constat,

constat, quam valeat census, item possessiones, etsi non damnosæ, minus tamen utiles possunt alienari sine consensu Apostolico (non obstante juramento de consensu Apostolico requirendo in alienationibus *Cap. cum super 8. V. possessiones de rebus Ecclesiæ alienandis*) non tamen sine Consilio, & consensu Capituli, ita ex *cit. cap. 8. Wiest. num. 42. Wading. §. 3. num. 2.*

Respondeo quartò alienari posse in casu urgentis, & celeritatem exigentis necessitatem, moràmque impatientis, ut Pontificis consensus petatur, etsi enim secundum multos necessitas non efficiat contractus validos omisâ substantiali formâ, Ecclesiæ tamen prohibitio in alienandis ejus bonis noluit includi casum necessitatis, ne favor in ejusdem detrimentum verteretur, hic casus in locis, ubi ob bellicos tumultus bona destructa sunt ita, ut nullum adferant fructum, Monasteria sint incensa, Religiosi aliter nequeant ali, nisi pecuniâ in census acceptâ oppignorando bonorum partem, usum habere potest magnum, *Wadingus n. 4. §. 3. addens sub hoc casu juxta Doctores passim comprehendi redemptionem captivorum, & gravem pauperum necessitatem, cap. sicut omnino cap. aurum cap. gloria, causa 12. q. 2.*

Respondeo quintò in permutatione bonorum inter duas Ecclesias ei Prælato plenè subjectas, sufficit ad actum perficiendum vocatio eorum, qui ex usu, & statuto advocandi sunt, sic sustinentur permutationes beneficiorum cum Episcopi consensu. Patiter cum Collegiorum perfecta administratio in Societate sit penes generalem, potest cum hujus consensu Collegium unum bona sua permutare cum

bonis alterius Collegij, *Wadingus n. 5.* notans non esse id contra mentem fundatorum, quia intendunt dare Societati, ut huic res sit commoda, secus incommoda: hoc Privilegium non habet locum apud Regulates non habentes rerum omnium caput, cui perfectè subsint personæ omnes, & bona hujusmodi domiciliorum, inter quorum bona fieret permutatio: idque procedit etiam de Regularibus participantibus in Privilegijs, quia Societas potest id non ex vi privilegiorum sed ex vi suarum constitutionum, quæ non sunt alijs communes. Unde non obstat, quod multa privilegia, quæ in hac materia habuit societas per Constit. Urbani VIII. videantur sublata, non tamen concessa Generali ex vi nostri instituti, & Constitutionum nostri S. Parentis. Unde cum ex Constitutionibus habeat Generalis potestatem destruendi totum Collegium quando expedit, à fortiori potest concedere, ut bona unius Collegij vendantur alteri, aut transferantur in alterum *Wadingus de contract. D. 2. dub. 8. §. 3. n. 5. Suarez to. 4. de Relig. Lib. 2. c. 28. per totum.*

Ex his colligitur quod Juramentum de non alienando simpliciter præstitum sit intelligendum de jure illicita, & non permissâ alienatione, juramentum enim præstitum in materia juris est ad hujus terminos restringendum & secundum juris dispositionem interpretandum, ut colligitur ex *cap. ad nostram 21. & Cap. Clericus 25. de jurejurando.* Ratio est, quod jurans aliud non exprimens præsumatur se dispositioni juris conformasse, *Wiest. à n. 47.*

Posse beneficiatos licitè, & validè ultra triennium elocare sine solennitate, &

& consensu superioris fructus nomine beneficij, ist est, jus percipiendi fructus nomine beneficiatorum (secus ipsum Dominium utile) quia talis elocatio non est alienatio rei immobilis, & mobilis pretiosæ, Lym. lib. 3 tract. 4. c. 10. n. 5. negans id fas esse Prælati Regularibus; dat disparitatem, quod ibi morte elocantis beneficiati expiret elocatio, secus morte Prælati Regularis. Et Paulus secundus in sua constitutione *Abitiosa*, statuit invalidum esse ultra triennium elocationem à Regularibus factam.

264. Dubitatur tertio an præter solennitates à jure præscriptas justa, & qualis causa requiratur ad immobilium, ac pretiosorum mobilium alienationem? Respondeo affirmativè ita plerique cum Gloss. in cap. *Summam causa* 12. q. 2. quatuor autem referuntur causæ. Prima est urgens necessitas, ut si ære alieno gravata Ecclesia nequeat aliter liberari. Secunda est evidens utilitas, *can. sine exceptione* 12. q. 2. hoc est, evidenter debet apparere ac ex indubitatis prudentium judicio conjecturis esse manifestè tempore alienationis non per solam contrahentium assertionem, sed per testes aliàsque legitimas probationes. Corradus Pirrbus ait. *L. 9. c. 5. à n. 49.* Unde requiritur, ut evadat melior conditio Ecclesiæ per alienationem prout probat *Wiestner* n. 53. ex utroque jure, *Novella* 120. c. 9. *Verb. Hoc autem*; c. *cum Apostolica* 7. *Verb. ne quis* & c. *tua* 8. *de ijs quæ à Prælati: c. ad aures* 7. *de rebus Ecclesiæ alien.* ibi: *ad majorem Ecclesiæ utilitatem.*

Tertia est pietas, ut pro redemptione captivorum (non malefactorum iniremibus, aut incarceratis) necessitati-

bus Pauperum, pro ædificando templo, pro laxandis Cæmeterii spatiis ad sepulcrum fidelium, pro defensione Ecclesiæ contra Paganos, & Hæreticos, aut propagatione fidei. Quarta est rei incommoditas sive inutilitas per Responsum tertium n. 263.

265. Dubitatur quarto an alienatio rei immobilis, aut mobilis pretiosæ citra solennitatem celebrata sit ipso jure nulla etiam in foro conscientiæ, & in quibus sita sit solennitas, seu forma alienationis?

Respondeo ad primum probabilius esse nullam etiam in foro conscientiæ, probabile tamen esse oppositum. Pars secunda stabilita est n. 259. prior verò n. 258. contra Sylvestrum, Navar. &c. sustinentes etiam in foro externo valorem, quando alienatio fit ob evidentem utilitatem, quit inquirunt nullum damnum aut præjudicium tunc paritur Ecclesiæ, quod est causa unica sanctionis annullantis. Verum constat ex dictis causam finalem non fuisse damnum particularis Ecclesiæ, ob quod solennitates sunt introductæ, sed universale periculum, quæ ratio cum nunquam deficiat, ideo ultra evidentem utilitatem adhuc exiguntur solennitates, sine quibus alienatio est ipso jure nulla, *cap. sine exceptione causa* 12. q. 2. ubi Leo Papa inquit: *irritæ est Episcoporum venditio & commutatio rerum Ecclesiæ absque conniventia & subscriptione Clericorum* *Wiest.* n. 86. *juncto* n. 91. ubi tractat Emptorem ad restitutionem rei bonâ fide emptæ non teneri, donec declaretur alienationis nullitas, nisi facta sit à superiore Societatis consensu Generalis ob mox dicenda.

266. Respondeo ad secundum eam consistere in sequentibus. Primò ut præcedat cum Capitulo aut ijs, ad quos pertinet tractatus, seu consultatio, an alienatio expediat *cap. 1. de rebus Ecclesie non alienandis*. Secundò consensus majoris partis conventûs, aut eorum, quorum interest. In Religionibus proceditur diversimodè juxta varia indulta quæ consulenda: in Societate Jesu tota alienandi potestas est penes Præpositum Generalem, aut Congregationem generalem juxta Bullas Gregorit XIII. *Apostolica Sedis* &c. & alteram: *Ex debito* &c. Ex quibus constat superiores locales sine consensu generalis carere omni potentiâ alienandi, unde in eorum patentibus excipitur alienatio, proinde hujus nullitas circa consensum generalis est omnium maxima, atque omnino insanabilis, proinde major, quam sit facta à minore sine decreto judicis, quia minor habet saltem potestatem, sed ligatam. Tertiò subscriptio Capituli in alienatione stricta, ut in venditione, donatione, permutatione &c. vel Notarij pro locorum consuetudine. Quattò consensus superioris, nempe ordinarij, aut quasi ordinarij in Ecclesijs Sæcularibus & Monasterijs non exemptis (secùs Vicarij Generalis, quia interpositio authoritatis in Ecclesiasticis alienationibus exigit mandatum speciale. *Wiest. n. 72.* oppositum sentiens de Vicario Capitulari, quia ex Commissione generali solet etiam expedire ea, quæ speciali mandato egent in Episcopi-Vicario) in Exemptis autem quorum immediatus superior est Papa, requiritur hujus consensus, in alijs autem quorum superior est Prælati, aut Abbas Generalis sufficiebat consensus Generalis Papa inconsulto, cujus

consensum requirit famosa Pauli secundi Extravagans, Ambitiosa in qua etiam Pontifex exigit à Prælati, quos ipse confirmat Juramentum de rebus non alienandis inconsulto Papa.

Sufficiebat, inquam ob concessa privilegia: at nunc ex decreto Congregationis Cardinalium interpretum Concilij Trident. Jussu Urbani VIII. 7. Septembris 1624. edito est dicta potestas adempta omnibus Ordinum Generalibus, & Capitulis etiam Generalibus, ut jam non valeant bona immobilia, nec pretiosa mobilia alienare, hypothecis subicere, ultra triennium locare, in feudum, vel Emphyteusim concedere extra casus jure permittos sine dicta Congregationis expressa licentia in scriptis, & gratis concedenda sub pœna privationis officiorum omnium, vocis activæ, & passivæ, atque inhabilitatis perpetuæ ad illa ipso facto incurrenda.

Advertit Wadingus *D. 2. dub. 3. §. 2. n. 2.* Decretum Urbani VIII. dirigi ad solos Prælatos Regulares, & Religionum Capitula. Unde pœnæ hujus Decreti non incuruntur à Prælato sæculari. E contra Cit. Extravagans etiam ad hos dirigitur, hæc non ipso facto privat beneficijs, secùs Urbani Decretum Postea *§. 2. n. 1.* ait quod Extravagans Pauli non requirat consensum Papæ ex sententia plurimorum DD. nisi in casibus, in quibus jura requirunt solennitates; quando autem jus permittit alienari res sine solennitate, tam constitutio Pauli quam Urbani eandem alienationem permittit, casus autem relati sunt *n. 263.*

An extravagans ambitiosa sit usu recepta, Doctores variant. Affirmativæ de toto orbe, etiam quoad pœnas adhæret quaranta in *summa Bullarij V. alienatio*
n. 48.

n. 48. Extra Italiam nullibi præsertim quoad locationes Zipæus *Analysis Juris Pontificij ad Rubricam de rebus Ecclesie alienandis*: quoad easdem, & privationem beneficiorum, & absolutè ex toto nullibi; & licèt quoad principalem, & intrinsecam dispositionem nullitatis in multis, in paucis tamen locis quoad extrinsecas videlicet excommunicationis, suspensionis &c. pœnas receptam esse asserit Navarrus de censuris Ecclesiasticis *Cap. 27. Excommunicatione vigesima quinta n. 150.*

Ob hæc Gutirez vult consulendum esse locorum consuetudinem; hanc præcipue spectans Henricus Wagneregg in *Extravagante citata V. inconsulto pu-*

tat validas in multis locis videri alienationes sine consensu Papæ factas præsertim à Principibus Germanis non solitis saltem in alienationibus non magni præjudicij recurrere Romam. Ludovic. Engl. *ad hanc Rubricam n. 15.* dicit, in Germania & alijs ab Italia Remotis Provincijs ex consuetudine alicubi Prælatos non Exemptos pro alienandi licentia non ad Papam, sed ad suos Episcopos recurrere & eam Causâ cognitâ ab istis in Belgio, teste Zippæo concedi, Abbates verò Exempti jurisdictionem quasi Episcopalem in Monasterijs suis exercentes in alienandis minoris æstimationis prædijs alterius superioris consensum non requirunt Cit. Engl. n. 24.

§. XXI.

De extinctione Dominij per solutiones, & de litteris harum Moratorijs.

267. **S**olutio strictè talis est numeratio realis pecuniæ debitæ *L. solutionem ff. de solutionibus.*

Quæres primò an debitores Urbis ab injusto hoste occupatæ liberentur à censibus debitis legitimis creditoribus inde fugitivis? aut à tributis Principi solvendis, si hæc tributa, & illos census cogantur persolvere hosti danti de persolutis quietantiam, & si cogantur cives ad emenda bona absentium confiscata à Tyrano debeantne veris Dominis postea redeuntibus restitui sine refusione pretij?

Respondeo ad primum primò debitores spoliatos in tali eventu omnibus suis non liberari à solutione debitorum, nisi hæc extiterint in deposito, depositum enim, cum non sit in Dominio depositarij, sed depositoris, huic perit, dum conservari non potest à depositario sine gravi suo incommodo, è contra hic rerum suarum est Dominus, ergo huic illæ ablatae pereunt non creditoribus, his proinde remanet totum jus exigendi debitum pinguiore tempore *Wadingus de contract. Disput. 8. dub. 2. §. 1.*

Re-

Respondeo secundo ad primum probabilius tam debitores tributum Principi debitum, quam mutuatorios obligatos mutuatoribus solvere mutuum coactos à milite hoste, aut Tyranno ad id sibi persolvendum deobligari postea legitimo Principi, aut creditoribus refarcire cit. Waddingus ex Panor. *lib. 1. Consl. 60.* quia est quædam species solutionis, siquidem miles Autoritate ducis exigens, aut Tyrannus licet non sit verus Dominus, est tamen fectus, foretque nimis durum coactè solventes rursus cogere ad solutionem, nisi debitores fuerint in solutionis faciendæ ante hostis adventum, quia periculum post moram commissam ad debitorem pertinet *L. 5. §. de rebus creditor. & L. 92. ff. de Verb. obligatione.* Dixi miles autoritate ducis exigens; quia de milite prædante, cui Dux belli non cessit jus aliter sentiendum ut mox patebit.

Dices: ergo in expugnatione Urbis armatâ manu si miles inter spolia reperit Chyrographum debitoris alicujus, & vigore hujus exigit ab hoc solutionem, eamque recipit, debitor deobligatur solvere creditori vero, si huic debitor exhibeat Chyrographum. *Resp.* Primò illatum procedere, si debitorem Tyrannus cogit intuitu veri creditoris exsolvere militi. Ita Joachimus Bürgers *observationum juridico - Politicarum Cent. 1. observ. 26. in fin.*

Respondeo secundo etiam verum esse, si creditor captus pro sui liberatione, aut ad vexam redimendum dedit militi Chyrographum, cit. Bürgers.

Respondeo tertio quod sic si similes probet se esse cessionarium Chyrographi, vel delegatum Principalis, probare autem

debet non solius Chyrographi debitoris exhibitione, sed etiam Instrumenti cessionem, aut de titulo doceat. Bortholus in *L. per diversos Codices mandati, Bürgers. Vers. Ad 2. Argumentũ & Vers. fin.*

Respondeo quarto negativè extra hos casus, cum cit. Bürgers Vers. Nihil itaque de privato milite, de Principe vero Victore affirmative; quia hic occupando locum succedit jure in universa devictorum bona, secus miles privatus, hic enim nullius rei jus acquirit, quam quod manu capit, aufert & in custodiam deportat *L. 5. ff. de acquirendo rerum Dominio*, jusque confiscandi non ad privatos, sed ad Principes Victores spectat ergo miles occupando Chyrographum nullum jus acquirit in debitum, nec Instrumentum ullum adjuvat in eo non expressum, *L. 21. Cod. de probationibus*, nec jus in tabulis versatur, sed ex ijs probatio petitur, nec debitor præsumitur liberatus, quod habet penes se Instrumentum, nisi probet illud sibi per creditorem redditum, Mascardus *Volum. 1. de probationibus Conclus. 477.* nec facit plenam probationem solutionis, sed præsumptionem *L. 4. & L. indultum ff. de solutionibus*, & ut Doctores ajunt restitutio Chyrographi non liberat debitorem ipso jure, sed ope exceptionis, Gaillius *L. 2. observat 37.* quapropter admittit præsumptiones contrarias & probationes. Responsio tota est cit. Bürgers juncto vers. *Ad 1. & vers. fin.*

Responsum hoc quartum citatus Bürgers in fine ampliat etiam ad debita passiva, ut si miles debitor expugnato loco extorqueat ex creditore obligatorias debiti sui, vel liberationem, quo casu contra militem potest intentare actionem, quod me-

tus causa. Ratio ampliacionis est eadem, quæ data est in Responso quarto.

Respondeo ad secundum quæstionis primæ, si agatur de confiscatis mobilibus constat ex n. 242. emi posse, at de immobilibus emendis ab hoste injusto videtur emi non posse, quia, cum ab hoste, nequeant transferri aliò, Emptio, eorum est inexcusabilis, proinde verus Dominus non tenetur postea pretium refundere, sicut tenetur, dum extat res Empta mobilis, & hanc vult rehabere, quod etiam dicendum de immobilibus venditis, quando Princeps Victor justum gerit bellum: tunc enim est justa etiam horum bonorum confiscatio auctoritate Principis, quia hic est tunc Judex horum potens eorum injuriam punire.

Limita hoc postremum dictum, dummodo non sint bona innocentium exceptorum, uti excipiuntur ab Innocentio III. *Cap. innovamus extra de treugna, & pace bona Ecclesiæ & innocentium Ecclesiasticorum* (nisi hi simul cum laicis bellent, & hostibus faveant, aut Ecclesia sit incastellata id est more castri unita contra *Capitulum SS. Patrum caus. 30. q. 1.*) quia non sunt pars politicæ Republicæ (prout sunt innocentes Laici, consequenter cum in bello justo Victor justè spoliatur bonis Provinciam victam, etiam justè spoliatur membra ejus pollitica, etsi innocentia, Molin. *Disput. 121.*) Unde quando Dux militi permittit urbis expugnatae deprædationem, cavere debet, ne res Ecclesiasticorum, Advenarum, seu peregrinorum hospitem diripiantur, quia non sunt Republicæ membra Anton. Th. *schiera tom 2. Theolog. bellica Lib. 8. difficultate 3. n. 16.* Subdens à n. 21. literas represalias à Principe suis civibus

concessas ad spoliandum cives quosvis alterius Principis pro compensatione rerum ab ejus Republica ablatatum non extendi ad personas Ecclesiasticas c. *unic. de injurijs in 6.*

267. Quæritur secundo an Reus criminis læsæ Majestatis Divinæ, ut hæreticus, aut humanæ, ut perduellis in Republicam aut Principem non recognoscentem se majorem à die commissi criminis validè solvat suos creditores, & vicissim validè solvatur à suis debitoribus. Olim confiscabantur bona criminosi propter omne Capitale crimen, *L. 3 ff. ad L. Cornel. de sicarijs*, at nunc jure novo seu Codicis in *Authentica bona damnatorum Cod. de bonis proscriptorum* statuitur bonorum publicatio ob solum crimen læsæ Majestatis.

Controversia in eo est, an ante sententiam criminis declaratoriam Reus amittat Dominium omnium suorum bonorum à die commissi criminis, vel post declarationem? affirmativa est communior inter Jurisconsultos volentes amitti etiam administrationem bonorum ac ad retineri nudam possessionem; negant autem communiter Theologi, quod Reus à die delicti validè alienet bona non tamen irrevocabiliter.

Probabilius sentiunt Theologi ob clarum textum *L. quæsitum est ff. qui & à quibus*, ubi expressum est reos læsæ Majestatis manere bonorum Dominos ante sententiam declaratoriam criminis, eontra nullus textus clare decernit oppositum, Ita Wadingus *Disput. 8. dub. 2. §. 3.* His præmissis.

Respondeo primò Reum talem validè solvere suos creditores Wadingus §. 2. ex Bartholo, quia fiscus ipse deberet ea debi-

debita solvere, cum ad eum transeant bona cum onere suo.

Respondeo secundò, etsi, ut dictum, maneat Dominus usque ad criminis declarationem, debitores tamen ei jure solvere non posse, quia solutiones has contra Regulam communis juris *L. 41. ff. de solution.* Specialiter irritat Antoninus *L. fin. Cod. ad L. Juliam Majestatis.* Wadingus §. 5. dans disparitatem cur contractus initi cum Reo læsæ Majestatis sint validi revocabiliter, solutiones verò eidem factæ sint nullæ: quod solutio sit extinctio obligationis solvendi, extinctio autem sit perpetua: è contra in alijs contractibus non destruitur obligatio, sed oritur ex contractu valido, cujus valor potest ope legis, aut Judicis rescindi. Ex eodem Wadingo §. 3. & 4. addo sequentia. Primò talem Reum ante declarationem criminis retinere bonorum Dominium, proinde licitè, & ac validè bona alienare per contractus v. g. vendendo, Emptores validè, ac sine peccato emere; ipsæque pretium pro bonis datum formaliter, aut æquivalenter extrans à fisco rescindente contractus esse refundendum. Si nec æquivalenter extet, etsi plerique negent esse refundendum, ipse tamen post Vasq. de Legib. *D. 172.* censet refundendum esse à fisco, sicut enim iste debet ex confiscatis solvere alios creditores, ita Emptores, nisi, presumatur collusio, & fides mala.

268. Quæres tertio an solvens pupillo sine Autoritate tutoris liberetur à solutione?

Quartò an unum pro alio invito creditore solutum (ut si debeas centum medias tritici, solvas in vino, pecunia &c.) liberet debitorem?

Quintò an tempus solutioni præfixum possit anticipari. Respondeo ad tertium negative ex §. *ut ex contrario. Instit. quibus alienare licet*, si tamen extet pecunia debitori est reddenda, sin verò consumpta, quin pupillus sit factus ditior, debitor integrè de novo solvat tutori pupilli, aut Curatori minoris: sic enim liberatur, licet solvat sine interposita judicis anthoritate Wadingus §. 6. ex *L. quod si forte ff. de solut.*

Respondeo ad quartum Negative ex certa, & ab omnibus recepta regula in *L. 2. ff. de rebus creditis. unum*, inquit, *pro alio invito creditore solvi non potest*, sensus est, quod nec debitor invito creditore possit dare unum pro altero creditori, nec hic ab illo unum pro alio exigere. Hinc diximus de jure Emphyteutico Dominum non posse pro servitijs exigere pecuniam Wadingus *Disp. 8. dub. 3. §. 1.* nisi debitorem excuset necessitas per *authent. de fide jussoribus & mandatoribus §. quod autem.* in qua conceditur debitori, ut det æstimationem, si facilè non possit reperire speciem, verum Wadingus negat tantam libertatem debitori, sed requirit, ut sit moralis impossibilitas habendi E. g. frumentum, aut vinum, aut pecuniam, de qua est conventum, aut non sine magno debitoris damno. Unde plures limitationes apud eundem *n. 2.*

Respondeo ad quintum vel tempus est præfixum in favorem creditoris, ne patiatur damnum, vel in favorem debitoris, ut sit plerumque; si primum creditor non tenetur accipere solutionem, si secundum, debitor potest favori renunciare, ac creditori offerre solutionem, hic autem tenetur acceptare *L. eum qui ca-*

lendis §. *inter certum ff. de verb. obligat* idque procedit etsi in favorem creditoris, minus tamen principaliter tempus sit præfixum, sic hæredes defuncti mariti mobilia dotalia non tenentur reddere ante evolutum annum, ac interea debent Viduam alere, licet jus faveat Viduæ, quia tamen principaliter favet hæredibus, hi intra annum possunt reddere mobilia, ac liberare se ab alenda Vidua, Wading. §. 2. n. 3.

269. Quæres sextò an solutio faciendâ sit secundum valorem rei, quem habet tempore solutionis, aut tempore contractus? valor rerum est intrinsecus aut extrinsecus. Intrinsecus desumitur à bonitate intrinseca, aut in pecunia ex puritate auri vel argenti ob modicam admixturam E. g. æris; in vino, & frumento, ut si hoc sit purum, vinum verò excoctum. Extrinsecus valor desumitur, quando materia immutata augetur in pretio.

Quæstio modo est: dedi tibi mutuos centum aureos post annum reddendos: singuli tempore mutui valebant florenos 3, at valor eorum extrinsecus tempore solutionis crevit floreno uno, proinde nunc conficiunt florenos 400., aut decrevit floreno uno, consequenter valent solum 200. florenos, debeone nunc numerare 100. in specie aureos, licet valor extrinsecus creverit, vel si decrevit, an satisfacio dando centum? dedi tibi mutuo centum imperiales puri argenti, nunc ob publicam necessitatem sunt adulterati, & vitiiati E. g. ex argento unius probæ monetæ fiunt duo, an mihi satisfiat restituendo centum modernæ monetæ, vel sunt restituendi centum probæ? mutuavi tibi dolium vini boni æstimati 50, flore-

nis, crevit pretium in duplum tempore restitutionis, debesne mihi reddere dolium integrum non obstante extrinseco accremento? de qua quæstione vide fufescribentes Laym. L. 3. tract. 3. p. 1. c. 3. Wadingum *Disput. 8. dub. 4.* Dicast. *hic Lib. 2. tract. 10. Disput. 2.* Lugo *Disput. 25. à n. 112.*

Incipiâmus à rebus mutuatis à nummis distinctis: non enim est par de utriusque ratio: quia secundum Wadingum in vino, frumento, & similibus in eorum solutione attenditur solum ad valorem intrinsecum, proinde accipiens mutuo 20. dolia vini, debet totidem ejusdem bonitatis reddere, quin attendatur, an pluris aut minoris valeat vinum *L. cum quod ff. si certum petatur.* In pecunia supposita hujus bonitate spectatur extrinsecus valor.

Verum ut clarius procedamus, prius quæ certa sunt præmittamus, eaque ab incertis separemus cum cit. Lugo.

Certum igitur est primò, mutuante 10. mensuras tritici pacisci posse de reddendis totidem tritici æque boni, dum æque dubium est accrementum, & decrementum pretij, quia æqualiter utrique favet.

Certum secundò si mutuans prævideat majus fore tritici pretium, & id servasset in illud tempus, potest pacisci ut restituatur eo tempore in pari mensura, & bonitate, secus si non servaret.

Certum est tertio, dum mutuans prævidet, quod decrescet pretium mensuræ uno v. g. floreno, potest à mutuante exigere restitutionem mensuræ duplicatæ, quia potest nunc triticum vendere duobus ut supponimus florenis sibi solvendis tempore decrementi, ergo potest etiam exigere

exigere loco hujus pretium mensuram duplicatam.

Certum quartò, quando triticum vetus tantum valet, quantum valebit novum, etsi hoc facilius postea conservabitur, mutuans licitè paciscitur, ut loco veteris mutuati det novum dicta commoditas cum careat injuria, non est usuraria.

Difficultas restat duplex. Prima an fas sit pacisci de reddenda eadem mensura & bonitate, quando prævídetur augmentum pretij? Secunda quando tempore mutui non est conventum de eadem mensura, nec de hujus valore, ad quid mutuarius obligetur?

Ad primùm affirmat Sotus quia in mutuo spectatur proportio, seu æqualitas corporum non pretiorum: Consentit Molin. *Disp. 311.* si solutioni tempus non præfigitur, quia sibi imputet non reddendo mutuum tempore vilioris pretij; Negat, si tempus est præfixum: Lugo à *num. 118.* cum alijs probabiliter existimat non posse exigere eandem mensuram, quando probabile est tempore solutionis fore pretij augmentum, licet non sit terminus præfixus, aliàs daretur facilis modus lucrandi ex mutuo, nempe quoties mutuans prævideret mutuarium non soluturum ante annum, mutuatet in mercibus in eadem mensura, & bonitate reddendis, quorum pretium nunc vile est, at postea est majus futurum. Verum sentio cum cit. Molin. & Dicast. *L. 2. tract. 10. Disp. 2. num. 50.* pactum tale non esse injustum, dummodo mutuarius non obligetur non solvere ante tempus aucti pretij, quia tunc non cogitur solvere cum aucto pretio, cum si vellet, posset prius cum minori reddere.

Ad secundum Respondeo cum Lugo *num. 122.* si tempore mutui nihil cogitabatur de augmento, aut decremento rei mutuatae præsumenda est intentio mutuantis de reddenda re simili in substantia, & qualitate, sive pretium rei postea crescat, sive decrescat, quia hoc fert secum natura puri mutui: hoc enim commensurat quantitatem & qualitatem rei ad rem, è contra emptio proportionem pretij ad rem. Si mutuans prævidit augmentum futurum pretij tempore solutionis, regulariter nequit mutuarium obligare ad eandem mensuram reddendam, quia cum hac prævisione non potuit onerare mutuarium (nisi ut præmissum est, servasset in id tempus) paciscendo cum illo, ergo nec potest præsumi, quod intendit, delictum enim non est præsumendum. Si mutuans sciebat pretium fore minus, mutuarius probabiliter satisfacit restituendo æqualem mensuram cum æquali bonitate, quia cum natura mutui potius ferat æqualitatem mensuræ quam valoris, dum mutuans aliud non expressit, præsumitur non hanc, sed illam intendisse.

Nunc transeamus ad mutuata pecuniam (de qua fusissimè citatus Laym. brevius Lugo à *num. 124.*) Wadingus *Disp. 8. dub. 4. n. 3.* asserens quando valor solum extrinsecus monetæ variatur esse refundendam secundum valorem, quem habuit tempore contractus secus solutionis, ut si mille aurei mutuati valerint tria millia florenorum, ac tempore solutionis singuli valent quatuor florenos, seu 4000. mutuarius non tenetur reddere mille, sed 750. è contra si valor decrevit tempore solutionis, ita ut singuli valeant florenos tantum duos, debet restituere

mere 1500. Ratio: quia sic servatur æqualitas damni, & lucri inter debitorem, & creditorem.

Si mutuans paciscatur cum mutuuario de reddenda in eadem specie, & numero moneta, qualecunque sit postea pretium futurum, est pactum licitum, & justum æque utrique favens, Lugo n. 125. præmittens, quod licet mutuum afferat obligationem solvendi in eadem specie, attamen potissima species monetæ non desumatur ex materia, sed ex valore, quo formaliter constituitur in ratione monetæ, ergo solvitur mutuum in eadem specie, solvendo id in moneta ejusdem valoris, etsi non sit ejusdem materiæ, nisi ut dictum hæc etiam sit deducta ad pactum. Verum melius loquitur Layman, num. 12. ex cap. cum Canonicis de censibus & communi Doctorum quando moneta mutata est secundum valorem intrinsecum, & extrinsecum, ut si multum adulterata sit, non satisfacit creditori mutanti probam monetam, nisi solvendo veteres nummos aut novos secundum æstimationem veterum.

270. Quæres septimò quid sint litteræ moratoriarum vulgò ferreæ litteræ seu *Eysene Brieff*? à quo, quibus dandæ, & contra quos?

Respondeo ad primum esse rescriptum dilatorium mandans iudicibus, ne permittant debitorem à creditoribus ad certum tempus in eo præfixum conveniri, quia illud tollatur ullum jus creditoris, aut interesse, aut pœna conventionalis, nec extenditur ad debita post id obtentum contracta, ita Wadingus *dub. 5.*

Respondeo ad secundum eas concedi à solo Principe supponitur in *L. quoties cod. de precibus Imperatori offerendis* (Ju-

dex inferior potest solum concedere dilationem modicam, nempe paucorum mensium Gloss. in *Lege si debitori ff. de judicijs*) & quidem non sine gravi causa, nec ad longum tempus, nempe non excedens, quinquennium, *L. fin. cod. qui bonis cedere possunt*. Accipiens moratorias debet dare idoneam causationem de solvendo post tempus privilegij elapsum, quando creditor illam exigit.

Respondeo ad tertium eas non dandas quibusvis debitoribus, sed solis adverso casu absque dolo, & culpa ad inopiam redactis, unde non sunt concedendæ debitoribus ex delicto, sed luant in pelle, dum non possunt in ære, uti sunt Decoctors rerum suarum, comparantur enim furibus.

Respondeo ad quartum non esse concedendas adversus quosvis creditores: videlicet primò, quando pecunia numerata est deposita, quia hæc sine omni mora, & remotis exceptionibus depositori est restituenda, *L. 1. cod. depositi*. Secundò si debitum sit ex contractu locationis, seu conductionis. Tertio si debitum sit pupillare, alimentorum, opificum, mercenariorum, famulorum, aut Ecclesiasticum (secularis enim potestas non potest præjudicare Ecclesiæ) aut fiscale aut contractum cum externo, & transeunte, aut dotale. Quarto litteræ moratoriarum generales non extenduntur (nisi expressè oppositum sit expressum) ad debita jurata, & privilegiata pupillaria, aut vi-duæ.

Ex his facilè patet æquitati conformes esse resolutiones, quas circa moratorias interrogatus P. Petrus Wadingus dedit, dum maxima Europæ pars bellis ardebat. Primò eas non esse dandas genera-liter,

liter, & contra omnes personas, nempe contra miserabiles, & pijs causas. Secundò cum multi citra culpam premantur egestate, illis esse ad aliquod tempus concedendum privilegium militum *L. miles ff. de re iudicata*, ut scilicet non conveniantur plus quam commodè possunt. Tertio ut in publica patriæ vastatione, dum non est præsumptio moræ peccaminosæ, Princeps mitiget rigidas executiones per pignorationes, & missiones in bona. Quarto ex quorundam Doctorum iudicio posse Principem supremâ suâ Authoritate condonare debitoribus census annuos, in quibus propter militares ra-

pinas non poterant solvere, aliàs census cum Capitali adeo excreveret, ut non possent solvere, nisi exuerentur omnibus bonis, ipsique creditores debent aliquid illis remittere. Quia ipse Princeps exemplo Tyberij Cæsaris remittat ad tempus pendenda publico ærario. Sextò constituentur Commissarij prudentes, & Docti, qui habitâ ratione debentium, & creditorum natura, & origine debitorum attentâ potentiâ vel impotentia solvendi ita rem componant, ut nec creditores in totum priventur, nec debitores ad summam inopiam redigantur.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Dominio bonorum vacantium, inventorum, incertorum commixtorum cum alieno. Item de Venatione, piscatione, pastione & lignatione.

271. **Q**uæres primò quis fiat Dominus bonorum vacantium, seu eorum quæ quis moriens ab intestato, & absque hæredibus reliquit? Item inventorum?

Respondeo ad primum cum Domino careant, secundum jus gentium essent primò occupantis; ad secundum jus commune devolvuntur ad fiscum *L. 1. ff. de iure fisci* (non tamen ante sententiam iudicis tenetur eorum Possessor tradere fisco secundum Amicum *Disp. 16. num. 6.* Nisi fuerint peregrinorum, quia hæc non fi-

sco, sed per loci Episcopum in pijs causis sunt distribuenda, *Auth. omnes peregrini cod. communia de successioneibus.*

Respondeo ad secundum cum S. Thoma hic *q. 66. Art. 5.* & tria assero: Primò res inventas hæctenus sub nullius Dominiò existentes, ut gemmas repertas in littore maris esse primo occupantis, seu corporaliter apprehendentis. Secundò deperditarum rerum inventor, pro earum qualitate obligatur adhibere Majorem, aut Minorem diligentiam, ut resciat Dominum etiam per publicationem ex pul-

pitis,

piris, & quidem si res sit magni momenti v. g. 100. aurei non sufficit publicare semel, ac iterum in loco inventionis, sed etiam jis in locis, in quibus prudenter suspicatur posse reperiri Dominum. Hac inquirendi obligatio est ex iustitia, Haunold. *tract. 5. num. 24.* quia rem inventam detinendo accipit in suam Custodiam. Post adhibitam sufficientem diligentiam non reperto Domino non obligatur de jure naturæ expendere in usus pios, sed ipse fit Dominus cum obligatione eam reddendi Domino fortè comparituro, si ea in se, vel æquivalenti extiterit comparitionis tempore Haunold, *n. 26.* cum multis contra Molin. *Disp. 746.* Lugo, Less. quia nullum jus oppositum statuit. Jus si esset naturale in nullo alio fundaretur, quam in præsumpta voluntate defuncti, atqui hæc voluntas nequit communiter præsumi, sed oppositum: quia major spes est rem rehabendi, si sit penes inventorem. Juxta oppositam sententiam, si inventor est pauper, potest sibi totam applicare; Post legitimam applicationem cessat obligatio restituendi Domino, quia per pauperes censentur Successores in his bonis post applicationem, ita Salmaticensis.

Sed potestne inventor petere pro inventione pretium? Respondeo negativè cum Lugo *Disput. 6. n. 149.* aliàs non teneretur ex iustitia totam rem reddere Domino, si tamen in custodienda re, aut indagando Domino, quid expendit, potest refusionem exigere.

Tertiò assero jure naturæ, ac gentium thesaurus in fundo proprio inventus est totus inventoris, repertus casualiter in fundo alieno ex dispositione juris est dividendus æqualiter inter inventorem &

fundi Dominum §. 39. *Instit. de rerum divisione.*

272. Quæres secundò ad quem spectent bona incerta. Dicuntur autem bona incerta, quorum habetur Dominus sed invincibiliter ignoratur, aut ob locorum distantiam est moralis impossibilitas, ut ad ipsum, vel ad ejus hæredes perveniant. Hinc secundum ferè omnes non sunt bona incerta, dum scitur ea spectare ad unum ex duobus, vel tribus cum ignorantia ad quem determinatè, nec si spectent ad certam communitatem, aut hujus majorem partem, quia in his casibus potest moraliter aliquo modo res redire ad Dominum, in primo pro ratione dubij dividendo, aut si ipsi sortem mittant: in altero per Magistratum, aut Parochum dividendo secundum majus, aut minus dubium.

Unde Mercator potest communitati tali à se deceptæ restituere vendendo ejus membris pretio minore: idem est, si quis defraudavit communitatem determinatam in pondere, & mensura, ut hospites, laniones, dum nesciuntur qui determinatè passi sint injuriam Dicast. *Lib. 2. tract. 2. Disput. 14. n. 366.*

Bona incerta sunt duplicia, nempe aut debita ex delicto v. g. ex furtis, usuris, &c. aut ex contractu justo, ut deposito, commodato, mutuo, &c. oportet autem omnem moralem diligentiam adhibere inquirendo verum Dominum, aut si constitit mortuum, ejus hæredes, càmque Majorem, vel Minorem, secundum quod res debita est magis, aut minus pretiosa, aliàs Dominus ejus non censetur moraliter ignotus, proinde nec debitor excusaretur à restitutione ob culpabilem

bilem ignorantiam, Salmaticenses hic tract. 13. c. 1. n. 208.

Respondeo primò Possessor naturalis bonorum incertorum ex non delicto fit Dominus, quia nulla est differentia inter hæc, & bona inventa, quæ numero priori diximus spectare ad inventorem.

Respondeo secundò bonorum incertorum ex delicto proprietatis devolvitur jure non merè positivo, sed naturali ad pauperes, aut ad alios pios usus, Haunold. num. 38. cum S. Thom. q. 62. Art. 5. ad 3. & communiore contra Lessium L. 2. c. 14. num. 36. putantem id procedere solo jure positivo, & contra Vasq. volentem devolvi ad communitatem Reipublicæ secluso jure positivo.

Probat: quod distribuendum est in pias causas, ut evitetur non sola pœna, sed etiam culpa, id jure naturali Justitiæ debetur causis pijs, si enim jure positivo solum distributio hæc præciperetur, posset Possessor liberari à culpa sine tali distributione per legis positivæ abrogationem, aut præscriptionem contra eandem, sed bona incerta ex delicto sunt in pias causas distribuenda, ut evitetur non sola pœna, sed etiam culpa juxta Concilium Lateran. Sub Alexand. III. C. cum tu de usuris, in quo licet statuatur expressè de incertis acquisitis per usuras, omnes tamen Doctores contra Rosmer in opusculo de jure fol. 455. q. 2. extendunt ad incerta ex alio delicto propter rationem universalem, quam I. Canon adfert inquiring, possessiones usuris comparatæ vendi debent, & earum pretia restitui, ut sic non solum à pœna, sed etiam à peccato possint liberari, cum ut ibi præmittit, juxta Verbum B. Augustini, non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Dices: si jus naturale obliget hæc largiri in pias causas, Papa non posset per Bullæ compositionem majorem partem remittere per soluta parte exiguâ, sic super 14. aut 15. scutis dat Bullam Cruciatam pro duobus julijs applicandis bello contra infideles. Respondeo negando sequellam, quia Papa ut supremus Administrator rerum spectantium ad pias causas habet potestatem disponendi cum jisdem bonis modo, quem communi bono aptiorem judicaverit, huic autem est utilius, si multum remittat humanæ fragilitati contentus modico applicando ad finem tam excellentem, nempe pro bello contra infideles.

273. Quares tertio an efficiamur Domini venando, piscando sive in proprio sive in alieno fundo contra prohibitionem Principis? & utrum hæc prohibitio obliget ex justitia, vel sola obedientia?

Respondeo prius ad secundum cum Haunold. n. 78. si Princeps ex solo Dominio alto prohibet, violatio est solum contra obedientiam, contra justitiam verò si ante prohibitionem habet jus proprietatis venandi in fundo etiam alieno, utrumque per se patet.

Respondeo ad primum multipliciter primò nemo efficitur Dominus animalium domesticorum, ut ovium, gallinarum, anserum, &c. etsi longè domo absunt, ita omnes ex §. gallinarum Instit. de rerum divisione, quia carent naturali libertate. Idem est de feris cicuratis, quamdiu habent redeundi consuetudinem, unde peccant alienas columbas ad sua columbaria fraudibus allicientes, aut jaculantes, &c. nisi vigeat alicubi reciproca consuetudo; non censetur fraude allidere,

si melius pabulum spargit per suum columbarium, Lugo *Disput. 6. num. 43.* nisi sit extraordinariè illecebrosus, seu allektivus, sic enim id spargens directe intenderet, ut columbæ alienæ sedem figant in suo columbario, consequenter, ut alter amittat earum Dominium, quod est contra justitiam, Haunold, *num. 82.* contra Vasq.

Respondeo secundo pisces conclusi in piscinis, & feræ intra septa, ut facile possint capi à loci Domino, hic solum captura efficitur eorum Dominus, secus alij capientes; qui tamen fiunt Domini, si capiant in stagnis pisces, aut feras in sylvis integris, quia ob difficultatem capiendi retinent naturalem libertatem.

Respondeo tertio Venans prohibitas feras, &c. non peccat mortaliter, nisi venando graviter noceat, nec tenetur feras restituere, etsi venatio prohiberetur jure proprietatis, quia Princeps prohibens nunquam fuit ferarum Dominus.

Respondeo quarto fera ab uno vulnerata, ita ut moraliter nequiverit evadere potestatem vulnerantis, non est eam occupantis, sed illius; quia perinde se habet ac si eam laqueo teneret, si autem posset moraliter se subducere oculis venatoris spectat ad ejus occupatorem §. 13. *Instit. de rerum divisione.*

De fera laqueo capta, an sit ea, ponentis laqueum, aut eam eximentis, distinguit Haunoldus. Si adhuc poterat se laqueo eximere, nondum fuit perfecte capta, ergo spectat ad eximentem; si non potuit, fuit capta perfecte, transivitque in jus positoris laquei in publico loco, aut in alieno cum Domini consensu, si autem hic fuit invidus, potest sibi appro-

priare feram, & laqueum: quia jure potest prohibere ingressum, consequenter etiam regressum Venatoris ad laqueum, L. 55. ff. de quarendo rerum Dominio.

De piscibus nassa à te posita captis proportionaliter discurrendum est, sicut de fera laqueo capta.

274. Quæres quartò an lignatione seu lignorum cæsiõne, pastione animalium in pascuis alienis acquiratur Dominium sine onere restituendi, uti & confusione, seu commixtione materialium ejusdem, aut diversæ speciei.

Respondeo primò cædens ligna in sylva communitatis, cujus ipse pars, non peccat contra justitiam, quia non occupat alienum, nisi notabilem faciat stragem v. g. novas plantas copiosas excindendo in præjudicium cæterorum, est communis cum Lugo *n. 89.*

Dicastillo *Disp. 9. à num. 355.* docet: quod graviter egens cædendo etiam in sylva privati non peccet, neque jurati sylvæ Custodes obligentur talem deferre, quia, inquit, spontè gigni solita non censentur cessisse in proprietatem in prima rerum divisione in extrema, aut gravi eorum necessitate.

Dixi spontè gigni solita: quia oppositum esset dicendum, si sylva esset plantata humana industriâ, qualis non præsumitur, nisi expressè constet; quia ligna (idem dic proportionaliter de pastu animalium in prato alterius) & herbæ sunt valdè necessariae usui humano, & spontè eas gignit natura, ergo non expedit tanto rigore uni appropriari, ut non liceat ulli frui citra notabile damnum, unde etiam pe-

riti Confessarij non imperant compensationem, quod probabile etiam censet Sanch. *Lib. 1. Consil. c. 5. dub. 6. n. 35.* nec reprobatur Lugo *num. 92.* oppositum sane foret dicendum, si notabilis jactura inferretur vicino, sive in pratis, sive in sylvis.

Respondeo secundò quando confusio sive ejusdem sive diversæ speciei materiæ sit ex utriusque Domini consensu, aut casu, nempe neutro conscio, mixtum sit utrique commune §. 27. *Inst. de rerum divisione*: si ex intentione unius altero inscio, distinguit Haunold. *num. 113.* asserens corpus mixtum fieri commune, quando nulla nova forma, seu speciei formatio resultat, ut dum meum vinum ac tuum confunduntur, si autem nova resultet specificatio, ut fit, dum materiæ sunt speciei distinctæ, ut si mel confundatur cum vino, ut nullâ arte sit separabilis, credit fieri Dominum ipsum commiscentem animo acquirendi Dominium; quia præter materiam præstitit operam, nisi materia alterius esset notabiliter major, tunc enim fit Dominus ille, cujus materia prævalet, Tamb. *Lib. 8. Decal. tr. 3. c. 3. §. 4. n. 11.* Si autem arte possint materiæ separari, nulla fit communis, sed quisque materiæ suæ manet Dominus.

Circa pecuniam *L. 78. ff. de solutionibus & liberationibus* sic statuitur: nempe quando pecunia aliena tuæ est commixta, quin ea discerni possit, tota fit commiscentis, idque simpliciter, & si summa commiscentis non sit major, Haunold. *num. 118.* contra Lugo *num. 166.* propter commercia humana, quæ fluctuant, præsertim mutuam, & emptio ob num-

morum incertitudinem; nisi adeo modica pecunia sit commiscentis, ut quasi pro nihilo reputetur respectu summæ alienæ.

Hinc sequitur: accipientem bonâ fide à fure pecuniam furtivam in mercedem, aut pretium rei venditæ, eamque suæ commiscentem, quia discerni valeat ad nullam teneri restitutionem detecto furto; non titulo injustæ acceptionis ob fidem bonam; non titulo rei acceptæ, quia per commixtionem effectus est ejus Dominus; aliunde non existit ditior, quia titulo oneroso accepit.

Sequitur secundò alienum cum suo commiscens, ita ut nequeat discerni, fit Dominus totius, quia alienum tunc censetur moraliter absumptum cum onere restituendi in æquivalenti, & quidem solum in eo, in quo est ditior, quando bonâ fide commiscuit, si autem malâ, est restituendum, etsi non sit ditior.

Sequitur tertio, etsi sic commiscens fiat Dominus totius, alter tamen habet actionem non tantum personalem, nempe in commiscentem velut furem, si malâ fide egit, sed etiam jus in re, seu in totum cumulum, ita ut illi præ omnibus ex illo satisfiat, possitque ex eo sibi vindicare, quantum de suo inest, hoc enim consonat juri naturali Less. *Lib. 2. c. 2. num. 156.*

Sequitur quartò dum quis per commixtionem fit Dominus E. g. pecuniæ eum qui ex illo cumulo accipit aliquid titulo oneroso, aut dono etiam malâ fide, fit Dominus accepti sine onere restituendi

Domino, ad quem ante commixtionem res spectabat, saltem dum fur potens est restituere, quia fur fuit effectus Dominus rei, ergo hujus Dominium transfert in accipientem ab eo sine onere restituendi, fur enim tenetur priore loco Sanch. *Lib. 2. Dec. 6. 23. num. 34. in fin.* citans Molin. *Disp. 719.* Si fur vi

tux acceptationis evadat impotens restituendi, opinio communis te damnat restitutionis, tibi enim imputatur impotentia ob cooperationem dum malâ fide accipis, si bonâ, probabiliter deobligaris ex sententia Tambur. *Lib. 8. Dec.*

tract. 3. c. 3. §. 4. num. 25.

DISSSERTATIO IV.

De Justitia & injustitia.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Justitia.

§. I.

Quid? & quoruplex sit Justitia?

275. **J**ustitia hic strictè sumitur pro virtute speciali morali, una ex quatuor Cardinalibus, cujus essentia est quod sit ad alterum, proinde hominem unum ordinat ad alterum ab operante, sive realiter, sive fictione juris distinctum tradendo illi jus ad rem, vel jus in re, proinde dando illi, quod suum est, seu id ipsum, ad quod jus adfert.

Porro tripliciter homo potest unus ordinari ad alterum, nempe ut pars ad

partem; in hac consideratione unus habet jus ordinatum directè in bonum suæ libertatis, & alter sustinet debitum adimplendi jus illud, in hoc sensu etiam privatus cum Principe, particularis cum communitate, privatus cum privato consideratur tanquam pars cum parte. Secundò ut pars, seu membrum ad communitatem habens jus ad bona communis quæ talia. Tertiò ut communitas habens jus ad bona cujusvis membri ut talis.

Hinc